

DAN TOMA DULCIU

Eminescu în culisele justiției
Dosarul interdicției judecătorești

București
2015

ISBN 978-973-0-20619-7

Ediție Bibliofilă
Copertă și realizare artistică: Dan Toma Dulciu
Coperta IV Mihai Cătrună ”*Eminescu – Luceafărul*”

București, 23 Decembrie, 2015
S-au tipărit din această ediție bibliofilă un număr de 33 de exemplare, ”Hors Commerce”, numerotate de la 1-33, purtând semnătura autorului, ce vor fi dăruite cu titlu gratuit prietenilor și bibliofililor.
Dan Toma Dulciu

Prolegomene

În anii din urmă au fost tipărite studii și lucrări de exegeză eminesciană, referitoare, mai ales, la ultima perioadă a vieții Poetului, subiectele fiind tratate din perspectiva unor domenii științifice diverse: istorie literară, lingvistică, psihiatrie, medicină legală, criptologie etc.

Prin acest studiu, intenționăm să punem în discuție o temă de cercetare mai aridă, situată în aria științelor juridice.

Cititorul își va pune firesc întrebarea: ce ar putea să aducă nou, în planul cunoașterii biografiei eminesciene, o asemenea abordare ?

Răspunsul pe care această carte încearcă să îl formuleze este următorul: în polemica stârnită de agitata existență a Luceafărului, raportată la ultimii săi 7 ani de viață, se folosesc cu multă ușurință termeni precum: arestarea lui Eminescu...... asasinarea lui Eminescu...... Eminescu a fost condamnat.....

Or, în conținutul juridic al noțiunilor *reținere, arestare, privare de libertate, internare într-un așezământ de sănătate mintală* deosebim sensuri, nuanțe și diferențe specifice.

Dacă analizăm riguros termenii folosiți de unii cercetători, descoperim că, de fapt, aceștia le atribuie cu totul alte conotații, diferite de sensurile juridice reale, că aceste cuvinte nu corespund, nu reflectă și nu descriu în mod corect faptele juridice cărora le dau

expresie documentele *Dosarului de interdicție a lui Eminescu.*

Așadar, deoarece actele acestuia sunt în marea lor majoritate de natură juridică[1], considerăm că este necesar să punem în discuție semnificația lor și, mai ales, să înțelegem consecințele acestor acțiuni judiciare.

Eminescu a fost un personaj anti-sistem, opunându-se din toate puterile unui mecanism perfid, unui *”establishment*” care a reacționat cu subtilitate împotriva recalcitrantului rebel.

Se știe că relațiile lui Eminescu cu ”*puterea*” au fost întotdeauna tensionate: fie că a fost implicat în procese de presă, cum a fost acela din 1870, de la Pesta, fie că, la rândul său, a supus unei nimicitoare critici justiția, judecătorii, autoritățile statului, în general, Eminescu a fost un personaj incomod, aflat în permanent conflict cu politicieni, guvernanți, miniștri, judecători și procurori, prefecți, afaceriști, jurnaliști sau polițiști.

Cum au influențat destinul lui Eminescu aceste animozități reciproce și, mai ales, cum au reacționat autoritățile vremii, iată obiectul acestei cărți.

În partea a doua a studiului nostru prezentăm câteva contribuții la bibliografia generală eminesciană, punând în pagină unele texte publicistice mai puțin cunoscute publicului larg.

---

[1] Fac excepție documentele privind situația medicală a lui Eminescu care, cu mare greutate, ar puta fi considerate rapoarte de expertiză medico-leaglă.

27

Conflictele lui Eminescu cu justiția. Anchetat și achitat de instanțe străine

Pentru început, vom analiza conflictele cu organele judiciare în anii de început ai activității sale jurnalistice.

Deși mai persistă unele neclarități[2], se consideră că întâia întâlnire a lui Eminescu cu rigorile justiției a avut loc în toamna anului 1870, atunci când procurorul regal de la Budapesta, un fel de cenzor al presei, deschide o anchetă, este adevărat, destul de târzie, cu privire la responsabilitatea penală a lui ”*Varro”,* autorul articolelor ”*Să facem un congres*”, ”*În unire e tăria”*, ”*Echilibrul*”, apărute în primăvara anului 1870 în Revista ”*Federațiunea*”, de la Budapesta, foaie în limba română, având ca responsabili pe Alexandru Roman și Ioan Poruțiu.

Acad. D. Vatamaniuc și Gelu Naum au lansat ipoteza că Eminescu a fost citat de procurorul de caz, a fost anchetat, însă nu există alte amănunte.

În același sens se pronunță și Augustin Z. N. Pop, care afirmă că judecătorul de instrucție pentru afaceri de presă, Tuschner, l-a convocat pe Eminescu la Budapesta, la sediul procuraturii, Str. Kerepes nr. 65, dar fără a preciza dacă Poetul s-a prezentat [3].

[2] Vezi Radu Economu, *M. Eminescu în confruntare cu justiția*, Ed. Lumina Lex, Bucuresti, 1993

[3] Augustin Z. N. Pop, ”*Pe urmele lui Mihai Eminescu*”, Editura Sport-Turism, București 1978 , p. 135

Pentru cele trei articole, extrem de incisive, aparținând lui Eminescu, dar și pentru altele semnate de publiciști curajoși, cei doi responsabili ai revistei, amintiți mai sus, vor fi condamnați.

Este de mirare că Judecătorul care a instrumentat acest caz a decis să pedepsească doar pe patronul publicației, respectiv pe redactorul ei șef, achitându-l însă pe Eminescu, sub motiv că nu se poate stabili identitatea celui ce se ascunde sub pseudonimul Varro.

Se poate presupune, însă, că acest proces i-a stricat toate planurile tânărului jurnalist (încetarea colaborării cu ”*Federațiunea*”, moderarea poziției sale în problema Congresului de la Putna și, de ce nu, grăbirea părăsirii Capitalei Imperiului Austro – Ungar).

Un dosar înscenat, țintind discreditarea lui Eminescu

La cîțiva ani după procesul din capitala Ungariei, urmează un altul, la Iași. Detalii semnificative privind acest nou dosar, deschis împotriva lui Eminescu, sunt publicate de mult hulitul Octav Minar.[4]

Acesta dezvăluie *”înscenarea odioasă”*, pusă la cale de Andrei Vizanti[5], căruia i s-au mai alăturat, din motive politice, și alți liberali: G. Misail, N. Fleva, Gh. Chițu, D. Petrino[6] ș.a.

În toamna anului 1884, prin stăruința lui V. Pogor dar și cu protecția lui T. Maiorescu, M. Eminescu obține numirea într-o funcție publică, la Biblioteca Centrală din Iași.

De bună credință, și fără să anticipeze consecințele ce vor urma, tânărul Eminescu preia conducerea de la fostul director, Samson Bodnărescu,[7] nefăcând inventarul cărților și mobilierului bibliotecii.

---

4 Octav Minar, *Eminescu în fața justiției*, Editura Librăriei C. Sfetea, București, f.a.

5 ”*Andrei Vizanti a ocupat înalte funcțiuni publice, fiind profesor universitar și deputat. Ca președinte al Comitetului Teatral din Iași, delapidează fondul de rezervă al pensionarilor, fugind în America”.* (Octav Minar, op. cit. p. 10)

6 Să nu uităm că Eminescu și Slavici sunt menționați și în actul de acuzare, prin care guvernul conservator, vizat fiind și T. Maiorescu, este chemat în judecată pentru deturnare de bani publici, fiindcă a împrumutat cu bani pe studenții trimiși în străinătate.

7 Samson Bodnărescu (conducător al bibliotecii în perioada 1870-1874) a plecat prin demisie, pentru a ocupa postul de director al *Școlii Normale de la Trei-Ierarhi.*

Profitând de acest fapt, Vizanti și Petrino pun la cale un plan pentru a-l compromite pe naivul bibliotecar.

De altfel, Dimitrie Petrino, descendent pe linie maternă din familia Hurmuzachi, prieten cu Vizanti, avea motive întemeiate să aibe resentimente față de Eminescu.[8]

Numit în zeflemea „*Baron de trois sarmaux*”, fiindcă își făcea veacul la *Hanul Trei Sarmale*, ridiculizat de Eminescu în nu mai puțin de patru sonete satirice[9], D. Petrino, în cârdășie cu sub-bibliotecarul T. Aroneanu, lansează împotriva acestuia acuzația de furt.

Prin urmare, acțiunea intentată la data de 20 Oct. 1876 poartă titlul: *”Dosarul privitor pe Mihail Eminescu, pentru sustragere, conf. Art.204 C.P.”*[10]

Privind coperta I a dosarului, distingem câteva numere de înregistrare: No Dosar 11667 din 1876, Octomvre 20. No 3297 Op. Trib. No 152[11], din care deducem faptul că, până la 20 Octombrie 1876, nu se constituise un dosar de urmărire penală împotriva lui Eminescu.

---

[8] Eminescu îl criticase pe D. Petrino, în revista *Albina* din Pesta, nr. 3 si 4, 1870, pentru cartea *”Puține cuvinte despre conruperea limbei române în Bucovina”, Cernăuți, 1869*

[9] *Moruzy Bey fiind în bune toane (1877), Mă-ntreb în sine-mi unde este slava (1877), Le baron des trois étoiles (1877), Petri Notae (1878)*

[10] D.J.A.N. Iași, col. Documente, 555/60, f. 1-31, orig.

[11] V. Juciurano este Prim-procurorul care a decis deschiderea urmăririi penale împotriva lui Eminescu, la data de 20.10.1876

În conținutul dosarului mai există câteva detalii importante, cum ar fi data exactă a numirii acestuia în funcția de bibliotecar -7.11.1874- precum și anul nașterii lui Eminescu, conform propriilor declarații.

Ministrul C. Chițu, primind delațiunea de la D. Petrino, este obligat să ceară primului procuror cercetarea cazului amintit.[12]

Același demnitar liberal contină cu un zel neobosit represaliile, destituindu-l pe Eminescu și din funcția de revizor școlar al Județelor Iași și Vaslui (1 Iulie 1876).

Dosarul conține Rechizitorul nr. 519/6292, din 20 Oct. 1876, al prim-procurorului Tribunalului Iași, care trimite judecătorului de instrucție Stoica actele necesare pentru instrumentarea cazului de ”*sustracțiune ce se impută dl. Mih. Eminescu”*.

Sunt invocate art. 204 Cod Penal și art. 51 Cod Procedură Penală.

Următorul document în acest dosar este cererea ministrului instrucțiunii publice, C. Chițu, privind declanșarea urmăririi penale împotriva lui Bodnărescu și Eminescu și sancționarea celor vinovați pentru lipsurile constatate în gestiunea bibliotecii.

Totodată, ministrul transmite primului procuror o copie a Raportului nr. 29, întocmit de D. Petrino, referitor la așa-zisele lipsuri.

Redăm un fragment din raportul nr. 29 din 22.06.1876 al slugarnicului D. Petrino, care reclamă următoarele: ”*Cât despre Dl. Eminescu, nu am putut*

[12] 16 iulie 1876

obține de la D-sa decât mobilele bibliotecii, de care fără justificare s-a folosit D-sa mai bine de un an, pentru a-și mobila cu ele apartamentul.”

Delațiunea continuă în același ton :

”Dl. Eminescu și-a fost apropiat cărți în sumă de 50 volume, fără a le fi trecut în nici un catalog sau inventar, am reușit în sfârșit a le redobândi.”[13]

Având în vedere că *”Dl. Eminescu mai reține încă în același mod nejustificat volume 11*, *sunt îndreptățit în credință că acest din urmă domn este îndeosebit a se urmări.”*

În urma unei anchete efectuate în sala de lectură a Bibliotecii Centrale din Iași, prim-procurorul ieșean, T. Mândru, încheie un proces-verbal, semnat de D. Petrino și Teodor Aroneanu, în care sunt evidențiate cărțile și mobilierul bibliotecii, considerate lipsă la inventar (3 Septembrie 1876).

Documentul precizează însă că *”două foteluri, două dulapuri și o masă, luate de Dl. Eminescu în iulie 1875, pentru a se servi de ele în interesul propriu și în afară de stabilimentul Bibliotecii, în urma mai multor somațiuni, în April a.c., au fost în fine restituite și alte lipsuri nu se mai constată.”*

Dosarul conține, de asemenea, adresa prin care procurorul informează Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice că Mihai Eminescu a fost trimis în judecată, precum și lista cu cărțile lipsă din bibliotecă (printre cei care ar fi omis să restituie aceste volume sunt menționați: Grigore Melidon, fost

---

[13] Cf. Octav Minar, op. cit., p. 40

profesor, G. Panu, Samson Bodnărescu, Grigore Cobălcescu etc).

În tabel apare și numele lui Eminescu, cu următoarele titluri nerestituite: Iarcu D., *Catalog general de cărțile române,* București, 1865, împrumutat în 1875, febr. 19; Kogălniceanu M., *Cronicele române*, 3 vol. in 8^0, București, 1872, împrumutat în 1875, Mart.3; Melik I. M., *Elemente de Geometrie*, 1 vol. in 8^0, Iași 1869, împrumutat în Mart. 20; Voltaire, *Histoire de Charles XII et histoire de Russie,* 1 vol. in 12^0, Paris 1841, împrumutat în 1875, Mart. 20 (6 vol.).

La data de 14 septembrie, procurorul T. Mândru ia o declarație lui Eminescu, la sediul parchetului,[14] cerându-i să răspundă acuzației conform căreia, în perioada cât a fost responsabil al Bibliotecii Centrale din Iași, ar fi dispărut cărți și mobilier din inventarul acesteia. Răspunsurile la întrebări sunt scrise și semnate pe fiecare pagină chiar de Poet[15].

Potrivit celor declarate în mărturia sa, Eminescu susține că *"În timpul cât am servit, nu s-a pierdut nici un volum. Nu cred că e sinceră reclamaţiunea făcută ministerului"*.

În ceea ce privește mobilierul: *"Am luat două scaune, 1 masă, 1 dulap nou şi altul vechi. Cauza pentru care am luat dulapurile este că bibliotecii nu-i trebuiau şi eu fiind revizor şcolar nu aveam unde conserva arhiva".*

---

[14] Eminescu domicilia în casa avocatului Chiriță, Iași, desp. a III-a.
[15] idem, f.25-26, orig.

Un alt document aflat în acest dosar este depoziția lui Samson Bodnărescu, datată 15.09.1876.

Văzând gravitatea acuzațiilor nedrepte aduse celor doi incriminați bibliotecari, Eminescu îl imploră pe S. Bodnărescu să spună hotărât adevărul:

"Când vei fi interogat, te rog spune adevărul. Nu evaziv, nu încurcat, căci toată responsabilitatea civilă e o copilărie alături cu urmările ce le-ar avea pentru mine un singur neadevăr ce l-ai spune. Un neadevăr ar fi în stare să mă nenorocească pe toata viaţa şi să-mi răpească onoarea."

La dosar se mai află află și depozițiile luate lui Cezar Cătănescu și Th. Aroneanu, care îndepliniseră funcția de bibliotecari, înainte de mandatul lui Samson Bodnărescu, inclusiv o altă declarație a lui D. Petrino.

Cezar Cătănescu atestă în depoziția sa[16] că, încă din anii anteriori direcţiunii lui S. Bodnărescu, existau lipsuri în inventarul bibliotecii (18.11.1876).

La rândul său, ”*Th. Aroneanu, în etate de 31 de ani, profesiunea funcționar, starea Holtei*” confirmă că, înainte de 1870, lipseau cărți din inventarul bibliotecii.

În schimb, D. Petrino continuă să-l incrimineze pe Eminescu: *”Eu cred că a fost rea credință din partea fostului bibliotecar Dl. Eminescu”,* fiindcă a sustras obiecte din mobilierul bibliotecii, că multe cărți s-au găsit la acesta, acasă.

În continuarea procedurilor de anchetă judecătorească, magistratul de instrucție Stoica ia un

---

[16] În terminologia epocii, *depoziția* purta numele de ”*Act de informațiune*”

nou interogatoriu lui Eminescu (09.11.1876), în cursul căruia învinuitul susține în scris că lipsurile reclamate sunt nereale. La întrebarea pusă de judecător, cu privire la identitatea sa, Eminescu declară că are 28 de ani (!) și că este născut în Botoșani, că nu are antecedente penale.

De asemenea, Eminescu dă asigurări că, în viitor, se va prezenta de bună voie la parchet, ori de câte ori va fi convocat.

Prin ordonanța *judelui – instructor* de pe lângă Tribunalul Iași se dispune ”*a se lăsa liber pe inculpatul*” Mihai Eminescu în procesul ”*pentru sustragere”*, deoarece a arătat ”*destulă confidență că se va prezenta ori de câte ori va fi necesar*”[17].

În termenii de azi, putem spune că inculpatul urma a fi cercetat în libertate, sub *control judiciar*.

Consecvent în isteria acuzatoare, P.C. Ciurea, prim procuror al Tribunalului Iași, insistă asupra punctului de vedere al Parchetului și cere judecătorului instructor, prin rechizitoriul datat 5 Decembrie 1876, ca Mihai Eminescu să fie deferit justiției, pentru a fi judecat de către Tribunalul Corecțional, deoarece ”*sunt indicii suficiente că (...) a sustras mai multe cărți din Biblioteca din Iași*”[18].

Totuși, în urma finalizării procedurii de anchetă, analizând precaritatea acuzațiilor aduse, judecătorul de instrucție al Tribunalului din Iași, prin ordonanța din 17 Decembrie 1876, conchide că Eminescu este

---

[17] idem, f.24, orig.
[18] idem, f.30 r. orig.

nevinovat, considerând ca nefondată acţiunea iar dosarul se clasează.

În final, se trimite o adresă ministrului, prin care D. Chițu este informat asupra cazului de așa zisă sustragere de cărți de la Biblioteca Centrală din Iași.

"Domnule ministru, în urma ordinului primit de la d-voastră cu K-o 6567, din 16 iulie, anul espirat, şi din mai multe constatări la faţa locului, s-a dat judecăţei penale pe fostul bibliotecar Mihail Eminescu, însă această acţiune n-a reuşit şi dosarul s-a închis în instrucţie încă de la 17 decembrie, anul espirat.

Iar motivele pentru care această acţiune n-a putut izbuti sunt următoarele: din instrucţiunea ce s-a făcut în această afacere, s-a constatat lipsă din bibliotecă ca vreo 71 volume, însă nu s-a putut şti când anume a avut loc această dispariţiune, de unde urmează că M. Eminescu, neputând fi tras la răspundere, a trebuit să fie achitat, după cum ar fi trebuit să fie achitat oricare alt bibliotecariu fost înaintea lui.

Şi aceasta provine, domnule ministru, din cauză că la schimbarea bibliotecarilor nu s-a făcut niciodată o predare a averei bibliotecei, astfel încât este imposibil la un moment dat de a se proba daca lipsurile ce s-au constatat în bibliotecă esistă din timpul cutărui sau cutărui bibliotecariu.

S-a văzut într-adevăr din instrucţie că M. Eminescu, în timpul funcţiunei sale, luase de la bibliotecă mai multe cărţi şi mobile, pentru uzul său personal, însă biblioteca a reintrat în posesiunea

acestor obiecte înainte chiar de a se acţiona pe M. Eminescu, după cum se constată din lucrările aflătoare la dosarul cauzei. [...]

Primul-procuror D. Alexandresco.

Astfel ia sfârșit prima confruntare a Poetului cu instanțele de judecată din țara sa.

Deși necazurile avute cu justiția păreau a se încheia, tracasarea lui Eminescu va continua, pentru că un alt dosar va fi deschis de către *Înalta Curte de Conturi,* purtând numărul 35/1874, referitor la presupuse nereguli în conturile de gestiune ale Bibliotecii Centrale din Iași, pentru anii 1874-1875.

Astfel, pe când Eminescu se afla la București, *Înalta Curte de Conturi* îl cheamă să dea socoteală:

"*Dl. Eminescu se va chema la bară spre a justifica motivul nedepunerei comptului său [pentru anul 1874, Biblioteca Centrală Iaşi]. Iar citaţia se va publica, deoarece nu se cunoaşte domiciliul*[19]*, după cum arată Ministeriul Cultelor."* (18.02.1878).

La această nouă acuză, Eminescu răspunde că actele necesare descărcării de gestiune erau deja depuse la Ministerul Cultelor.

Față de această situație, consilierul raportor G. Văleanu propune *Înaltei Curţi de Conturi* achitarea de gestiune, *"fiindcă la 31 decembre anul 1874 nu rezultă nici un ban asupra d-lui M. Eminescu din operaţiunele sale pe anul 1874".*

---

[19] D.A.N.I.C., fond *Înalta Curte de Conturi*, dosar 53/1874-1878, f. 38, orig.

Odiseea acuzatoare ia sfârșit la data de 30 martie 1878, când *Înalta Curte de Conturi* clasează definitiv acest dosar.

Articolele de presă ale lui Eminescu : infracțiuni și pedepse

Pentru a înțelege filosofia sistemul legislativ al epocii în care a trăit Eminescu, vom aborda o chestiune teoretică: discutarea eventualelor măsuri coercitive ce puteau fi adoptate împotriva ziaristului Mihai Eminescu, altele decât punerea sa sub interdicție judecătorească.

Presupunând, ca ipoteză de lucru, că adversarii lui Eminescu ar fi intenționat scoaterea acestuia din viața publică, *”din interese superioare de stat*” sau ”*din motive politice*”, ne punem întrebarea: în ce măsură acțiunea lor ar fi fost posibilă și, mai ales, dacă acest plan de anihilare ar fi fost realizabil, sub imperiul prevederilor *Constituției* din 1866.

Considerăm că, în 28 Iunie 1883, moment ce marchează izolarea lui Eminescu într-un stabiliment psihiatric, măsura trimiterii sale după gratii, pentru *fapte de conștiință,* era imposibilă, din punct de vedere juridic, dată fiind calitatea de ziarist[20] a lui Eminescu.

Conform Constituției de la 1866, *libertatea de exprimare* prin viu grai sau în scris era garantată tuturor cetățenilor, cu atât mai mult ziariștilor, a căror imunitate în fața rigorilor Codului Penal era asigurată de o lege specială: *Legea Presei.*

[20] Prin excepție de la acest principiu, măsurile guvernului de la București, constând în reținerea și expulzarea unor ziariști incomozi, în 1883 și după acest an, introducerea cenzurii, etc dovedeau grave încălcări ale libertății presei.

Deși aflat la începutul existenței sale, regatul român asigura un cadru legislativ surprinzător de larg pentru exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești, interzicând arestarea ziariștilor, dezavuând cenzura, și împiedicând adoptarea de măsuri administrative care să interzică înființarea, tipărirea sau distribuirea de orice fel de publicații.

În privința ziarelor, acestea puteau să apară liber. Textul primei *Constituții* a statului modern asigura suficiente garanții privind libera exercitare a profesiei de ziarist: *”Nici o cauțiune nu se va cere de la ziariști, scriitori, editori, tipografi și litografi. Presa nu va fi supusă niciodată sub regimul avertismentului. Nici un jurnal sau publicațiune nu va putea fi suspendată sau suprimată”.*

Exista, așadar, o prevedere constituțională care făcea imposibilă reținerea lui Eminescu, pentru delicte de opinie.[21]

Spre deosebire de alte infracțiuni, *delictele de presă* urmau a se judeca de un juriu, respectiv de către *Curtea cu Jurați*, la cererea expresă a părții vătămate, adresată președintelui tribunalului.[22]

Citația va fi adresată făptuitoului, direct sau la adresa acestuia, ori la sediul ziarului. Numai în situația în care *Curtea cu Jurați* va decide punerea sub acuzație a prevenitului, atunci se va emite o ordonanță de arestare.

---

[21] Art. 24**.** - *Constituțiunea garanteză tutulor libertatea de a comunica și publica ideile și opiunile lor prin graiu, prin scris și prin presă...*

[22] Conf. Art.226 C.P.P.

Pedepsele în materie de *delicte de presă* se prescriau la un an de la data hotărârii[23].

Conform Cod Penal, art. 47, ”*pentru delictele de presă sunt răspunzători autorul, când este cunoscut, ori în lipsa acestuia, girantul ori editorul, când se dovedește”.* (Cod Penal, art. 157, 168, 169, 181, 193, 195, 267, 292, 399; art. 18 și art. 38 din *Legea presei* / 13 aprilie 1862*, Constituția României*, Art. 24).

Totuși, textul *Constituției* de la 1866 conferea autorităților dreptul de a trage la răspundere pe oricine abuzează de exercițiul acestor prevederi privind libertatea de conștiință, dar numai în cazurile prevăzute de Codul Penal[24], și conform prevederilor Codului de Procedură Penală, adoptat la data de 12 oct. 1864, fără însă a se putea aduce atingere esenței acestui drept, nici măcar printr-o lege excepțională.

În acest sens, asemănător oricărui alt ziarist, Eminescu putea fi acuzat pentru săvârșirea infracțiunii de *calomnie* prin articole de presă. Se cunosc numeroase situații de jurnaliști aduși în fața instanțelor de judecată ale vremii pentru insulte și calomnii de presă.

Art. 294 Cod Penal definește *calomnia* astfel:
” *Este culpabil de calomnie acela care, prin cuvinte rostite în public, prin strigări, prin vreun act autentic sau public, prin scrieri, prin imprimate, prin desene,*

---

[23] Cf Art. 597 Cod Proc. Penală

[24] *”Autorul este răspunzător pentru scrierile sele, iar în lipsa autorului sunt răspunzători sau girantul sau editorul. Veri ce jurnal trebue să aibă un girant responsabil care să se bucure de drepturile civile și politice.”*

prin gravuri....distribuite sau afipte în public va prepune supra unui individ fapte care, de ar fi adevarate, ar supune pe prepusul la pedepse, sau măcar la ura sau dispreţul cetăţenilor. Calomnia, în contra funcţionarilor publici....va fi urmărită şi pedepsită întocmai ca şi calomnia contra particularilor..."

Codul Penal prevedea pedepse de la o lună până la 2 ani împotriva acelora care nu vor putea demonstra veridicitatea informaţiilor vehiculate în presă, reclamate drept *calomnii:*

"Acela care nu va sprijini prepunerea sa cu dovada legiuită se va pedepsi ca calomniator după cum urmează: Dacă fapta imputată va fi de natură a se pedepsi cu muncă silnică pe toată viaţa sau pe timp mărginit, culpabilul se va pedepsi cu închisoarea de la un şi jumătate până la doi, şi cu amendă de la 100 până la 2500 de lei. In toate alte cazuri, osânda va fi închisoarea de la o lună până la şase, şi amendă de la 50 până la 2000 lei."[25]

Aşadar, acuzele grave conţinute în articolele de presă semnate de Eminescu puteau oricând să atragă, teoretic, acuzaţia de *insultă* sau *calomnie*,[26] numai că

---

[25] Art. 297 Cod Penal.

[26] *Insulta* şi *calomnia* sunt infracţiuni de Drept Penal. Astfel, ***insulta*** este definită ca fiind fapta de *,,atingere adusă onoarei şi reputaţiei unei persoane prin cuvinte, prin gesturi sau prin orice alte mijloace, ori prin expunerea la batjocură".* **Calomnia** constă în *,,afirmarea sau imputarea în public, prin orice mijloace, a unei fapte determinate privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancţiune penală,*

argumentele de precizie matematică, elocvente și convingătoare, pamfletele scânteietoare ale autorului nu puteau fi catalogate drept calomnii, prea mari fiind adevărurile scoase la lumină de către Eminescu.

Conștienți de aceste realități de necontestat, inamicii ziaristului de la ”Timpul” nu agreau măsura arestării acestuia, fiindcă gestul ar fi generat un imens scandal politic.

În această situație, trebuiau invocate alte fapte, potențiale infracțiuni, care să atragă pedepsirea recalcitrantului Eminescu.

Prin urmare, trebuie să discutăm, tot sub aspect teoretic, dacă adversarii lui Eminescu puteau invoca anumite fapte cu caracter ilegal, puse în sarcina acestuia, altele decât infracțiunile de presă, care să justifice reținerea sa.

Pentru aceasta, tot prevederile Codului Penal ne oferă un posibil răspuns care, în capitolul *Dispozițiuni Preliminarii*, enumeră cu precădere categoriile de pedepse prevăzute de legea penală pentru săvârșirea de infracțiuni.

Conform legiuitorului din acea vreme, infracțiunile pedepsite cu *privarea de libertate* erau:

---

administrativă sau disciplinară, ori dispreţului public”. Sintagma *”prin orice alte mijloace”* presupune și publicarea de cărți sau articole defăimătoare.

I. **Crime -** pentru acestea erau prevăzute următoarele pedepse penale:

a. *Muncă silnică*
b. *Reclusiunea*
c. *Detențiunea*
d. *Degradarea civică*

II. **Delicte -** pentru care legea prevedea aceste pedepse:

a. *Închisoarea corecțională*
b. *Interdicțiunea unora dintre drepturile politice, civile ori de familie și amendă de la 26 de lei în sus.*

III **Contravenții –** pentru care Codul Penal prevedea următoarele categorii de pedepse:

a. *Închisoare polițienească*
b. *Amendă.*

Crimele erau considerate cele mai grave infracțiuni.

Art. 7 Cod Penal [27] enumeră pedepsele pentru săvârșirea de **crime:**

1. *Muncă silnică pe viață*
2. *Muncă silnică pe timp mărginit, de la 5 la 20 de ani*
3. *Reclusiunea într-o casă de muncă de la 5 până la 10 ani*
4. *Detențiunea de la 3 până la 10 ani*

---

[27] *Cartea I - Despre Pedepse și efectele lor - Titlul I - Despre natura pedepselor.*

5. *Degradațiunea civică de la 3 ani până la 10 ani*.

Fără îndoială, nici una dintre faptele pe care le-ar fi comis Eminescu la Baia Mitrasevski, în mod ipotetic, nu se puteau încadra în rândul infracțiunilor enumerate mai sus.

Există, însă, o categorie de încălcări ale legii, considerate mai puțin grave, și anume *delictele,* pentru care Art. 8 Cod Penal enumeră următoarele pedepse**:**

1. *Inchisoarea de la 15 zile, până la 5 ani*
2. *Interdicțiunea de la 6 luni pană la 6 ani a unora dintre drepturile politice, civile ori de familie.*

Cu certitudine, așa-zisele fapte comise de Eminescu la Baia Mitrasevski nu puteau fi încadrate în mai sus amintitele categorii de infracțiuni.

Prin urmare, ne mai rămân de analizat ultimele categorii de încălcări ale legii, *contravențiunile***,** și anume acele fapte pentru care art. 9 Cod Penal, prevede *închisoarea polițienească*[28] (de la 1 până la 15 zile), respectiv *amenda polițienească*.

Amenda Polițienească este prevăzută de Cap. IX Cod Penal, Art. 30: ” *Amenda se pronunță sau singură, sau însoțită de închisoare polițienească. La cas de nesolvabilitate a condamnatului, amenda se va înlocui*

[28] Codul Penal amintește în Cap. VIII, intitulat *Închisoarea polițienească,* la Art. 29 că ”*Acei osândiți la închisoare polițienească, se vor închide în vre-una din casele de arest ce vor fi întocmite într-adins pentru aceasta. Nu vor fi întrebuințați la lucru fără voia lor, nici în închisoare, nici afară de închisoare. Regimul lor va fi foarte blând și la nici un cas nu se va putea agrava prin punerea fiarelor.”*

cu închisoare, a cărei durată se va determina de judecătorie, socotindu-se drept 10 lei amendă, o zi de închisoare."

În concluzie, singura categorie de fapte considerate o încălcare a legii, de care ar fi putut fi incriminat Eminescu, erau *contravențiile*. Pentru astfel de fapte, pedepsa aplicată era *închisoarea* de la 1 la 15 zile sau *amenda*[29].

Presupunând, prin reducere la absurd, că a lăsa deschis robinetul de apă într-o baie publică ar constitui o *contravenție*, în această ipoteză, doar printr-o interpretare abuzivă a stării de fapt, poliția ar fi putut aplica lui Eminescu, cel mult, o pedeapsă privativă de libertate, de la 1 la 15 zile.

Totuși, chiar și în această situație avem un impediment major, de ordin juridic: nu existau probe sau mărturii incriminatoare, privitoare la săvârșirea de către Poet a unor asemenea fapte contravenționale.

[29] Este vorba de valoarea leului din vremea lui Eminescu. Dacă, totuși, poliția ar fi procedat la aplicarea unei amenzi contravenționale, gestul era inutil, ținând cont de precaritatea mijloacelor de existență de care dispunea Eminescu.

Punerea sub interdicție – condamnarea la moarte civilă

Analiza aspectelor juridice prezente în dosarul de punere sub interdicție a lui Eminescu a constituit o chestiune mai rar discutată de către unii cercetători (N. Georgescu, Călin L. Cernăianu etc).

De la început, rugăm pe cititor să aibă în vedere faptul că, în contextul teoriilor cu caracter conspiraționist, care apar în ultima vreme în unele studii dedicate biografiei lui Eminescu, nu intenționăm să lansăm nici un fel de nouă ipoteză sau să sugerăm un voalat act de acuzare, nici să enunțăm un verdict ori să tragem concluzii pripite.

Singura noastră intenție este să aducem unele clarificări de ordin juridic, cu privire la momentele cruciale din viața lui Eminescu (1883 și 1889), lăsând pe cititor să își spună părerea, chiar dacă aceasta s-ar putea să nu fie aceeași cu a noastră.

Discuțiile, având un aspect pur teoretic, se vor axa pe interpretarea legislației acelor timpuri, pe principiile de drept și, mai ales, pe actele de la dosar.

Intenționăm să lămurim câteva aspecte privind instituția juridică a *”interdicției judecătorești”,* în cadrul căreia întâlnim un organism special: *Consiliul de Familie.*

Interdicția judecătorească este o acțiune de drept civil, asemănătoare cu instituțiile juridice cunoscute sub denumirea de *ocrotire părintească, tutelă* și *curatelă.*

Aceasta reprezintă un ansamblu de măsuri prevăzute în mod expres de legislație, adoptate special de către instanță, cu scopul ocrotirii persoanelor fizice lipsite de discernământ, aflate în incapacitate de a se îngriji de interesele lor[30].

Lipsa de discernământ este cauzată fie de *alienația mintală,* fie de *debilitate*[31].

Spre deosebire de *tutelă* și *curatelă,* care sunt instituite exclusiv de *autoritatea administrativă*, punerea sub interdicție a persoanei alienate sau debile mintal este rezultatul unei decizii hotărâte doar de *instanța de judecată.*

Persoana împotriva căruia se ia o asemenea decizie se numește *interzis judecătoresc*.

Soluționarea acțiunii civile de punere sub interdicție judecătorească este de competența tribunalului unde își are domiciliul persoana pentru care se solicită punerea sub interdicție.

Punerea sub *interdicție judecătorească* presupune parcurgerea a două etape: o primă etapă procesuală, *necontradictorie*, și cea de-a doua, *contradictorie.*

Etapa necontradictorie pregătește elementele necesare celei de-a doua etape.

A doua etapă este, de fapt, un veritabil *proces civil*, cu specificarea faptului că, în situația în care cel

---

[30] Lipsa discernământului este o stare de fapt, putând fi dovedită prin orice mijloc de probă.

[31] În cazul unei persoane, incapabile să-și apere interesele în condiții mulțumitoare, nu din cauza lipsei de discernământ, ci din cauza bătrâneții, a bolii sau a unei infirmități fizice, i se poate numi un curator.

în cauză nu este capabil să se prezinte în fața instanței, el va fi ascultat, în prezența procurorului, la locul unde se află.

În cazul dosarului de punere sub interdicție a lui Eminescu, date fiind circumstanțele concrete ale cauzei, trebuie subliniat că ambele proceduri judecătorești nu au fost duse la bun sfârșit.

Din punct de vedere al legislației, în acțiunea de *punere sub interdicție* sunt aplicabile normele Codului Civil, articolele 435 - 457, precum și normele Codului de Procedură Civilă, Titlul VII, *Despre interdicțiune*, Art. 643-647.

Iată, pe scurt, ce prevede Codul de Procedură Civilă pentru a se da curs unei solicitări de punere sub interdicție a unei persoane: o cerere, în care să fie demonstrată existența următoarelor cauze-*imbecilitatea, sminteala, nebunia* sau *furia*; acte justificative și citarea martorilor ce se vor audia.[32]

În continuare, președintele instanței va comunica aceste acte procurorului și judecătorului, care va stabili o anumită zi pentru dezbateri; totodată, se va solicita părerea medicilor competenți, conform art. 442 Cod Civil, precum și *a Consiliului de Familie*. [33]

Se va comunica pârâtului o copie după părerea *Consiliului de Familie,* însoțită de raportul medicilor, mai înainte de a se proceda la interogatoriul său.[34]

---

[32] C. Proc. Civilă, art. 643

[33] Idem, art. 644

[34] Idem, art. 645

De asemenea, dacă interogatoriul sau dovezile produse nu sunt concludente, pot fi audiați de către tribunal și martorii propuși, fie în prezența pârâtului, fie în absența acestuia.

După ce se obține părerea medicilor autorizați (nu doar a unui singur medic) [35], precum și a *Consiliului de Familie*, persoana în cauză urmează a primi vizita magistratului desemnat, însoțit de grefier, pentru a fi audiată de către acesta, la audiere trebuind să participe, în mod obligatoriu, și procurorul[36].

În continuare, tribunalul, dacă găsește de cuviință, va desemna un *administrator provizoriu*, care să aibă grijă de averea și de persoana celui ce urmează a fi declarat interzis.[37]

Sentința care se va emite de către tribunal va succede ascultării părților, urmând a fi pronunțată în ședință publică. [38]

Sentințele de acest gen pot fi atacate cu apel. Dacă sentința nu se atacă sau dacă, în urma apelului, acesta se respinge, atunci ea devine definitivă. Ca o consecință, interzisului i se va desemna un tutore,[39] care să îi administreze averea.

O prevedere importantă a acestei proceduri precizează că numai *Consiliul de Familie* poate decide

---

[35] Cf. Art. 442, Cod Civil, alin. Prim.

[36] De regulă, persoana ce va fi audiată se va prezenta în camera de chibzuință a Tribunalului, iar dacă nu poate, va fi vizitată acasă. Legea nu prevede vizitarea în arest sau în stabilimentul medical.

[37] Cf. Art. 443, Cod Civil

[38] Cf. Art. 444, Cod Civil

[39] Cf. Art. 450, Cod Civil

dacă pacientul interzis va fi îngrijit acasă sau va fi internat într-un stabiliment de sănătate privat sau în vreun spital. [40]

Un alt articol al codului de procedură se referă la faptul că interdicția încetează o dată cu dispariția cauzelor care au generat-o, situație în care se parcurge o procedură judecătorească identică (de încetarea a stării de interzicere), urmată de anunțarea publică a hotărârii adoptate.

În privința interzicerii pe cale judecătorească a unei persoane, nici o hotărâre adoptată de o instanță nu va putea fi adoptată decât dacă s-a luat și părerea procurorului, care reprezintă Ministerul Public.[41]

Totodată, potrivit Art. 440 Cod Civil, tribunalul va solicita membrilor *Consiliului de Familie*[42] părerea despre acest caz.

Trebuie să subliniem că persoanele care au cerut *interdicțiunea* nu pot face parte din C*onsiliul de Familie*, cu excepția soțului/soției sau copiilor, cărora li se permite participarea la dezbateri, dar nu au drept de vot[43].

Revenind la speța dată, constatăm că demararea procedurilor judiciare și extra-judiciare, impuse lui Eminescu în 1883 și 1889, constând în acțiunea de punere a sa sub *interdicție judecătorească,* i-au marcat existența în mod negativ, i-au restricționat

---

[40] Cf. Art. 455, Cod Civil.
[41] Cf. Art. 460 Cod Civil.
[42] *Consiliul de Familie* este alcătuit conform precizărilor Art. 357 și urm. din Codul Civil.
[43] Cf. Art. 441 Cod Civil.

exercițiul unor drepturi și libertăți personale fundamentale, ce țin de drepturile omului, în accepțiunea actuală a termenului.

Trebuie spus, de la bun început, că actele din dosarul de interdicție deschis în anul 1883 nu au o fundamentare legală, sunt incomplete, pe alocuri trezesc suspiciuni.

Chiar dacă nu am cunoaște conținutul dosarului, trebuie să admitem că reținerea unui jurnalist, împotriva căruia s-a decis, fără probe, internarea într-un azil, sub motiv că și-a pierdut mințile, fără să existe manifestări psihice anormale, manifestate anterior, care să justifice această măsură extremă, fără să se întocmească un raport medico-legal cuprinzător și edificator, reprezintă elemente care atrag în mod serios atenția și pun un semn de întrebare privind legalitatea unor asemenea măsuri.

Vom preciza în continuare ilegalitățile comise în dosarul interdicției lui Mihai Eminescu.

Mai întâi, o scurtă observație: comparativ cu acțiunile coercitive întreprinse de autorități împotriva lui Eminescu în lunile Iunie-Octombrie 1883, cele efectuate în 1889 au, cel puțin în aparență, aspectul unor demersuri juridice efectuate în conformitate cu procedura legală cerută în astfel de împrejurări.

Trebuie subliniat că, în 1889, pentru motivarea interdicției judecătorești, existau unele antecedente medicale (internarea lui Eminescu în Institutul

Caritatea[44], apoi în Sanatoriul din Oberdöbling, în bolnița Mânăstirii Neamț, la Spitalul din Botoșani, câteva certificate medicale care atestau, sub semnătura unor medici, existența unor afecțiuni de natură psihiatrică, precum și reclamații înaintate poliției pentru tulburarea ordinii publice).

La aceste precedente faptice reale, adăugăm un alt motiv, de ordin pragmatic: votarea de către Parlamentul României a unei pensii pentru Eminescu.

În acest context, existența unei surse bănești, oricât de mărunte ar fi aceea, impunea, în mod legal, administrarea venitului, prin instituirea unei curatele, în cazul punerii sub interdicție a beneficiarului acestui venit. În acest sens, legea precizează următoarele:

Potrivit Art. 455, Cod Civil, ”*Venitul unui interzis trebuie a fi mai cu osebire întrebuințat spre a-i îmbunătăți soarta și a-i grăbi vindecarea, potrivit cu caracterul boalei și după averea ce va fi având.”*

Consiliul de Familie va putea hotărî asupra posibilității ca ocrotitul legal ”*să fie îngrijit în casa sa,*

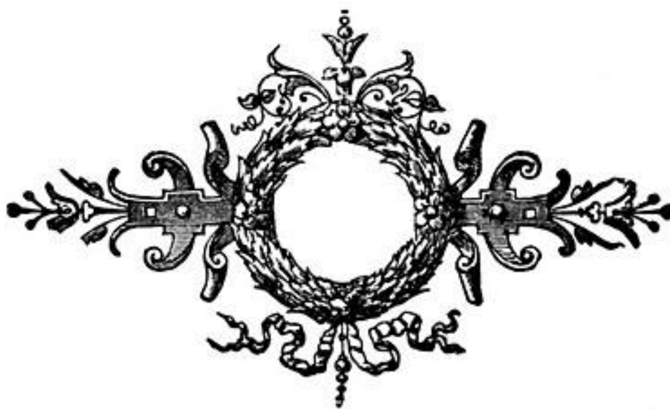
---

[44] Două pasaje din *Însemnările zilnice* ale lui Maiorescu atestă internarea lui Eminescu în spital, în luna ianuarie 1883, timp de o săptămână. În biografia lui Eminescu acest moment este trecut sub tăcere, așa cum este evitată și relația anterioară dintre Eminescu și dr. Sutzu: *”Miercuri 12/24 Ianuarie 83. Soare si lumină de lună, dar totuși destul de frig, dimineața mereu 5°. Miercuri seara, vânt tare, rece. Seara” Junimea", cu [T.] Rosetti, Mandrea, Exarchu, Stirbey ș. a. m. d. (fără Burghele,* ***Eminescu în spital (s.n.)*** *Candiano, Crețeanu s. a. m. d.).” (op.cit. p.148-149); ”Miercuri 19/31 Ianuarie 1883. Toată ziua, acasă, citit și făcut planul călătoriei în Elveția. Seara, adunare literară: Prezenți: Crețeanu și fiica sa, Candiano-Popescu, Exarchu, al-de [T.] Rosetti, Annette, Mite, Slavici ș. a. m. d. (Burghele,* ***Eminescu în spital (s.n.)****, al-de Mandrea, lipseau).”* (op. cit. p. 150).

sau de trebuie să fie așezat în vreun stabiliment privat sau în vreun spital.”

Conform acelorași prevederi, în materie de interdicție [45], *”nici o hotărâre în materie de interdicțiune sau de numire de consiliu nu va putea fi dată, sau de tribunalul de primă instanță sau de curtea de apel, decât după ce ministerul public*[46] *își va pronunța concluziile sale.”*

Așadar, implicarea ministerului public, în special a procurorului de caz, era absolut obligatorie în dosare de interdicție, ceea ce explică semnătura reprezentantului parchetului pe actele aflate în dosarul Eminescu.

[45] Art. 460 Cod Civil.

[46] Prin *minister public* înțelegem reprezentanții parchetelor.

Unde este păstrat *Dosarul interdicției lui M. Eminescu ?*

Au existat voci în publicistica românească, din fericire puține,[47] care au afirmat că dosarul interdicției lui Eminescu și actele acestuia nu mai există. Aserțiunea este greșită.

În sistemul arhivistic național există un impresionant număr de documente, denumite generic *Fondul Eminescu*, păstrate în patrimoniul diverselor instituții deținătoare de valori arhivistice: *Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.), Direcția Municipiului București, Direcțiile Județene ale Arhivelor Naționale*: Arad, Argeș, Bihor, Bistrița – Năsăud, Botoșani, Brașov, Brăila, Caraș-Severin, Călărași, Cluj, Constanța, Galați, Iași, Mehedinți, Neamț, Olt, Satu-Mare, Sălaj, Sibiu, Suceava, Vaslui, Vrancea.

Alte documente se găsesc în fonduri și colecții publice sau particulare, biblioteci ori muzee.

Elementele componente ale acestui fond (în anul 2000 erau catalogate circa 1356 unități arhivistice, acoperind perioada 1806-1992) se referă, în majoritatea cazurilor, la biografia Poetului, la strămoșii lui Eminescu, la familie (părinți, frați, surori), la rude (mătuși, unchi), urmașii din ramurile colaterale, apropiați ai acestuia.

---

[47] De exemplu, Călin N. Cernăianu.

Unitățile arhivistice menționate constau în documente oficiale, documente particulare, acte juridice, acte administrative, acte medicale, manuscrise, scrisori, fotografii, memorii, cereri, procese-verbale, poezii, publicații ocazionale, obiecte, cărți etc.

Dosarul de interdicție al lui Eminescu ocupă un loc aparte în fondul menționat. Acest dosar este, de fapt, constituit din reunirea celor două dosare, deschise pe numele Poetului, în 1883 și 1889.

Conform legilor în vigoare, aplicabile în epoca lui Eminescu, acest caz a fost înaintat spre judecare *Tribunalului Ilfov, Secția II Civilo-Corecțională.*

Este firesc să ne punem întrebarea următoare: De ce Dosarul Eminescu a fost deschis la Tribunalul Ilfov ? Pentru a afla un răspuns, trebuie să analizăm legea de organizare judecătorească, adoptată în luna martie 1865[48], care stabilea structura sistemului judiciar, precum și prevederile Codului de Procedură Civilă[49], care precizau *competențele materiale și teritoriale* ale instanțelor de judecată din țara noastră.

Astfel, în materie de *competență materială*,
Art. 58 Cod Proc. Civilă stipulează că ”*În materii personale și mobiliare, acțiunea se va adresa la tribunalul domiciliului pârâtului, sau dacă n-are domiciliu cunoscut, la tribunalul reședinței sale.”*

---

48 Publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 60, din 16.03.1865

49 Sediul materiei se găsește în capitolele Codului de Procedură Civilă, Cartea a II-a, *Despre Tribunalele de Județ,* Titlul I *Despre Competență*.

Așadar, punerea sub interdicție judecătorească fiind o acțiune civilă, în materie personală, numai Tribunalul Ilfov este competent să judece această cauză.

În ceea ce privește *competența teritorială,* potrivit prevederilor Codului de Procedură Civilă, Titlul II, art. 5 ”*cererea se face la instanța domiciliului pârâtului”*, cu alte cuvinte, și sub acest aspect, pentru persoanele domiciliind în București, instanța competentă, din punct de vedere teritorial, era *Tribunalul Ilfov.*

Cât privește procedura de urmat, legea precizează ca orice cerere să fie adresată în scris către președintele instanței de judecată: ”*Orice cerere sau reclamare înaintea unui tribunal se va face printr-o petițiune adresată președintelui tribunalului.”* [50]

[50] Cf. Art. 68 Cod Proc. Civilă.

Constituirea Dosarului

Faza de constituire a unui dosar constă în activitatea grefierului, îndeplinită după înregistrarea unei cereri de chemare în judecată, prin care se formează **dosarul cauzei**.

După rezoluţia preşedintelui sau a judecătorului de serviciu pe cererea de chemare în judecată, aceasta se va preda la grefă (registratură), unde cererea primeşte un număr de ordine în **registrul general** de dosare.

În cazul *Dosarului de interdicție a lui Eminescu*, trebuie căutat și verificat în Arhiva Tribunalului Ilfov, în registrele generale din anul 1883, pentru a se stabili dacă există deplină concordanță între *numărul de dosar* și numărul din *registrul general*.

Numărul de înregistrare în **registrul general** de dosare reprezintă **numărul de dosar** sub care se vor înregistra toate cererile accesorii sau incidentale (pe parte civilă) şi înscrisurile depuse ulterior în legătură cu pricina respectivă.

În situația în care *Dosarul de interdicție al lui Eminescu* ar fi ajuns la instanţa de apel sau la instanţa de recurs, acolo s-ar fi alcătuit un alt (nou) dosar, care se ataşează la dosarul primei instanţe;

Alte registre în care ar trebui să se regăsească numele lui Eminescu, conform procedurilor menționate mai sus, sunt:

1. **opisul alfabetic** (în care se trec numele şi prenumele, precum şi numărul dosarului);

2. **registrul informativ** care, de obicei, trebuie să conțină date relevante, cum ar fi:
- *primul termen de judecată şi termenele ulterioare*;
 -*data ieşirii dosarului din arhivă şi persoana căreia i s-a* predat,
-*data reintrării dosarului în arhivă;*
-*numărul şi data sentinţei, deciziei sau încheierii, după caz, şi soluţia pe scurt;*
-*conexarea sau ataşarea dosarului la alt dosar*;

3. **registrul de termene** al arhivei reprezintă o condică de termene, în care toate dosarele se trec potrivit termenelor de judecată stabilite;

Având în vedere faptul că dosarul privindu-l pe Eminescu nu a intrat în faza de judecată, aceste date nu vor fi regăsite în sus amintitul registru.

După înregistrarea dosarului în aceste registre, se face *înregistrarea* şi se *formează dosarul.*

Pe coperta dosarului se vor menționa: *denumirea instanţei, secţia, completul de judecată, numărul dosarului, numele părţilor, obiectul pricinii.*

În cazul în care *Dosarul interdicției lui Eminescu* ar fi ajuns să fie finalizat, pe aceeași copertă trebuiau trecute numărul şi data hotărârii (după pronunţarea acesteia), iniţialele judecătorului însărcinat cu redactarea hotărârii.

Filele oricărui dosar trebuie cusute şi numerotate. Dacă Dosarul Eminescu s-ar fi înaintat instanţei de apel sau de recurs s-ar fi procedat la şnuruirea definitivă şi s-ar fi aplicat sigiliul, iar pe faţa interioară a ultimei coperte arhivarul-registrator va

certifica numărul filelor în cifre şi, în paranteză, în litere.

Aceeași procedură trebuie urmată și în cazul în care dosarul se depune spre conservare.

Părţile, procurorul şi persoanele care justifică un interes legitim puteau consulta dosarul lui Eminescu la arhiva instanţei.

După cum atestă documentele consultate, Dosarul 968/1883, intitulat *”Interdicția Mihail Eminescu”,* a fost deschis la Secția a II-a Civilo-Corecțională, în luna iulie[51] 1883, fără a se preciza exact ziua deschiderii dosarului.

Lipsa unei date certe reprezintă însă o gravă deficiență a acestui dosar, fiindcă nu se pot calcula cu exactitate termenele procesuale sau termenele de prescripție.

[51] Dosarul nu menționează ziua când a fost deschis. Deducem din alt document că dosarul nu a fost deschis mai târziu de 23 Iulie 1883.

Opisul documentelor din Dosarul 968/1883

În mod obișnuit, un dosar, fie el în materie civilă, fie penală, trebuie să conțină un set de documente originale, datate, semnate și întocmite în conformitate cu legea. Or, se constată că în *Dosarul interdicției lui Eminescu* apar concepte (copii) de acte, a căror valabilitate poate fi oricând contestată.

Dosarul conține următoarele categorii de documente:

-acte premergătoare (citații);

-acte juridice de drept procesual (proces-verbal al organului de poliție, interogatoriul lui Eminescu);

-acte medicale (certificat, expertiză medicală);

-documente de drept administrativ (adrese de trimitere de documente, acte cu însemnări administrative: data și anul arhivării, respectiv al trimiterii dosarului la Arhivele Naționale).

Legea precizează că, în cazurile de punere sub interdicție judecătorească, pentru motive de *nebunie cu furie, imbecilitate sau sminteală*, dosarul trebuie să includă, în mod obligatoriu, următoarele acte:

1. cerere de interdicție, adresată tribunalului de primă instanță;[52]
2. documente explicitând faptele menționate mai sus;
3. declarații de martor;
4. înscrisuri doveditoare.[53]

[52] cf. Art. 438 Cod Civil

[53] cf. Art. 439 Cod Civil

Dosarului de interdicție a lui Mihai Eminescu, cu numărul nr. 968/ 1883, aflat la Arhivele Naționale din București, conține numai patru documente, lipsind declarațiile de martor și înscrisuri doveditoare.

1. *Procesul-Verbal* încheiat de comisarul C. N. Nicolescu[54], la 28 iunie 1883, orele 7 seara, București, cu ocazia reținerii lui Mihai Eminescu la Baia Mitrasevski și internarea sa la Institutul *”Caritatea”*, fiind atins de *”alienațiune mintală*” (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.19-20, original).

Documentul conține completări din data de 28 iunie, sub formă de P.S., privitor la bunurile personale ale lui Eminescu, aduse de la Baia Mitrasevski și depuse în camera sa din Piața Amzei nr. 6; camera este sigilată, în prezența doamnei Ecaterina Slavici, V. Siderescu și C. N. Nicolescu (obiectele personale ale lui Eminescu sunt menționate în Procesul Verbal, de la poziția nr. 9 la nr. 32)[55].

În data de 29 Iunie 1883, comisarul C.N. Nicolescu, împreună cu Ocășeanu, și în prezența doamnei Slavici, respectiv a avocatului T. Nica[56] revin la

---

[54] În anul 1885, Comisarul clasa I, C. N. Nicolescu domicilia în Str. Știrbei Vodă nr. 72 (orașul București avea în acel an un număr de 43 de comisari de poliție, clasa I și clasa II, dintre care numai 8 dintre ei erau comisari clasa I; cf. *Anuarul Bucurescilor pe 1885*, Editura Carol GÖBL, p.40-41).

[55] Ar fi fost interesant de aflat ce conținea lista cu cele 23 de obiecte personale ale lui Eminescu !

[56] Avocatul G. Teodor Nica (1846-1928), membru al *”Junimii”*, autor al unui studiu juridic intitulat *”Agiul și politica noastră monetară*”, publicat în ”Convorbiri literare", Aprilie 1886, făcea parte din cercul politic al grupării maioresciene. În 1885, T. Nica îndeplinea funcția de director la

locuința lui Eminescu din str. Amzei, rup sigiliul, iau un costum de haine (jachetă, vestă, pantaloni), o cămașă, o pereche de pantaloni de noapte, pentru a fi remise lui Eminescu, și repun sigiliul legal, întocmind din nou cuvenitul Proces-Verbal.

De reținut un fapt esențial: în cadrul procedurii legale este prezent și un avocat!

Acesta era unul dintre oamenii de casă ai lui T. Maiorescu, dar și prieten al lui Eminescu, încă din vremea în care, studenți fiind, activau în cadrul Societății ”*România Jună*” (alături de Slavici, Chibici, Ștefurea).

T. Nica participa alături de Eminescu la seratele literare junimiste, organizate de T. Maiorescu. Ba, uneori, era invitat, la prânz, în familia mentorului ”*Junimii”.* Din jurnalul cu însemnările zilnice aflăm că o anumită doamnă Strauss, jucând rolul de pețitoare, cere mâna fiicei lui Maiorescu pentru avocatul T. Nica[57]. Cerere respinsă categoric !

De asemenea, dintr-o scrisoare adresată Veronicăi Micle, în Martie 1882, aflăm că, făcându-i-se propuneri de a trece cu arme și bagaje la liberali, Eminescu îl roagă pe T. Nica să transmită acestora următoarele:

Banca Națională. Fiind un confident al criticului, îi dezvăluie lui Maiorescu câți bani s-au strâns din colecta pentru plata datoriilor lui Brătianu: 380 000 lei, din care 80 000 pentru E. Carada, alți bani pentru ștergerea ipotecii unei moșii a Brătienilor și, probabil, pentru înzestrarea cu dotă a fiicei liderului liberal, căsătorită cu dr. Cantacuzino.....(cf. ”*Însemnări..*.”, luni 16/28 Sept. 1885).

[57] 5 aprilie 1882: ” *Comică propunere a doamnei Strauss pentru Nica, cerere in căsători a fiicei mele. Firesc, respins net.”*

„…Urechia iar mi-a propus o funcție. Am pus pe Teodor Nica să-i spuie ca n-aş primi decât cu o condiție: să am libertatea deplină de a face oricând o declaraţie în public că primind un post de profesor nu devin de loc liberal și că rămân ceea ce am fost, adversar al partidului roșu şi al ideilor lor ” [58] (24.03.1882).

În anul 1883, T. Nica semnează Procesul-Verbal (18/30 Oct.1883) privind fondurile destinate îngrijirii medicale a lui Eminescu la Viena, împreună cu T. Maiorescu, Th. Rosetti, C. Simțion, I. Slavici și A. Chibici Revneanu.

***2**. Act Medical*, datat 5 iulie 1883, semnat de Dr. Sutzu, din care rezultă că Eminescu a fost internat la *Institutul Caritatea* cu diagnosticul: ”*atins de alienațiune mintală*”, în formă de ”*manie acută*”. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.17, original.)

No. 12535 11/83

”Subsemnatul doctor în medicină atest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului ”Caritatea”, din București, la 28 Iunie 1883, de către Onor Prefectura Capitalei este atins de alienație mintală în forma ”manie acută”, stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special.”

București, 5 iulie 1883

Dr. Sutzu

---

58 *Dulcea mea doamnă Eminul meu iubit, Corespondență inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle*, Polirom, 2000, Scrisoarea 47.

Discuție: Actul medical semnat de dr. Al. Sutzu, datat 5 iulie 1883, cuprinde trei chestiuni importante și anume:

Eminescu a fost adus la Institutul ”*Caritatea*” de către *Prefectura Capitalei*, la 28 Iunie 1883.

Din acest punct de vedere, așa-zisul *Certificat Medical* este mai degrabă o *dovadă de predare-primire,* atestând predarea unui pacient într-un așezământ medical (precum remiterea unui colet la un oficiu poștal).

Ne atrage atenția exprimarea, conform căreia Eminescu suferă de ”*alienație mintală*”, sub forma ”*manie acută*”. De remarcat faptul că documentul doctorului Al. Sutzu nu conține expresia ”*alienație mintală”*, ci perifraza: *”este atins de alienație mintală”.*

În textul original, doctorul evită să folosească cuvântul *boală*, *maladie* ci doar ”*stare”* (… *stare care reclamă….)*

Fiecare cuvânt din acest text are însemnătatea sa. Începem să analizăm propoziția ”*este atins*”. Din punct de vedere semantic, verbul *a fi atins* are două semnificații principale:

1. (*v.tranz. și refl.*) *a lua contact direct*, dar **superficial, ușor sau în treacăt** (s.n.) cu un *fenomen, proces* sau cu un *obiect*. Exemplu*: A **atins** în zbor vârful copacilor. A **atinge** un obiect.*

2. *(v.tranz.*) *a lovi, a izbi* (**ușor)**.

Exemplu*: L-a **atins** pe umăr*

Prin urmare, aflăm că Eminescu doar ”*este atins*” de nebunie, neprecizându-se astfel intensitatea maladiei.

Această **stare** (s.n.) reclamă o *căutare serioasă într-un așezământ special*. Așadar, dr. Al. Sutzu, o somitate recunoscută a psihiatriei românești de la sfârșitul secolului XIX, nu vorbește de o *maladie* gravă (”*nebunie cu furie”*), ci de *o situație, stare* a sănătății unui pacient.

Documentul nu recomandă în mod expres *izolarea* pacientului sau *declararea interdicției*, ci numai *o căutare serioasă, într-un stabiliment medical special.*

Din acest punct de vedere, putem aprecia că actul analizat este, de fapt, *O scrisoare medicală* sau, mai degrabă, un *Bilet de internare,* prin care se recomandă tratarea pacientului într-o instituție spitalicească, pentru *căutare.*

Fiind un termen cu aer arhaic, este necesar să explicăm sensul cuvântului *căutare*, des folosit în terminologia medicală, dar și în uzul curent al vorbitorilor acelei epoci.

Pentru medic, cuvântul *”căutare*” are două înțelesuri principale:

a.**Tratament sau îngrijire medicală**: *”Spitalul..... era un așezământ model de cătare, curățenie și belșug”* (J.Bart);

b. **Inspecție, examinare medicală: ”***Mă duc să mă caut de sănătate la un spital”.*

De ce nu am presupune că medicul recomanda prin acest act o examinare medicală amănunțită și nimic mai mult.

În același timp*,* apreciem *că* acest pseudo *Certificat* nu reprezintă nici măcar un D*iagnostic medical* propriu-zis, (*diagnostikos=a cunoaște*), fiindcă deontologia profesională în acest domeniu impune ca orice diagnostic să identifice o maladie în urma unor observații minuțioase, prin interpretarea simptomatologiei și numai după după efectuarea unor analize medicale amănunțite.

Chiar admițând că documentul în cauză ar reprezenta un *diagnostic,* în sens larg (al cărui grad de exactitate este relativ), trebuie să spunem că acesta, totuși, nu este un *act juridic* ci unul *medical.*

*A*ctului în sine i se mai pot aduce câteva critici de fond, dintre care cea mai gravă este aceea că *diagnosticul* pus de medic este copiat din *Procesul Verbal* polițienesc deja amintit (fraza: Eminescu este ”*atins de alienație mintală”* apare atât în raportul comisarului Nicolescu, de la Circa XVIII[59], cât și în adeverința medicală emisă de dr. Al. Sutzu).

În al doilea rând, acest document medical, deși are număr de înregistrare, dată și semnătură, nu poate avea forța probantă a unui *Raport de Constatare Medico-Legală* (singurul act căruia legea îi conferă calitatea de document valabil, izvor de consecințe

---

[59] În anul 1883, Circumscripția XVIII de poliție își avea sediul în strada Academiei nr. 15. Baia Mitrasevski se găsea în zona de competență a circumscripției de poliție amintite.

juridice, acesta trebuind să aibă alt conținut și, obligatoriu, să fie semnat de doi medici, așa cum cere legea).

3. *Adresa prim-procurorului*, datată 9 iulie 1883, înaintată primului-președinte al Tribunalului Ilfov, prin care trimite trei acte (documentul medical din 5 iulie, procesele verbale din 28 și 29 iunie), rugând să se adopte măsuri pentru rezolvarea problemei averii lui Eminescu. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.17, original.)

Reproducem acest document, revelator din punct de vedere juridic:

"Curatelă nr. 968/1983 București, 1883 iulie 9 Domnule Prim-președinte, Am onoarea a vă înainta un certificat medical înregistrat la nr. 12535/83 și un Proces Verbal, primit cu adresa nr.21433 a Poliției. Vă rugăm să binevoiți a lua măsuri pentru regularea averei. Primiți asigurarea distinsei noastre considerațiuni. Prim-Procuror (indescifrabil).

Observații: În această primă etapă procedurală, adică la data de 9 Iulie 1883, Primul Procuror de pe lângă Tribunalul Ilfov deschide în cazul Eminescu doar un *Dosar de Curatelă* (și nu un dosar de punere sub interdicție judecătorească).

Deci, procurorul, autoritatea îndrituită de lege să sesizeze instanța, analizând actele de la dosar (Procesul Verbal al organului de poliție, precum și documentul de doar câteva rânduri, semnat de dr. Al. Sutzu), nu califică situația juridică a lui Eminescu drept una care să reclame *punerea sa sub interdicție* ci,

considerând că nu este nevoie să se adopte o măsură procedurală asiguratorie, cere rezolvarea doar a chestiunii administrării patrimoniului său (măsuri pentru ”*regularea averii*”).

Astfel, prima încadrare juridică a situației de fapt a fost *instituirea unei curatele.*

În conformitate cu art.178 lit.a) Cod Civil, instanţa poate ***institui curatelă*** dacă o persoană, *deşi capabilă*, însă din cauza *bolii, a bătrâneţii* sau a unei *infirmităţi fizice*, nu poate personal să îşi administreze bunurile sau să îşi apere interesele în condiţii corespunzătoare.

Însă, în practica judiciară, *curatela* se solicită în următoarele două situații: în cazul *succesiunilor vacante* (adică atunci când subiectul este decedat), respectiv în cazul *punerii sub interdicție.*

Din nefericire, Primul Președinte al Tribunalului Ilfov este cel care a schimbat punctul de vedere al parchetului, scriind pe actul de sesizare al instanței, semnat de procuror, următoarea rezoluție stupefiantă: ”*Nu este curatelă, deoarece Eminescu nu a încetat din viață ci numai e alienat”. Prim-Președinte Indescifrabil*.

Explicația acestei fraze, aparent ilogice, este următoarea: cunoscând prevederile Codului Civil, art. 182, alin. 2, conform cărora *curatela* nu se poate institui decât cu *consimţământul* celui reprezentat, prin rezoluția sa, președintele tribunalului a vrut să sugereze, într-un mod imperativ, ca procurorul să nu solicite *instituirea curatelei*, *pentru reglarea averii*,

cum se întâmplă, de regulă, în situația *succesiunii vacante* ci să solicite măsura *punerii sub interdicție.*

În această situație, președintele tribunalului a modificat succesiunea acțiunilor juridice, prescrise în Codul Civil, conform căreia ordinea este următoarea: mai întâi are loc punerea sub interdicție și abia ulterior se instituie curatela, ca o consecință a primei acțiuni.[60]

Însă, cea mai gravă consecință pentru Eminescu este aceea a schimbării încadrării juridice a acestui dosar: nu simplă *curatelă ci punerea sub interdicție* !

Schimbarea încadrării juridice nu reprezintă o simplă chestiune procedurală, ci una având rațiuni profunde.

Diferența între instituția *curatelei* și *punerea sub interdicție judecătorească* este esențială, constând în aceea că, în cazul *curatelei,* se presupune că subiectul are *capacitate juridică deplină*, adică are discernământul faptelor sale dar, din diverse motive, nu poate să și-o exercite. În consecință, *cu acceptul său*, se desemnează un *curator*, în timp ce, în cazul *punerii sub interdicție judecătorească,* se presupune că persoana fizică nu mai are capacitate juridică deplină, deci este *lipsit de discernământul* faptelor sale, motiv pentru care se instituie curatela, cel mai adesea *ex officio*, dar numai în situația în care rudele sau *Consiliul de Familie* nu solicită aceasta.

---

[60] Prin punerea sub interdicție judecătorească se consfințește lipsa de discernământ a celui interzis, deci faptul că acesta nu mai are capacitate juridică deplină.

Dată fiind gravitatea măsurii, care afectează libertatea individului, procedura este minuțios prevăzută de Codul Civil (nu mai puțin de 22 de articole reglementează această instituție).

Acceptând că instanța de judecată a fost animată de dorința respectării legii, în spiritul și litera ei, că avea în vedere motive temeinice de schimbare a încadrării juridice în cazul Eminescu, în special prevederile Art. 435 Cod Civil, va trebui să verificăm modul în care a dus la îndeplinire acest deziderat.

Instanța era obligată să respecte procedura în astfel de cazuri, respectiv prevederile Codului Civil, Titlul XI**,** *Despre majorat, despre interdicțiune și despre Consiliul Judiciar. Cap. II Despre interdicțiune**.*** (Art. 435 –Art. 457.)

Sediul materiei îl reprezintă Art. 435 Cod Civil, care obligă luarea de măsuri adecvate, astfel încât *persoana majoră, care este **într-o stare obișnuită (s.n.)** de imbecilitate, de smintealå, sau de nebunie cu furie, **trebuie a fi interzis (s.n.),** chiar și când are intervale lucide*. (Aceste prevederi trebuie coroborate cu art. 457, 950, 952 Cod Civil, respectiv art. 643 Cod Procedură Civilă).

Observație: Circumstanțiind evenimentele produse la 28 Iunie 1883, considerăm că, din punct de vedere juridic, inclusiv medical, nici parchetul și nici prefectura de poliție nu puteau să pună în aplicare prevederile Art. 435 Cod Civil, calificând situația psihică de moment a lui Eminescu drept *o stare obișnuită.* Este un lucru notoriu că nu au existat nici un

fel de antecedente medicale de această natură, care să dovedească faptul că Eminescu suferea de alienație cu *caracter de continuitate.*

Din acest motiv, pentru a elimina posibilele abuzuri de interpretare, legiuitorul a adăugat prevederi asiguratorii, care să elimine orice act arbitrar. Astfel, numai *rudele* au vocația legală de a cere declararea interdicției pe cale judecătorească, inclusiv soțul/soția[61].

Există o singură excepție, cum am amintit mai sus: în cazul unor manifestări de *nebunie cu furie*[62], în absența cererii rudelor, procurorul trebuie să solicite interdicția.[63] Motivul este acela al asigurării unui climat de siguranță, atât pentru membrii de familie, cât și pentru societate, existând pericolul ca persoana lipsită de discernământul faptelor sale să săvârșească fapte penale, în cursul acceselor de furie.

Dacă subiectul suferă însă *de smintire* sau *imbecilitate,* care este de obicei un handicap psihic (o dizabilitate, în termini actuali), nici măcar procurorul nu are dreptul să solicite *interdicția judecătorească*,

---

[61] cf. Art. 436 Cod Civil. alin. prim.

[62] Acum înțelegem de ce se străduiau martorii zilei de 28 iunie 1883 (doamna Slavici și cei prezenți în seara aceleiași zile la stabilimentul din str. Poliției nr. 4) să evoce în cazul Eminescu manifestarea unor accese de *nebunie cu furie,* fiind pregătit chiar *camizolul de forță*, deși în Baia Mitrasevski nimeni nu a reclamat asemenea excese, ci doar faptul că Eminescu a stat prea mult în baia caldă. Poetul a fost provocat, în mod evident, și orice om căruia i se tulbură intimitatea (chiar de către oraganele de ordine) ar reacționa cu tărie în asemenea situații.

[63] cf. Art. 437 Cod Civ.

atâta vreme cât persoana în cauză are soț / soție sau **rude cunoscute** (s.n.) [64].

Deoarece textul de lege face vorbire de *smintire, imbecilitate,* respectiv *nebunie*, înseamnă că legiuitorul face o distincție clară între diverse cazuri de manifestări psihice anormale, motiv pentru care trebuie discutat sensul termenilor: *smintire, imbecilitate, nebunie.*

Cu alte cuvinte, trebuie să stabilim în ce categorie putem să încadrăm faptele lui Eminescu din data de 28 Iunie 1883: ale unui *smintit*, ale unui *imbecil* sau ale unui *alienat mintal* ?

Trebuie să analizăm prima ipoteză, *sminteala,* respectiv situația cauzată de o *degradare a stării de sănătate mentală.*

Șăineanu îi atribuie sensul: *dezordine, tulburare a minții*, Scriban îl asimilează cu *rătăcire* iar alte dicționare califică termenul drept *țăcăneală, aiureală;* prin extensie, *scrânteală* este sinonim cu *alienarea mintală.*

Printre posibilele cauze ce pot conduce la starea de *tulburare mentală, dezordine psihică,* literatura de specialitate analizează următoarele situații, având unele similitudini cu situația lui Eminescu: un surmenaj intelectual, o situație traumatizantă, un mod de viață dezordonat, un stres continuu, un șoc puternic, o cădere psihică, pot cauza, pe moment, reacții atipice sau tulburări psihice temporare. Aceste tulburări pasagere se pot trata, deci

---

[64] idem, alin. urm.

sunt reversibile, în timp ce *nebunia* este o afecțiune psihică cronică, cel mai adesea ireversibilă, deci incurabilă.

În cazul existenței unei *stări de sminteală,* Codul Civil are o prevedere expresă (Art. 436 Cod Civil, alin. 1), care blochează acțiunea procurorului, în situația în care persoana atinsă de sminteală *are rude în viață*; or, este un fapt notoriu că Eminescu avea rude, al căror nume și adrese erau cunoscute prietenilor săi (surorile Aglae, Hariette, frații Matei, Nicolae și chiar tatăl său, Gheorghe Eminovici încă trăiau).

Discuție: În dosarul lui Eminescu, nu se poate pune în discuție lipsa de interes a rudelor, caz în care autoritățile își puteau justifica intervenția, fiindcă există dovada că, în cursul lunii Iulie 1883, Matei Eminescu, fratele poetului, s-a adresat Tribunalului Ilfov în legătură cu situația fratelui acestuia. Deși nu se cunoaște conținutul memoriului său[65], înclinăm să credem că petentul a solicitat explicații sau chiar a exprimat reproșuri la adresa autorităților față de sechestrarea fratelui său, prin ignorarea legislației în materie. În aceeași zi, 18 Iulie, probabil, Matei Eminescu scrie lui T. Maiorescu:

[65] Cererea, în original, a lui Matei Eminescu este înregistrată de *Tribunalul Ilfov* sub numărul 5750/1983 din data de 23 iulie 1883, fiind remisă *Prefecturii de Poliție* spre rezolvare. Petiția, prezentând punctul de vedere al reprezentantului familiei, din păcate nu este de găsit.

”Sunt informat de domnul Cățǎ-Nicolescu[66], că fratele meu Michai Eminescu este serios bolnav; vă rog din suflet, răspundeți-mi urgent unde se găsește, ca să viu a-l lua la mine pentru vreun an….”.

Așadar, comisarul C. N. Nicolescu s-a conformat procedurilor legale și a informat pe fratele poetului în legătură cu situația lui Mihai Eminescu, motiv pentru care Matei s-a prezentat de urgență în București. Același lucru l-a făcut și bătrânul Gheorghe Eminescu, după cum aflăm din însemnările lui T. Maiorescu: *"Luni 15/27 august 1883. Am fost la Sanat. Soutzo să văd pe Eminescu. Deliriu necontenit. Nu m-a cunoscut. Trist aspect. Venise fratele său Matei la mine, a profitat de ocazie ca să ieie ceasornicul de aur al sărmanului nebun. Şi tatăl său a venit la mine."* [67]

Analizăm în continuare și ipoteza existenței unei stări de *imbecilitate*. Fără nici un fel de îndoială, nu se poate afirma, nici măcar în glumă, că Eminescu suferea de *imbecilitate* (*deficiență mintală, tâmpenie, neghiobie, idioțenie*).

Este de la sine înțeles că, în asemenea cazuri, nu este în nici un fel permisă intervenția procurorului sau a organului de ordine, folosind cămașa de forță, invocând starea de imbecilitate și trimițând la azil pe acești nefericiți.

---

[66] De reținut numele Cățǎ-Nicolescu sub care era cunoscut acest comisar de poliție.

[67] T. Maiorescu, *Însemnări zilnice*, în I. E. Torouţiu, *Studii şi documente literare*, vol. IV, p. 185.

4. Adresa Tribunalului Ilfov, prin care trimite prefectului Poliției Capitalei cererea locotenentului Matei Eminescu.

Sesizând iregularitățile existente în cazul Eminescu, Tribunalul Ilfov comunică lui Matei Eminescu faptul că, până la data de 23 iulie 1883, instanța nu adoptase vreo măsură de punere sub interdicție a Poetului.[68] (D.A.N.I.C., col. Manuscrise nr. 1568, f.21.concept)

După cum se știe, măsura punerii sub interdicție a lui Eminescu nu a fost aplicată, cu alte cuvinte, acțiunea în instanță nu a fost materializată printr-o hotărâre care să producă efecte juridice.

Ca urmare, dosarul 968/ 1883, privind interdicția judecătorească a lui Eminescu, incomplet, cu serioase vicii procedurale, a fost depus în arhiva instanței, fiind abia ulterior scos de la naftalină, în 1889, și conexat cu un alt dosar, având același obiect (*interdicția judecătorească*).

---

[68] Documentul este reprodus în Augustin Z. N. Pop, ”*Întregiri documentare la biografia lui Eminescu*”, Editura Eminescu, București, 1983, p.196.

Opisul Dosarului Eminescu 645/1889

Dosarul 645/1889 conține 15 documente, din care 6 sunt originale și 9 sunt concepte. Din inventarul acestei părți a dosarului, un număr de 12 documente sunt adrese, la care se adaugă alte trei piese la dosar: așa-zisul *Raport Medico-Legal*, *Procesul-Verbal* al *Consiliului de Familie* și *Interogatoriul* luat lui Mihai Eminescu.

1. *Raportul medico-legal* privind ”*starea facultăților mintale*” ale lui Mihai Eminescu, datat 23 martie 1889, unde se concluzionează că ”*Mihail Eminescu este atins de alienațiune mintală în forma de demență, stare care reclamă șederea sa într-un institut, atât spre îngrijire și căutare, cât și spre liniștea publicului”*. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.13-14, orig.)

2. *Adresa* primului-procuror de pe lângă *Tribunalul Ilfov*, datată 13 Aprilie 1889, prin care se trimite primului-președinte al *Tribunalului Ilfov raportul medico-legal* privindu-l pe *”alienatul Mihail Eminescu”.* Reprezentantul parchetului solicită două decizii ce urmau a fi adoptate de tribunal:

- constituirea unei curatele;
- adoptarea de măsuri pentru a fi interzis (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.2, orig.).

3. *Adresa* primului-președinte al *Tribunalului Ilfov*, din 21 Aprilie 1889, prin care solicită primului-procuror de pe lângă *Tribunalul Ilfov* să îi comunice

numele a cinci persoane, rude, sau, în lipsă, amici cu Mihai Eminescu, în vederea formării *Consiliului de Familie*, pentru a da curs cererii de interdicție. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.2, concept).

Codul Civil, prin articolul 357, prevede ca în alcătuirea acestui organism să fie incluse cel puțin 5 persoane (3 dinspre partea tatălui și 2 dinspre partea mamei). În cazul în care această cerință nu ar fi posibilă, Codul Civil permite constituirea *Consiliului de Familie* din 5 persoane apropiate (care l-au cunoscut pe cel căruia i se solicită interdicția).

4. *Adresa* primului-procuror de pe lângă *Tribunalul Ilfov*, datată 27 Aprilie 1889, comunicând președintelui *Secției a II-a civilo-corecțională* că ”*alienatul Mihail Eminescu are bun prieten pe dl. Brăneanu, redactor șef la ”România Liberă”, de la care se pot lua relații despre familia și prietenii poetului”* (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.5, orig.).

Documentul conține însemnarea marginală privind numirea ca membri în *Consiliul de Familie* a celor de mai jos: Titu Maiorescu, D. A. Laurian,
I. L. Caragiale, M. Brăneanu și I. Gh. Valentineanu.

5. *Adresa Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională*, din 29 Aprilie 1889, prin care redactorul șef la ”*România Liberă*”, M. Brăneanu, este convocat la tribunal pentru a da explicații despre familia lui Mihai Eminescu (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.5v., concept).

6. *Adresa* trimisă de Comisarul Secției VI[69] președintelui *Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională,* prin care confirmă că a obținut de la M. Brăneanu, redactor șef la *România Liberă*, dovada de primire a unei adrese ce i-a fost înaintată de președintele *Tribunalului Ilfov* (18 Mai 1889). Nu se cunoaște conținutul acestei adrese, dar putem presupune că se referă la o chestiune procedurală. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.3-4, orig., însoțită de dovada semnată de M. Brăneanu.)

7. *Decizia* (*Jurnalul*) președintelui *Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională* (6 Iunie 1889) de constituire a *Consiliului de Familie* al lui Mihai Eminescu, cu următoarea componență: T. Maiorescu, D. A. Laurian, I. L. Caragiale, M. Brăneanu și I. Gh. Valentineanu, pe care îi convoacă pentru ziua de 10 Iunie 1889. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.6, concept)

8. *Adresa Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională* (6 Iunie 1889), prin care i se comunică lui Titu Maiorescu că este confirmat ca membru în *Consiliul de Familie* al *”interzisului Mihai Eminescu*”, cu care prilej îl convoacă la sediul Tribunalului, la data de 10 Iunie 1889, pentru a-și da avizul, așa cum a fost

---

69 În dosarul intentat lui Eminescu în 1889 este implicată Secția VI de poliție, cu sediul în strada Academiei, nr.18, șeful secției fiind comisarul C. Grant. Este posibil ca domiciliul lui Eminescu, aflat în zona arondată Secția a VI-a, să fi determinat competența de acțiune a acesteia.

convocat și I. Gh. Valentineanu. (D.A.N.I.C., col. M. Eminescu, II/54, orig.; col. Manuscrise, nr. 1568, f. 6v., concept).

9. *Adresa Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională* (6 Iunie 1889), comunicând lui D. A. Laurian, că este confirmat ca membru în *Consiliul de Familie* al ”*interzisului Mihai Eminescu”* , convocându-l cu acest prilej la Tribunal, pentru data de 10 Iunie 1883, pentru a-și da avizul. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.6v, concept prescurtat, completat după textul adresei, trimise lui Titu Maiorescu).

10. *Adresa Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională,* din 6 Iunie 1889, comunicând lui I.L. Caragiale, că este confirmat ca membru în *Consiliul de Familie* al ”*interzisului Mihai Eminescu”* și îl convoacă la Tribunal, pentru data de 10 Iunie 1883, pentru a-și da avizul. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.6v, concept prescurtat, completat după textul adresei trimise lui Titu Maiorescu).

11. *Adresa Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională*, din 6 Iunie 1889, comunicând lui M.Brăneanu că este confirmat ca membru în *Consiliul de Familie* al ”*interzisului Mihai Eminescu”*[70] și îl convoacă la Tribunal pentru data de 10 Iunie 1883, pentru a-și da avizul. (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.6v, concept prescurtat, completat după textul adresei trimise lui Titu Maiorescu).

[70] După cum se observă, documentele fac vorbire deja de ”*interzisul”* Mihai Eminescu. Deci, fără să existe o decizie definitivă și irevocabilă, autoritățile s-au antepronunțat, ceea ce este inadmisibil.

12. *Adresa Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională*, din 6 Iunie 1889, comunicând lui I. Gh. Valentineanu, redactor la ziarul ”*Reforma*”, că este confirmat ca membru în *Consiliul de Familie* al ”*interzisului Mihai Eminescu”* și îl convoacă la Tribunal pentru data de 10 Iunie 1883, pentru a-și da avizul (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.6v, concept prescurtat, completat după textul adresei trimise lui Titu Maiorescu).

Ulterior, peste numele sus-amintitului a fost trecut acela al lui Ștefan Mihăilescu, director în Ministerul Cultelor.

13. *Procesul – Verbal* (10/22 Iunie 1889) al *Consiliului de Familie*, format din T. Maiorescu, D. A. Laurian, Șt. Mihăilescu, M. Brăneanu și I.L. Caragiale, instituit pentru Mihai Eminescu, prin care constată că ”*boala de care sufere acum, în a doua și cea mai grea recidivă, reclamă, neapărat, interdicția lui și rânduirea unui tutor, care să poată primi de la Stat pensia lui viageră și să poată îngriji de cuviincioasa întreținere a interzisului* (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.7, orig., însoțit de scrisoarea lui Titu Maiorescu, din 10 iunie, cu care a depus documentul de mai sus la Tribunal, f.8, orig.).

14. Adresa *Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională*, prin care îl desemnează pe judecătorul G. G. Bursan ca, însoțit de un procuror, să ia interogatoriul lui Mihai Eminescu(D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.8v-9r, concept).

15. *Interogatoriul* luat lui Mihai Eminescu de către G.C. Bursan, asistat de procurorul Henrich Catargiu și de ajutorul de grefă N. Ionescu (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.10, original, însoțit de adresa cu care judecătorul Bursan a înaintat interogatoriul, împreună cu Dosarul 645/1889, președintelui *Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională,* f.12).

16. Hotărârea președintelui *Tribunalului Ilfov, Secția a II-a Civilo-Corecțională*, dispunând *închiderea dosarului de interdicție a lui Mihai Eminescu*, întrucât acesta a încetat din viață (D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr. 1568, f.12 v., concept).

Natura juridică a actelor din Dosarul Eminescu

În perioada 1883-1889 împotriva lui Eminescu s-au exercitat trei categorii de acțiuni, cu consecințe juridice: *acțiuni cu caracter administrativ* (reținerea sa de către poliție) vizând, probabil, păstrarea ordinii publice și izolarea *într-un spital de alienați*, unde sunt incidente normele regulamentelor de funcționare ale Poliției, ale Codului Penal[71] și Codului de Procedură Penală; *punerea sub interdicție judecătorească și instituirea unei curatele*, prin acțiuni de Drept Procesual Civil, unde baza legală este constituită de prevederile Codului Civil și Codului de Procedură Civilă.

În categoria acțiunilor de ordin administrativ includem: reținerea lui Eminescu la București (28 Iunie, 1883) și internarea în clinica dr. Sutzu; reținerea lui Eminescu de către prefectura de poliție din Iași (5 noiembrie 1886) și internarea sa în azilul de boli mintale de la Mânăstirea Neamț; reținerea Poetului în 14-15 Ianuarie (?) 1889 și internarea sa la *Institutul Caritatea*, clinica dr. Sutzu.

---

[71] Noul Cod Penal, prin Art. 109, *obligă la tratament medical,* până la însănătoșire, pe un făptuitor care, din cauza unei boli, a consumului de alcool sau substanțe psihotrope prezintă pericol pentru societate. Aceeași măsură se ia și dacă respectiva persoană nu urmează tratamentul prescris, prin aceasta fiind un pericol pentru societate. Iar art. 110 Cod Penal obligă la internare într-o unitate sanitară de specialitate pe cei care sunt bolnavi psihic etc și pun în pericol societatea prin faptele lor.

În categoria acțiunilor de drept civil includem inițierea acțiunii de *punere sub interdicție*, întreprinsă în vara anului 1883 și în lunile Aprilie-Iunie 1889.

Fiecare dintre aceste acțiuni are un alt regim juridic, ceea ce dovedește complexitatea Dosarului Eminescu.

Legalitatea formării Consiliului de Familie

Așa cum precizează titulatura, *Consiliul de Familie*[72] ar trebui să fie format din membrii familiei celui a cărei interdicție se cere.

Considerăm că în anul 1883 era posibilă alcătuirea unui astfel de Consiliu: din el puteau face parte Gheorghe Eminescu (tatăl), Matei (fratele), cele două surori (Aglae și Harieta), eventual celălalt frate, aflat la Ipotești, deși era grav bolnav.

Constituirea unui astfel de consiliu de famile era posibilă și în anul 1889, fiindcă mai erau în viață Matei, cele două surori, o mătușă, ca rude apropiate.

Observăm că, în lipsa membrilor familiei poetului, din componența organismului constituit în *1889* făceau parte câteva persoane care fuseseră prieteni sau cunoștințe ale lui Eminescu.

O parte dintre ei aveau cunoștințe juridice: Titu Maiorescu, avocat; Ion Luca Caragiale[73] .

Se pune întrebarea dacă, în cazul prezenței lui

---

[72] A nu se confunda instituția *Consiliului de Familie* cu aceea a *Consiliului Judiciar,* instituție oarecum asemănătoare ca funcții și atribuții. Aceasta din urmă veghează însă la administrarea averii așa-zișilor *risipitori*, cărora li se interzice a *" a face transacţiuni, a se împrumuta, a primi un capital şi de a da chitanţă de primire, de a înstrăina şi ipoteca averea lor, fără asistenţa unui consiliu orâduit de tribunal". (cf. Art. 458 Cod Civil).*

[73] în 1870, în urma eșuării tentativei de lovitură de stat *("Republica de la Ploiești"*) I.L. Caragiale se angajează la Tribunalul Prahova, în calitate de grefier, unde tatăl său, Luca, era magistrat.

T. Maiorescu în *Consiliul de Familie,* nu avem de a face cu un *conflict de interese*, dată fiind calitatea de deținător al bunurilor lui Eminescu ?

Apreciem că există premizele unui conflict de interese, cel puțin din următorul considerent. Știm că acest *Consiliu de Familie* trebuia să desemneze un tutore, care să administreze bunurile interzisului.

Însă, conform prevederilor Art. 383 Cod Civil, ”*Nu pot fi tutori nici membrii unui consiliu de familie”*.

Cum bunurile lui Eminescu (lada cu manuscrise și cărți) se aflau deja la T. Maiorescu, este plauzibil că acesta ar fi putut să acționeze pentru desemnarea unui tutore, ce îi era apropiat, într-un fel sau altul, în vederea administrării bunurilor lui Eminescu.

T. Maiorescu[74] ar fi putut să decidă, prin intermediul tutorelui, cum să fie fructificate manuscrisele, prin tipărirea lor, și cum să fie administrate drepturile de autor (de care ar fi putut fi chiar beneficiar, fiindcă edițiile de Poezii, publicate de editorul Socec, conținea și o Prefață a sa).

Codul Civil asociază situația interzișilor cu aceea a minorilor, deci ambele categorii având același regim juridic. (cf. Art. 454 Cod Civil): ”*Interzisul se aseamănă cu minorele întru ceeace priveşte persoana şi averea sa; legile relative la tutela minorilor se vor aplica şi la tutela interzişilor.”*

---

[74] În acest fel ar fi scăpat de presiunile lui Matei Eminescu, care dorea să fie beneficiarul acestor manuscrise și cărți. Opunându-se ideei de a retroceda aceste bunuri fratelui lui Eminescu, Maiorescu găsește o soluție de compromis, care să păstreze intacte aceste manuscrise și cărți – le donează Academiei Române.

Reținerea lui Eminescu – abuz sau acțiune legală ?

Una dintre chestiunile importante care trebuiesc elucidate în examinarea cazului Eminescu este să aflăm în ce măsură *privarea sa de libertate* a fost o măsură *legală, temeinică.*

În acest fel, vom da răspuns întrebării dacă reținerea lui Eminescu de către poliție, act desfășurat într-un spațiu aparținând unei companii private, a fost un abuz din partea organului de ordine sau a fost o măsură justificată, efectuată conform procedurilor standard în astfel de situații.

Întrucât reținerea lui Eminescu a avut loc totuși într-un *spațiu la dispoziția publicului* (Baia Mitrasvski), trebuie să definim noțiunea de *loc public.*

Prin **loc public** trebuie să înțelegem acel spațiu care, *prin natura sau destinaţia lui*, este întotdeauna accesibil publicului, indiferent dacă aici a fost prezentă sau nu vreo persoană; tot **loc public** este acel spațiu inaccesibil publicului, în care s-a comis o faptă, dacă făptașul avea intenţia ca ea să fie auzită sau văzută şi dacă acest rezultat s-a produs faţă de două sau mai multe persoane.

Conform Teoriei Dreptului Penal, săvârşirea unor infracţiuni în *loc public* constituie o *circumstanţă agravantă* (de ex., furtul calificat, comis într-un loc public) sau chiar un *element constitutiv al infracţiunii* (de ex., calomnia).

Era Baia Mitrasevski un *loc public*, în sensul dreptului penal, sau un loc privat ?

Într-o anumită accepțiune, se poate considera că, fiiind frecventată în mod neîngrădit de către clienți, Baia Mitrasevski este un *loc public*, în sensul clasic al cuvântului, cum ar fi *încăperile sau holurile unei instituții publice - judecătorie, primărie, școală, spital, o sală de spectacol, un drum public* etc.

Totuși, cabina de la Baia Mitrasevski prin intimitatea specială a activităților desfășurate aici, poate fi considerat un spațiu unde se asigură servicii de igienă corporală. Regulile de respectat în acest spațiu sunt fie cele stipulate de un *Regulament de ordine interioară*, afișat la loc vizibil și anunțat în prealabil clienților, fie normele generale de bună cuviință sau de ordine publică.

Închiriind la baia Mitrasevski o cabină privată, clientul este liber să o folosească cum crede de cuviință, atâta vreme cât nu provoacă distrugeri materiale și nu tulbură liniștea și ordinea publică, regulile de conviețuire. Cabina privată are un regim similar cu odaia unui hotel, loc unde nu este permis accesul poliției, decât în cazuri extreme, sau de forță majoră.

În astfel de locuri publice, precum este cel enumerat mai sus, reținerea cuiva putea avea loc numai la plângerea prealabilă a patronului, administratorului sau a unei persoane fizice afectate de comportamentul violent sau imoral al unui client.

În *Procesul Verbal* întocmit de comisarul C. N. Nicolescu nu există o astfel de plângere, venită din partea proprietarului, sau din partea altui client, deși numele doamnei Mitrasevski figurează ca martor ce a semnat acest document important.

Rămâne să discutăm ce se întâmplă în caz de *ultraj*, *tulburare a ordinii publice sau a bunelor moravuri.*

În situația intervenită la baia Mitrasevski, nu rezultă din nici un fel de declarații de martor existența unor acțiuni de natură violentă, de tulburare a ordinii publice sau bunelor moravuri, având ca autor pe Mihai Eminescu, acțiuni sau fapte care să reclame în mod imperios intervenția organelor de ordine. Și nici vorbă de agresarea sau jignirea organului de ordine.

Cu privire la faptul *reținerii de către poliție* a unei persoane, trebuie să analizăm natura juridică a acestui act și, mai ales, să înțelegem ce reprezintă, de fapt, această *privare de libertate: reținere pe un termen scurt, stabilit de lege, cum este cazul contravențiilor sau arest preventiv ?*

Presupunând că acțiunea de *reținere* este un act legal, cu consecințe juridice, trebuie analizată această *instituție procedurală*, pentru a vedea în ce situaţii poate fi reţinută o persoană, cine poate dispune acestă măsură preventivă și pentru cât timp?

Fiindcă, așa cum am mai spus, există în limbajul profan multe confuzii în folosirea terminologiei juridice (Eminescu a fost arestat, a fost reținut, a fost închis etc) vom apela la câteva explicații terminologice,

preluate din teoria generală a dreptului penal contemporan

Prin *reţinere* înțelegem *o măsură preventivă, privativă de libertate, decisă de organul de cercetare penală sau procuror, față de învinuit.*

Condiția obligatorie este să existe *date sau indicii temeinice că acesta a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală.*

Organul de cercetare penală (poliția are în atribuții și efectuarea de cercetări penale prealabile) este obligat să-l încunoştiinţeze, de îndată, pe procuror cu privire la luarea măsurii reţinerii.

Organul ce cercetare penală va aduce la cunoştinţa *învinuitului* că are dreptul să-şi angajeze un apărător. De asemenea, i se aduce la cunoştinţă că are dreptul de a nu face nici o declaraţie, atrăgându-i-se atenţia că depoziția făcută poate fi folosită împotriva sa.

Măsura reţinerii nu poate dura mai mult de 24 de ore. Deci, măsura reținerii în sediul Poliției este o *măsură administrativă*, în timp ce arestarea este decisă doar de către procuror, prin ordonanță.

O altă categorie de *măsuri privative de libertate* sunt acele măsuri care se pot lua pentru a se asigura buna desfăşurare a procesului penal ori pentru a se împiedica sustragerea învinuitului sau inculpatului de la urmărirea penală, de la judecată ori de la executarea pedepsei.

Măsurile preventive sunt: *reţinerea, obligarea de a nu părăsi localitatea, arestarea preventivă.*

Reţinerea poate fi luată de organul de cercetare penală.

Celelalte măsuri preventive se pot hotărî numai de către *procuror* sau de *instanţa de judecată*.

Prin definiție, *a aresta* înseamnă a priva de libertate o persoană (*învinuit, inculpat, condamnat*), în temeiul unui *mandat de arestare.*

Arestarea, face parte tot din categoria măsurilor privative de libertate, fiind exclusiv de competenţa instanţei de judecată.

Arestarea preventivă este tot o măsură de prevenție, ce se dispune de judecător şi numai în cursul procesului penal, dacă există probe sau indicii temeinice că învinuitul sau inculpatul a săvârşit o faptă penală şi se apreciază că privarea de libertate a acestuia este în interesul urmăririi penale.

Arestarea preventivă se hotărește pentru maxim 30 de zile, în cursul urmăririi penale, însă poate fi prelungită cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depăşească 180 de zile.

In faza de judecată, judecătorul este obligat să verifice periodic, de regulă la 60 de zile, legalitatea şi temeinicia arestării preventive şi să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului.

Persoanei arestate i se aduc de îndată la cunoştinţă motivele pentru care a fost arestat. Aceasta are dreptul să ceară punerea sa în *libertate provizorie*, sub *control judiciar* sau *pe cauţiune.*

Arestarea preventivă se execută în penitenciare sau în locuri de deţinere destinate acestui scop.

Arestarea condamnatului este o măsură privativă de libertate, adusă la îndeplinire de organele poliţiei, pe baza mandatului de executare a pedepsei închisorii, ca urmare a unei hotărâri judecătoreşti de condamnare, cu caracter definitiv.

În circumstanțele concrete ale speței Eminescu, este clar că nu avem de a face cu instituția *arestului preventiv*, ci cu o *măsură abuzivă*, săvârșită de reprezentantul poliției, prin care drepturile sale civile au fost lezate.

La 28 iunie 1883 s-a comis o gravă încălcare a drepturilor civile ale lui Eminescu, privarea sa de libertate producându-i daune morale incomensurabile.

Această măsură juridică nu a îmbrăcat forma clasică a *arestării*[75], consecință a săvârșirii unor infracțiuni de Drept Penal.

Analizând măsura polițienească a reținerii lui Eminescu, constatăm că a fost o măsură de *ordin administrativ*, justificată prin justificări de ordin medical..

Putea un agent de ordine publică să întreprindă o măsură de o asemenea gravitate ?

Analizând legislația acelor vremi, constatăm un fapt curios. Deoarece nu exista un Minister al Sănătății, în sensul actual al termenului, prefectura de poliție avea, între alte atribuții, și pe aceea de a asigura în fiecare localitate măsuri corespunzătoare de sănătate

---

[75] Arestarea este o acțiune care se desfășoară în baza unui mandat legal, emis de procuror sau judecător. Or, în cazul lui Eminescu nu a existat un asemenea document, purtând rezoluția unui magistrat.

publică, salubritate, de respectare a normelor de igienă, verificate de către un Consiliu Medical Superior, aflat în structura organizatorică a Ministerului de Interne.

Spitalele, stabilimentele de sănătate de orice tip erau în supravegherea acestui minister și, deși exista o *Eforie a Spitalelor Civile*, nici un medic sau farmacist nu putea obține o patentă (autorizație) de funcționare, dacă nu era aprobat și verificat de către sus amintitul organism.

Cu alte cuvinte, un agent de poliție putea oricând invoca motive de ordin medical pentru a lua măsurile pe care le credea de cuviință, în asigurarea siguranței cetățeanului, pe linie de sănătate publică.

Efectele punerii sub interdicție a lui Eminescu

Este evident că punerea sub interdicție judecătorească a lui Eminescu a condus la pierderea unora din drepturile sale civile, garantate de lege.

Un prim efect al punerii sub interdicție este acela al *lipsirii de capacitate juridică* a persoanei fizice interzise. Aceasta nu mai are posibilitatea să încheie acte juridice, valabile din punct de vedere legal[76], nu mai poate dispune liber de patrimoniul său, nu mai are dreptul să facă acte de dispoziție (înstrăinare de bunuri, donații, testamente, cesionare de drepturi, împărțeală, ipotecare ori de grevare cu alte sarcini reale a bunurilor sale, să renunțe la drepturile patrimoniale proprii, precum și să încheie în mod valabil orice alte acte ce depășesc dreptul de administrare etc).

De asemenea, în privința drepturilor de autor interzisul nu mai poate dispune, potrivit propriei sale voințe, de modul în care puteau fi editate, tipărite sau vândute creațiile sale intelectuale.

Un alt efect al punerii sub interdicție este acela al restrângerii unor *drepturi subiective* nepatrimoniale.

---

[76] Cf. Cod Civil *"Art. 950. - Necapabili de a contracta sunt: 1. minorii; 2. Interzișii". Tot astfel,* conform Art. 1771 *Cod Civ. " Bunurile minorilor si ale interzișilor nu pot fi ipotecate decât pentru cauzele și cu formele prescrise de legi."* De asemenea, interzisul sau tutorele său nu pot garanta obligația altuia.

Potrivit teoriei dreptului civil, drepturile de natură nepatrimonială sînt acele drepturi subiective care nu au un conţinut economic evaluabil în bani.

Drepturile subiective nepatrimoniale pot fi exercitate numai personal, nu şi prin reprezentare. [77]

Amintim câteva dintre categoriile de drepturi civile subiective nepatrimoniale.

1.Drepturi care asigură existenţa şi integritatea fizică şi morală a persoanei, cum sînt: dreptul la viaţă şi sănătate, dreptul la integritate fizică, dreptul la libertate, dreptul la onoare şi cinste, dreptul la reputaţie, dreptul la secretul vieţii personale etc.

Prin punerea sub interdicție pe cale judecătorească, lui Eminescu i-au fost grav afectate toate drepturile subiective enumerate în paragraful precedent.

2.Drepturile subiective care se referă la elementele sau atributele de identificare a persoanei, cum sînt dreptul la domiciliu, dreptul la nume, la stare civilă.

3.Drepturile care privesc latura nepatrimonială a drepturilor de creaţie intelectuală, cum sunt dreptul de autor.

---

[77] În cazul punerii sub interdicție a lui Eminescu, acesta era grav afectat din punct de vedere moral dar și eliminat din viața socială, fiindcă nu numai persoana sa fizică era pusă sub interdicție (de mișcare, de comunicare etc) dar și opera sa era condamnată. Nu ar mai fi avut drepturi civile, și cum aceste drepturi nu pot fi exercitate prin reprezentare, personalitatea lui Eminescu era nimicită. Aici este marea dramă, ce s-ar fi agravat, în situația în care judecata cazului de interdicție are fi fost finalizată printr-o hotărâre irevocabilă și definitivă.

Noul Cod Civil (Cap.II, *Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente)* reglementează în mod amplu aceste chestiuni, mai puțin sau deloc tratate sub imperiul vechiului Cod Civil, valabil în vremea lui Eminescu.

”Epigrama lui Macedonski” – consecințe juridice

În vara anului 1883, când Eminescu a fost internat într-un stabiliment de boli psihice, poetul Al. Macedonski a avut nefericita inspirație de a publica o infamă epigramă, blamând starea de sănătate a lui Eminescu.

”Un X, pretins poet, acum
S-a dus pe cel mai jalnic drum.
L-aş plânge, dacă-n balamuc
Destinul său n-ar fi mai bun;
Căci până ieri a fost năuc
Şi nu e azi decât nebun!”

Această faptă a stârnit un val de proteste, considerându-se că șarja epigramistică, plină de venin, era de natură a conduce la știrbirea onoarei, demnității și reputației profesionale a lui Eminescu.

Conform principiilor juridice, orice persoană are dreptul la respectul onoarei, demnităţii şi reputaţiei sale profesionale.

*V*alorile morale - onoare, demnitate şi reputaţie profesională - sunt în prezent mai bine definite în textul noului Cod Civil (Secțiunea a 3-a, *Respectul vieții private și al demnității persoanei umane*, Art. 70-74); în vremea lui Eminescu acestea erau mai degrabă un domeniu reglementat de textele Codului Penal.

Din punct de vedere juridic, onoarea este o reflectare subiectivă a calităţilor unei anumite persoane în conştiinţa societăţii.

Demnitatea este suma calităţilor morale, profesionale şi de altă natură ale persoanei.

Reputaţia profesională este o părere generală, o categorisire pozitivă, venite din partea opiniei publice, formată în decursul unei perioade de timp, despre calităţile profesionale ale persoanei.

Între aceste noţiuni înrudite există o conexiune strânsă, decurgând una din cealaltă şi completîndu-se reciproc.

Apărarea onoarei, demnităţii şi reputaţiei profesionale poate fi definită ca acel drept subiectiv al persoanei fizice de a solicita dovedirea faptului că afirmațiile, declarațiile făcute prin viu grai, sau prin orice alte mijloace, făcute în public, având un impact negativ asupra onoarei, demnităţii şi reputaţiei profesionale, sunt neadevărate, inexacte sau nu corespund realităţii.

Părţile într-un proces, având ca obiect apărarea onoarei, demnităţii şi reputaţiei profesionale, se numesc *reclamant,* respectiv *pârât* sau *reclamat.*

În astfel de procese, nu contează faptul că o persoană fizică este lipsită de capacitate de exerciţiu sau are capacitatea restrânsă.

În privinţa acestor din urmă persoane, interesele lor vor fi apărate de reprezentanţii lor legali (părinţi, tutore ori curator).

Prin urmare, presupunând că procesul de punere sub interdicție a lui Eminescu ar fi fost finalizat, curatorul desemnat ar fi putut să intenteze acțiune împotriva lui Macedonski, sau împotriva redacției care a acceptat tipărirea acelei epigrame.

Întrucât însă acțiunea de punere sub interdicție a eșuat, Eminescu însuși ar fi avut o cale de acțiune în justiție, prin care să își apere onoarea și demnitatea.

Considerându-se că epigrama scandaloasă i-a lezat onoarea și demnitatea, că a fost denigrată personalitatea sa, el era în drept să solicite ”*Literatorului”* să se dezică de conținutul creației macedonskiene, să publice deci o dezmințire, fie să ceară direct tribunalului repararea prejudiciului material și moral cauzat, mărimea acestor compensații fiind greu însă de cuantificat.

Acțiunile de această natură sunt imprescriptibile, conform legii.

Starea civilă și statutul personal al lui Eminescu

Toate elementele care definesc *starea civilă* a unei persoane (nume, naționalitate, cetățenie, vârstă, sex, domiciliu, statut marital, profesie) au consecințe importante în ceea ce privește identitatea persoanei, drepturile și obligațiile ce decurg în relațiile cu statul, precum și limita acțiunilor coercitive pe care le poate întreprinde organul de ordine asupra sa (a se vedea regimul cetățenilor străini, al diplomaților, care se bucură de protecție legală specială, prin privilegiile diplomatice ce le sunt conferite de convențiile internaționale, sau, pentru autohtoni, statutul minorilor ori al persoanelor fără discernământ etc).

Starea civilă a unei persoane se dovedește prin *acte de stare civilă* (certificat de naștere, certificat de căsătorie, certificat de deces, întocmite conform legii).

Actele de stare civilă sunt înscrisuri autentice si fac dovada, până la înscrierea în fals, pentru ceea ce reprezintă constatările personale ale ofițerului de stare civilă, si, până la proba contrară, pentru celelalte mentiuni.

Documentele din această categorie, privindu-l pe Eminescu, păstrate în Arhivele Naționale sunt: certificatul de botez[78], certificatul de deces, pașaportul

---

[78] Numele real al poetului este Mihail Gh. Eminovici. Fiind de acord cu schimbarea numelui Eminovici în Eminescu, propusă de redacția

de călătorie, legitimația de membru al Societății ”*Carpații*”.

În lipsa actelor de stare civilă, dovada acestora se poate face în fața instanței de judecată prin orice mijloace de probă.

Conform prevederilor Codului Civil Art. 30, documentele de stare civilă ale unei persoane trebuiesc păstrate fie în arhivele localităților, fie în cele ale justiției:

” Registrele se vor încheia de ofiţerul stării civile la finitul fiecărui şi până într'o lună, unul din cele două exemplare se va depune la arhivele comunei; iar celălalt se va trimite la grefa tribunalului de întâia instanţă spre păstrare.”

”Familiei”, poetul ar fi trebuit să oficializeze noul nume și în actele de stare civilă.

Data nașterii

După cum se știe, data de naștere a lui Eminescu a suscitat discuții aprinse. La mijlocul secolului al XIX-lea, problema actelor de stare civilă nu era tratată în mod unitar din punct de vedere juridic. Singurul document de stare civilă, cu atestare certă, este de natură religioasă, și anume certificatul de botez al lui Eminescu.

Există două documente de acest gen. Astfel, un document, aflat la Iași, datat 15 ianuarie 1850, emis la Botoșani, consemnează în mitrica Bisericii Adormirii Maicii Domnului nașterea lui Mihail, fiul lui Gheorghe și al Ralucăi Iminovici[79].

O altă consemnare de acest fel se găsește la Botoșani, necontrazicându-l pe primul[80].

Vârsta este un element care atestă dacă o persoană are sau nu are capacitate juridică deplină. Astfel, minorii nu pot avea această capacitate juridică.

Totodată, minorii nu pot fi puși sub interdicție, fiindcă nu poți restrânge capacitatea juridică de exercițiu, atâta vreme cât nu ai dobândit-o încă.

---

[79] D.J.A.N.-Iași, col. Documente, 555/2, f.1.v, la nr.3, orig;

[80] D.J.A.N. – Botoșani, col. *Registre de Stare civilă*, mitrice *Biserica Uspenia Botoșani*, reg.81/1850, f.2., orig.

Certificatul de botez al lui Eminescu

РЕГІСТРЪ ПЕНТРЪ НАЩЕРЕ ШІ БОТЕЗ

№ Кърӂъторів	Дата Нащерії		Дата Ботезълві		Сексъл		Нъмеле кареле саъ дат прънкълві ла Ботез	Нъмеле ші Пронъмеле, старѣ саъ Месеріа Пърінцілор Прънкълві
	Зіоа	Лъна	Зіоа	Лъна	Фіїв	Фіїка		
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]

ПЕ АНѪЛ 1854

Полiтiка саѹ Сатѹл ѹнде саѹ нѣскѹт Прѹнкѹл.	Нѹмеле шi Пронѹмеле Нашѹлѹi саѹ а Нашii.	Мѹкаiтѹрiле: а Преотѹлѹi, а Нашѹлѹi, шi а Пѫрiнцiлор. 2

Registrul pentru naștere și botez

Pașaportul lui Eminescu

Purtând denumiri variate, aceste documente emise de Agie indicau identitatea (nume, sex, vârstă), cetăţenia şi statutul posesorului lor. Termenul de paşaport a fost menționat pentru prima oară în *Regulamentele Organice* - Moldova (1830) și Țara Românească (1831).

La *Arhivele Statului* de la Iași se păstrează pașportul eliberat fiilor lui Gh. Eminovici, Șerban, Nicolae, Ilie și Mihail – pentru urmarea studiilor la Cernăuți[81] (emis de Secretariatul de Stat al Moldovei, la data de 17/29 Oct.1858). Ca o curiozitate, prima descriere fizică a chipului de copil a lui Eminescu este aceea menționată de un document oficial - pașaportul: *"părul negru, ochii negri, nasul potrivit, fața smolită".*

O altă consemnare documentară, păstrată de memoria arhivelor, precizează că, la 11 martie 1865, tânărul M.G. Eminovici solicită eliberarea unui pașaport, pe care și îl obține, două zile mai târziu, pentru a pleca în Austria, urmând să petreacă acolo 11 luni (a se vedea Tabelul întocmit de Prefectura Județului Botoșani, cuprinzând pașapoartele emise în perioada 1 Ianuarie – 1 Aprilie 1865 [82]).

Așadar, Eminescu a călătorit în străinătate, încă din tinerețe: la Cernăuți, în Transilvania, apoi în Cehia, Polonia, Germania, Austro-Ungaria, Italia, Basarabia

---

[81] D.J.A.N. – Iași, col. Documente 555/9, orig. Bilingv român-francez.
[82] D.J.A.N. Botoșani, fond *Prefectura Jud. Botoșani*, Dos.316/1865, f.60 orig.

(Rusia). Pentru aceste deplasări avea nevoie, desigur, de documente de călătorie, de vize, iar în perioada studiilor la Viena și Berlin, de comunicare și înregistrare a domiciliului la secția locală de poliție.

Dar nu întotdeauna avea și pașaportul necesar. În luna Iunie 1866, Eminescu părăsește Bucovina, ajungând la Blaj, având intenția de a studia aici. În perioada 27 - 28 august 1866, a luat parte la adunarea anuală a ASTREI, desfășurată la Alba Iulia. Apoi, la sfârșitul lunii Septembrie 1866, Eminescu ajunge la Sibiu, unde este găzduit de Ioan Lapedatu și Nicolae Densușianu.

După un sejur de câteva zile în acest oraș, Densușianu îi dă tânărului poet o scrisoare de recomandare către preotul Ion Bratu din Rășinari, rugându-l să îl ajute să treacă granița, în Țara Românească, fiindcă Mihai Eminescu nu avea pașaport.

Poetul a trecut frontiera pe la Vama Cucului, evitând grănicerii și vama. Mergând pe o potecă ocolitoare, cunoscută de sătenii din Rășinari, atunci când coborau cu oile spre Valea Lotrului, Eminescu ajunge la Mânăstirea Cozia, unde face primul popas în drumul spre Râmnicu-Vâlcea și București.

Eminescu se reîntoarce în Transilvania în vara anului 1868, împreună cu trupa teatrală a lui M. Pascaly (dând spectacole la Brașov, Sibiu, Lugoj, Timișoara, Arad, Oravița, Baziaș), având de data aceasta asupra sa un pașaport valid de călătorie.

Cu aceeași trupă teatrală condusă de M. Pascaly, poetul revine înr-un turneu prin Moldova, pentru a ajunge la Cernăuți (3 iulie-20 august 1869), pașaportul fiindu-i iarăși necesar.

Formalităților necesare obținerii pașaportului îi datorăm cea mai frumoasă imagine a Luceafărului.

Cunoscută de toată lumea, minunata fotografie a lui Eminescu, pe când avea 19 ani, realizată în atelierul de la Praga a lui Jan Tomas, își leagă numele de un moment birocratic: tânărului viitor student îi trebuia această fotografie pentru reînnoirea pașaportului de călătorie. Deci, faimosul portret fotografic este chiar poza de pașaport a lui Eminescu !

În sfârșit, o ultimă chestiune legată de pașapoartele lui Eminescu. Știm că, în perioada studiilor la Berlin, el a fost lucrător al oficiului nostru diplomatic, primind o leafă lunară. Oare ce statut avea acesta ?

Putea avea Eminescu un pașaport diplomatic ? Doar ne întrebăm, desigur !

Din păcate, arhivele nu au dat încă la iveală alte acte și legitimații de acest gen, aparținând lui Eminescu, deși se știe că, în tinerețe, poetul a făcut parte din societățile ”*Românismul*” și ”*Orientul*”, de la București, apoi a fost membru al Societății ”*Carpații”*, precum și al *Societății Ziariștilor Români*, precum și al societăților ”*România”*, ”*Societatea Literară și*

Științifică” (reunite apoi sub denumirea *”România Jună”*) de la Viena. Unde sunt legitimațiile de membru ale lui Eminescu ? Iată, mai jos, conținutul unei asemenea legitimații:

Banat
Românii de Peste Munți
în România
Noi prin noi

Maramureș
Românii de Peste Munți
în România
Noi prin noi.

DIPLOMĂ DE MEMBRU
al
SOCIETĂȚII CARPAȚII
(înființată la 24 Ianuarie 1882 în București).
Pentru domnul Mihai Eminescu, *Membru act. ord.*

Președinte,
George Săcășanu

Secretar
August P. Crainic

(L. ș.)

Transilvania

Crișana

Diploma de membru al Societății ”Carpații”

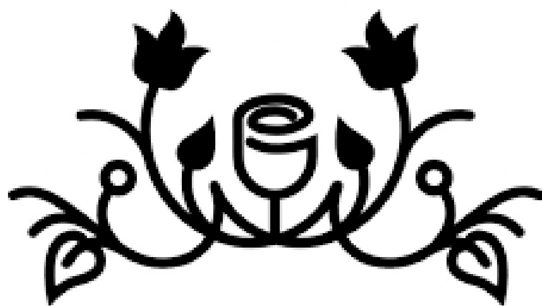
Din păcate, nu cunoaștem cine a solicitat emiterea pașaportului pentru Poet, cine l-a emis, cine a acordat viză de intrare în Austro-Ungaria, respectiv Italia (1884), cu ocazia tratamentului efectuat de Eminescu în capitala Austro-Ungariei.

De asemenea, nu se cunoaște ce tip de document de identitate (pașaport) a folosit Eminescu, atunci când a părăsit teritoriul României, pentru călătoriile efectuate în străinătate în 1883, 1884, 1886, 1887.

Este posibil ca în arhivele consulare ale Germaniei, Austro-Ungariei sau Rusiei să regăsim cereri de vize, referate consulare etc, privitoare la Eminescu. Aceste arhive trebuiesc cercetate, fiindcă pot elucida anumite repere biografice eminesciene.

Două curiozități: Eminescu este element de siguranță pentru bani și documente de călătorie ! Cea mai valoroasă bancnotă în circulație (500 RON) poartă chipul lui Eminescu iar pentru contestatele pașapoarte biometrice s-a propus adăugarea următorului fragment din poezia *”Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*”, postat ca element de siguranță, în partea de sus a paginii de pașaport, la filele 13,14 19, 20, sub forma unui text de dimensiune microscopică.

"Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,
Ţara mea de glorii, ţara mea de dor?
Braţele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ţi mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-ţi mândri aste le nutresc;
Căci ramâne stânca, deşi moare valul,
Dulce Românie, asta ţi-o doresc"

Cetățenia

Deși s-au emis, în mod nejustificat[83], diverse ipoteze cu privire la originea etnică a lui Eminescu, acesta este, indiscutabil, cetățean român, născut în Moldova.

Dovada acestei afirmații este chiar conținutul cererii de pașaport, acest document fiind printre singurele acte care atestă în mod clar cetățenia română a lui Eminescu.

[83] Presupunând că fiecare ipoteză privind originea etnică a lui Eminescu ar avea un grad minim de adevăr, atunci toate aceste ipoteze se exclud reciproc, fiindcă poetul nostru național nu poate avea, în același timp, strămoși turci, bulgari, suedezi, ruteni, polonezi, sârbi, armeni, albanezi, persani, germani, evrei etc. (cf. Ion Roșu, *Legendă și adevăr în biografia lui M.Eminescu, Originile,* Editura Cartea Românească, 1989, Cap.1, *Căutări în afara spațiului românesc*.)

Domiciliul

Domiciliul este un element care determină identificarea competențelor teritoriale ale instanțelor de judecată, contribuind totodată și la posibilitatea de exercitare a drepturilor civile ale unui cetățean.

Domiciliul poate fi stabil (permanent) sau flotant (provizoriu). Conform Art. 87, Cod Civil, ”*Domiciliul fiecărui român, cât priveşte exercitarea drepturilor sale civile, este acolo unde îşi are principala sa aşezare”.*

De la sosirea sa în București, Eminescu și-a schimat relativ des domiciliul. A locuit în tinerețe la Hotel Hugues, pe Calea Mogoșoaiei (1868), apoi, mai târziu, pe str. Speranței nr. 4, în curtea fostei Mânăstiri Caimata, în str. Herăstrăului nr. 27 sau Mercur nr. 1 (locuințele lui T. Maiorescu), Calea Victoriei nr. 102. (1881). Tot în anul 1881, Eminescu a avut domiciliul flotant la locuința lui Ioan Slavici, în apropiere de Biserica Albă, de unde s-a mutat, împreună cu acesta, într-o clădire din Piața Amzei.

Surse documentare atestă că, tot în anul 1881, Eminescu a mai locuit pe strada Șipotul Fântânilor, în apropiere de intrarea în Parcul Cișmigiu, în preajma izvorului care poartă azi chiar numele acestuia, precum și în Strada Enei, nr. 1, în casele aparținând familiei Szatmary.

În primăvara anului 1882, Eminescu a locuit, pentru o scurtă perioadă, cu Veronica Micle, în Strada

Buzești nr. 5, apoi în Str. Episcopiei iar în Decembrie același an a locuit în Strada Știrbei Vodă.

În primăvara anului 1883, potrivit amintirilor lui I. Slavici, Eminescu s-a mutat în Calea Victoriei, la intersecția străzii Ion Câmpineanu cu Strada Academiei *(”lângă casele în care azi se află berăria ”Pavel Șuru”, aproape de birtul economic al lui Enache.”)*

Revenit la București, la 27 Martie 1884, după tratamentul efectuat în străinătate, Eminescu va fi găzduit de inginerul Constantin Simţion, în strada Apolodor 4, locuind aici până în 7 aprilie, urmând să părăsească pentru câțiva ani Capitala.

Reîntors în București (12 aprilie 1888), Eminescu locuiește cu chirie la Herman Weinberger, în Casa Mercuş (la etajul III).

Datele de identitate și domiciliul sunt repere importante, fiindcă delimitează competența circumscripției de poliție, îndreptățită a interveni în afacerea Eminescu, [84] ori a tribunalului de primă instanță[85], competent a soluționa dosarul de punere sub interdicție judecătorească.

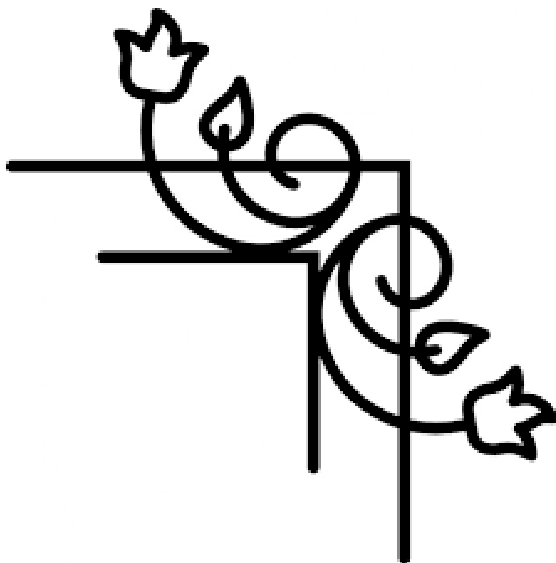
Precizarea domiciliului este vitală, mai ales în ipoteza în care Dosarul de interdicție al lui Eminescu ar fi fost finalizat printr-o hotărâre definitivă și irevocabilă, în care s-ar fi precizat, conform legii, că

---

[84] Aceasta ar explica, cum am arătat mai sus, de ce s-a implicat comisarul C. Grant, din partea secției VI de poliție, în reținerea lui Eminescu.

85 Art. 438. Cod Civil: ”*Orice cerere de interdicţiune se va face către tribunalul de prima instanţă.”*

domiciliul interzisului urma să fie același cu domiciliul curatorului. [86]

[86] Art. 93 Cod Civil *".... majorele interzis va avea domiciliul la curatorele său*."

Certificatul de Deces

Analiza actului de deces al lui Eminescu ne determină să verificăm conformitatea acestuia cu prevederile legale.

Astfel, în ceea ce privește c*onținutul actelor de stare civilă* întocmite numitului Mihail Gh. Eminovici, s-au constatat anumite inexactități flagrante, generatoare de confuzii și ambiguități.

Pentru a verifica exactitatea acestora, trebuie să vedem ce prevedea legislația acelei epoci în privința actelor de stare civilă.

În vremea lui Eminescu nu exista încă o reglementare specială, motiv pentru care erau aplicabile normele stabilite de Codul Civil, care guvernau statutul persoanei civile.

Conform Codului Civil*: ”Actele stării civile vor cuprinde anul, luna, ziua și ora când ele s-au făcut, prenumele (numele de botez), familia, vârsta, profesia sau meseria și domiciliul tuturor persoanelor înscrise în ele* [87]*.”*

În ceea ce privește actele ce urmau a fi întocmite în urma decesului lui Eminescu, este relevant Art. 63, Cod Civil, Capitolului IV, *Despre actele de încetare din viață:*

”Nici o înmormântare nu se va face fără autorizațiune. Autorizațiunea se dă de ofițerul stărei civile, care nu o va putea elibera până ce mai întâi nu

[87] Titlul II, *Despre actele stărei civile*, Capitolul I, *Dispoziții Generale*, Art. 21

va merge însuși la locuința celui încetat din viață, ca să se încredințeze despre moartea sa și până nu vor trece 36 de ore dela încetarea din viață, afară de cazurile prevăzute de regulamentele polițienești....”, respectiv Art. 65:

”Actul de încetare din viață va cuprinde: prenumele, numele, vârsta, profesiunea și domiciliul mortului; prenumele celui alt soț, dacă mortul era căsătorit sau văduv; prenumele, numele, vârsta, profesiunea și domiciliul celor care au declarat moartea, și de sunt rude, gradul înrudirei. Același act va cuprinde, pe cât se va putea ști, prenumele, numele, profesiunea și domiciliul părinților mortului și locul nașterei sale.”

De asemenea, din conținutul Art. 66 Cod Civil [88], rezultă obligația institutului condus de dr. Sutzu de a ține un registru special cu decesele intervenite. Unde sunt registrele acestui stabiliment ? Desigur, ele s-au distrus, ori au dispărut, pur și simplu.

---

[88] *”Dacă încetarea din viață a vr-unei persoane s-a întâmplat în spitalele militare, civile sau orice alt stabilimente publice sau particulare, superiorii, directorii, administratorii și stăpânii acelor case vor fi datori a da de știre, în 24 de ore, ofițerului stărei civile, care va merge îndată ca să se încredințeze de moartea acelei persoane, după declarațiunile ce i se vor fi făcut și după științele ce va fi luat; se vor ținea în zisele spitale și stabilimente, registre destinate spre a se înscrie acele declarațiuni și științe. Ofițerul stărei civile va întocmi actul de încetare din viață și îl va trimite la locul unde încetatul din viață va fi avut cel din urmă domiciliu, pentru a se înscrie în registre.”*

O primă constatare, în Dosarul morții lui Eminescu lipsesc două acte importante: *Certificatul de Deces și Autorizația de înmormântare !*

La Arhivele Naționale se păstrează numai *Registrul de Stare civilă,* în schimb lipsește *Certificatul de Deces nr. 161* (despre care face vorbire acest registru).

De ce este important acest act ? Dacă data morții este noaptea de 15 spre 16 iunie, la care adunăm cele minim 36 de ore, cerute de lege, ar însemna că înmormântarea nu putea avea loc mai devreme de 18 iunie ! Atunci, de ce atâta grabă în cazul lui Eminescu ?

În al doilea rând, art. 64 aduce o precizare importantă: actul de deces trebuie contrasemnat de doi martori, **de la locul unde s-a produs decesul** (s.n.), respectiv angajați ai azilului din Str. Plantelor, eventual de dr. Sutzu, și de rudele decedatului, *de se va putea*.[89] Or, după cum se observă, actul de deces conține un fals evident, prin consemnarea locului decesului ca fiind *Spitalul Brâncovenesc*, situat în Str. Municipală nr. 14, suburbia Domnița Bălașa.

De aici se poate deduce fie neglijența funcționarului care a întocmit acest act, fie dorința cuiva de a escamota producerea decesului în

---

89 *”Actul de încetare din viață va fi redactat de către ofițerul stărei civile, după declarațiunea a 2 martori; acești martori vor fi, de se va putea, din cele mai de aproape rude sau vecini. Iar când cineva va muri afară din domiciliul său, persoana în locuința căreia a murit, dimpreună cu ruda sau alte persoane vor servi de martori. ”*

stabilimentul condus de dr. Sutzu. Or, se știa că dr. Sutzu era chiar medicul care efectua și necropsia, dând astfel naștere unor suspiciuni că ar fi putut ascunde cauzele adevărate ale decesului.

După cum se poate constata, în scripta care consemnează decesul, aceste date de identificare conțin unele inexactități: numele decedatului nu este acela menționat în certificatul de naștere (botez)[90]; vârsta este consemnată în mod greșit (43 de ani) și, de asemenea, numele tatălui este înregistrat eronat: *Michail Eminescu*.

Tot în acest document întâlnim și un aspect interesant: în actul de deces se consfințește recunoașterea oficială de către autorități a profesiei de Poet a lui Eminescu, și nu aceea de ziarist.

Însă, mai important decât toate ni se pare a fi conținutul Art. 67 Cod Civil (*”**Când vor fi oarecari semne sau indicii de moarte violentă sau alte împrejurări bănuitoare, mortul nu se va putea îngropa decât după încheerea unui proces-verbal de către un funcționar polițienesc, față cu un medic sau chirurg** (s.n.), spre a se constata starea cadavrului și a **vericărei alte împrejurări_relative la aceasta** (s.n.), precum și orice informațiuni ce se vor putea lua despre prenumele, numele, vârsta, profesiunea, locul nașterei și domiciliul acelui mort.”*

---

[90] De regulă, schimbarea numelui se face printr-o acțiune în instanță. Nu știm ca poetul să fi obținut în mod oficial un document care să confirme schimbarea numelui de familie. Prin urmare, în actul de deces trebuia trecut numele Eminovici.

Se știe că autopsia a avut loc la morga Spitalului Brâncovenesc, în ziua de vineri, 16 Iunie 1889, *”după dorinţa lui Maiorescu”,* acolo unde se efectuau temporar asemenea acte de procedură judiciară, cât timp morga oficială a orașului București, din cadrul Spitalului Colțea, se afla în reparații.

La autopsie, al cărei rezultat se materializează într-un document oficial, având rolul unei *expertize medico-legale*, au fost prezente și autoritățile (prefectul județului, reprezentanții procuraturii – G. Boldur-Lățescu, primul procuror, medicul legist etc).

Participarea acestora demonstrează, fără echivoc, *existența unei suspiciuni* de genul aceleia evocate de prevederile art. 67 Cod Civil (*semne sau indicii de moarte violentă*) și nicidecum rezultatul unei pure curiozități științifice, sugerate de T. Maiorescu ori dr. Sutzu.

În mod normal, prin acest act medico-legal trebuiau stabilite cauzele directe ale morții, și nu cauzele secundare (indirecte).

Considerăm că trebuie avută în vedere existența unor *suspiciuni rezonabile*, conform cărora concluziile necropsiei efectuate de dr. Tomescu și dr. Marinescu au menirea de a deturna atenția de la cauzele adevărate ale decesului.

Motivarea că nu s-a putut efectua o analiză anatomo-patologică asupra creierului lui Eminescu, acesta degradându-se în numai 24 de ore, este de natură a ridica iarăși serioase semne de întrebare.

Bellu

REGISTRU STAREI CIVILE

PENTRU MORȚI

Ortodox - Roman

Mihail Eminescu de 43 ani poet necăsătorit

No. 2935

Din anul una mie opt sute opt deci și nouă luna Iunie ḑioa șepte spre dece —— ora două spre dece meridiane. — Act de mórte a Dlui Mihail Eminescu de patru deci și trei ani, poet, necăsătorit născut în Comuna Botoșeani fiul Decedatului Mihail Eminovici alte amănunte nu s'a putut lua. ——

decedat la cinci spre dece corent — ora trei ante meridiane, în casa din strada Municipală — No. 14 Suburbia Dómna Bălașa Martori aŭ fost: Dl. Iordache Munteanu — de ani trei deci —— de profesie servitor, din acel spital. ——

și D. Ion Stirbu — de ani două deci și cinci de profesie servitor din strada aceiași No. 14 de la acel spital ——

carĭ aŭ subscris împreună cu noĭ acest act după ce li s'aŭ citit. —

Cazul morțiĭ s'a constatat de noĭ prin doctoru verificator D-lu Suțu —— care a și liberat certificatul cu No. 161

Făcut de noĭ Nicolae Hagi Stoica fiu consiliar al comuneĭ Bucurescĭ și oficiar de stare civilă. Martori n'au știut subscrie;

Martori { + I. Munteanu
+ I. Stirbu

Officiar

Actul de înregistrare a decesului Poetului[91]

[91] *Registrul Stării Civile București - morți*, 1889; D.M.B.A.N., col. Registre de Stare Civilă București, Reg. Stării Civile - morți, 1989, f.141 v., nr. 2935

Situația juridică a *Dosarului interdicției Eminescu* în perioada 1883-1889

După cum bine se știe**,** după momentul 28 iunie 1883, procedurile judiciare în dosarul Eminescu au fost întrerupte, ca urmare a transferării pacientului la o clinică în străinătate, în toamna anului 1883.

De aceea, este firesc să definim care a fost situația procesuală în care s-a încadrat cazul Eminescu, adică să stabilim ce s-a întâmplat cu dosarul său, în perioada verii anului 1883 și apoi între anii 1883-1889.

Teoretic, potrivit prevederilor Codului de Procedură Civilă, un dosar poate fi *închis* sau poate fi *suspendat*; De asemenea, judecata încetează în cazul *perimării* sau atunci când una dintre părți s-a *desistat.*

O altă ipoteză ce trebuie analizată, care să explice măsurii întreruperii actelor de procedură din dosarul Eminescu, este aceea că, în viziunea judecătorilor, procesul se consideră *amânat.*

Alte situații care sunt similare acestui caz, și în care se produce o întrerupere a procedurii curente, decurg din existența, pe timpul verii, a *vacanței judecătorești.*

În sfârșit, este posibil ca un judecător, din motive foarte întemeiate, să decidă *judecata în lipsă*, ceea ce, desigur, nu s-a petrecut în timpul șederii la tratament a poetului la clinica privată de lângă Viena.

Aceste chestiuni trebuiesc elucidate, pentru a înțelege motivația redeschiderii Dosarului Eminescu și a conexării celor două dosare, din 1883 și 1889.

În ipoteza în care Dosarul Eminescu, din 1889, ar fi presupus o *reluare*[92] a procedurilor demarate în Iunie 1883, adică *redeschiderea* acestuia, ne putem întreba dacă în speța dată îi sunt aplicabile prevederile Art. 256 Cod Proc. Civil, care permite părților *reînceperea procesului* (sub motivul fie că acestea au lipsit**,** fie au cerut suspendarea, fie au făcut o nouă cerere, cu trimiterea de citații) ?

Răspunsul este evident pozitiv, iar autoritățile nu au făcut decât să pună în aplicare prevederile din Titlul XII, Cod Procedură Civilă, care reglementează chestiunea *suspendării, perempțiunii* (închiderea) ori r*eînceperea* judecății unui proces.

[92] Dacă ar fi fost vorba de o *reluare a procesului*, nu s-ar fi dat un număr nou pe coperta dosarului !

Suspendare, amânare, judecare în lipsă

Conform Art. 93 C.Proc. Civ., dacă părțile nu sunt prezente în ziua judecății (lipsesc), *cauza se suspendă* și se *redeschide* doar la o nouă cerere a reclamantului. Dacă numai o parte lipsește, se poate *judeca în lipsă*. Dacă ambele părți solicită un nou termen, avem de a face cu *amânare.*

Aparent, în cazul dosarului Eminescu s-ar putea considera ca aplicabile prevederile articolului de mai sus, în ipoteza că părțile nu sunt prezente (Eminescu lipsea din țară, iar la revenirea sa, una dintre părți a cerut redeschiderea acestui dosar, în 1889). În realitate, acest articol nu se poate pune în aplicare decât în situația în care dosarul de interdicție ar fi ajuns în stare de judecată, iar o parte sau toate nu s-ar fi prezentat, ceea ce nu este cazul.

Perimare

Am văzut mai sus că *Dosarul interdicției lui Eminescu* nu s-a clasat în arhivă, din motiv de suspendare sau amânare, și nici nu s-a judecat în lipsă. Înseamnă că altele au fost cauzele clasării dosarului. Ele trebuiesc căutate în prevederile art. 257; 325 - 329 Cod Procedură Civilă.

Astfel ”*Orice acțiune, opoziție, contestație, apel, recurs în casație sau cerere de revizuire se va perima, după cererea părții interesate, chiar în privința nevărstnicilor,* ***interzișilor sau celor puși sub consiliu judiciar,*** **dacă partea va lăsa să treacă doi ani de la cel din urmă act de procedură**(s.n.)*. Actul de procedură este orice dispoziție, pe care a încuvințat-o judecătorul în cercetarea pricinei. Se privește ca act întrerupător de perimare orice act de procedură facut de partea interesată, cu caracter contradictoriu.”*[93]

În opinia noastră, termenul minim de nelucrare al dosarului (**doi ani**) fiind îndeplinit, considerăm că *acțiunea s-a perimat,* fiindcă în acest interval nu a intervenit nici un act procedural care să întrerupă termenul de perimare de doi ani.

Se poate pune în discuție dacă reținerea de către organul de poliție a lui Eminescu, în noiembrie 1886, și internarea sa la ospiciul Mânăstirii Neamț, ar fi fost de natură să întrerupă termenul de perimare. Răspunsul este negativ, întrucât de la deschiderea

[93] Art. 257 C. Proc.Civilă.

dosarului, în luna Iulie 1883, trecuseră mai mult de doi ani.

Trebuie făcută distincția între *perimare* și *perempțiune*. Închiderea *Dosarului Eminescu* nu s-a făcut din cauză de *perempțiune.* Aceasta presupune *”Stingere, încetare a unui proces prin depășirea termenului legal de introducere a acțiunii”.*

Efectul *perempțiunii* unei judecăți este acela că toate actele de procedură și ordonanțele preparatorii se consideră stinse. Dreptul însă de a intenta o nouă acțiune nu este stins. (cf. C.Proc.civ. Art. 258).

Desistare

În sfârșit, am putea să luăm în discuție ipoteza *desistării.* Avem de a face cu procedura juridică a desistării, dacă reclamantul cere, de unul singur, închiderea procesului.(cf. C.Proc.Civilă, Art. 260, pct. 1).

În cazul de față, nici parchetul și nici pârâtul (Eminescu) nu au cerut închiderea procesului.

De altfel, Eminescu nu avea nici măcar teoretic această posibilitate procedurală, fiindcă legea cere o condiție obligatorie: subiectul trebuie să aibă *exercițiul deplin al capacității sale.*

Dacă Ministerul Public s-ar fi desistat, iar celalată parte ar fi acceptat, acțiunea se *stingea definitiv*.

În opinia noastră, considerăm că, deși avem o identitate de cauză și persoane, nu se puteau continua procedurile în același dosar, ci trebuia deschis un nou proces, cu reluarea de la capăt a procedurilor legale (citarea părților, expertiză medico-legală, ascultarea împricinatului etc)

De altfel, un argument în plus este și faptul că Dosarul de interdicție din 1889 a primit un nou număr de înregistrare.

Denegare de dreptate

Încetarea actelor de natură procesuală poate fi urmare a unei decizii de altă natură decât de ordin procedural. Însă, în acest caz, avem de a face cu o faptă incriminată de legea penală: *denegarea de dreptate*.

Teoretic, prin *denegarea de dreptate* se înțelege încălcarea de către judecător a obligației ce îi revine prin lege de a judeca orice dosar (pricină) cu care în mod legal este învestit.

Dacă, ipotetic, judecătorul nu a dorit să se pronunțe asupra unei cereri sau a neglijat a judeca cauzele aflate pe rol, suntem în prezența unei infracțiuni în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu, numită *denegare de dreptate*[94].

[94] cf. Art. 306 Cod Proc. Civilă.

Termene procesuale

Văzând termenele destul de strânse, consemnate în actele procedurale ale *Dosarului de interdicție a lui Eminescu*, ne putem pune întrebarea dacă ele sunt firești, ori au fost stabilite din anumite considerente.

Legea precizează, în temeiul Art. 78 Cod Proc. Civilă, care este regimul termenelor procesuale: *”Termenul obicinuit al citațiunilor pentru cei domiciliați în România va fi de **40 zile** de la data citațiunii. În cazurile de urgență, președintele va putea, după împrejurări, permite ca citațiunea să se facă în termen mai scurt.”*

Pentru procesul din 1889, termenele sunt acordate cu mare grabă. Oare de ce ? Se apropia vacanța judecătorească[95], sau se apropiau sărbătorile legale, care ar fi întârziat judecata dosarului ? Nu putem face decât supoziții......

---

[95] În fiecare an, începând cu 15 iulie, se intră în vacanță judecătorească. Deci, procesul se întrerupe automat, cu excepția celor din domeniul penal sau a acelora foarte urgente.

Strategii de apărare în procesul lui Eminescu

În situația în care membrii familiei poetului (în special fratele sau tatăl, persoane obișnuite, oarecum, în ceea ce privește procedurile judiciare) ar fi fost înștiințați în timp util de măsurile coercitive adoptate împotriva lui Eminescu, ne putem întreba dacă acestea ar fi reacționat, apărând interesul fiului/fratelui și, mai ales, ce mijloace juridice ar fi avut la îndemână, în situația în care ar fi avut dubii cu privire la corectitudinea demersurilor autorităților.

Căile pe care le-ar fi avut la dispoziție un apărător într-un eventual proces al lui Eminescu sunt de ordin procesual, cum ar fi cele prevăzute în Titlul V: *Incompatibilitatea, abținerea și recuzarea judecatorilor.*

Astfel, referitor la incompatibilitate, potrivit Art. 24 *(1) Judecatorul care a pronunțat o hotărâre într-o pricină nu poate lua parte la judecata aceleiași pricini în apel sau în recurs și nici în caz de rejudecare după casare. (2) De asemenea nu poate lua parte la judecată cel care a fost martor, expert sau arbitru în aceeași pricina.*

În speța noastră, se poate pune, eventual, în discuție chestiunea dacă, în cazul dosarului lui Eminescu, deschis în anul 1889, ar fi existat un *motiv de incompatibilitate,* de natura aceluia evocat de Art. 24 (1) Cod Procedură Civilă, în cazul în care ar fi fost instrumentat de același judecător (dat fiind faptul că judecătorii Tribunalului Ilfov erau foarte puțini ca

număr, probabilitatea ca același judecător să judece aceeași cauză era foarte mare).

O discuție interesantă o suscită și prevederile Art. 27 (9) Cod Proc. Civ., care precizează situațiile în care Judecatorul poate fi recuzat: *”..........dacă este vrăjmășie între el, soțul sau una din rudele sale până la al patrulea grad inclusiv și una din părți.....”*

Este un fapt cunoscut că în articolele polemice scrise de Eminescu au fost lansate atacuri dure la adresa justiției bucureștene, iar printre cei vitriolați au figurat și nume de miniștri ai justiței, procurori sau judecători.

Or, în această situație, judecata lui Eminescu nu ar fi fost una corectă, imparțială.

Ce ar fi putut solicita un apărător loial lui Eminescu ? El putea cere fie *recuzarea* completului de judecată, conform Art. 30 Cod Proc. Civilă, fie *strămutarea, c*onform Art. 37 (2): *”Strămutarea pricinii se mai poate cere pentru motive de bănuială legitimă sau de siguranță publică. Bănuiala se socotește legitimă de câte ori se poate presupune că nepărtinirea judecătorilor ar putea fi știrbită datorită împrejurărilor pricinii calității părților ori vrăjmășiilor locale.”*

De aceea, este util să menționăm numele magistraților care au instrumentat dosarul de interdicție a lui Eminescu din 1889. Datele au fost furnizate de

C. Botez[96]: *”Procurorul care a cerut instituirea unei curatele a fost Henry Catargi. Membrii tribunalului care au închis dosarul, din cauza morții poetului, au fost Victor Râmniceanu, actualmente prim președinte la Înalta Curte de Casație și Al. Mimmy.”*

Adăugăm aici și numele judecătorului G. C. Bursan, desemnat de instanță să ia o declarație (interogatoriul) lui Eminescu, în prezența procurorului H. Catargi și a ajutorului de grefier N. Ionescu.

Încă din anul 1922 se știa de existența dosarului de interdicție a lui Eminescu (acest fapt a fost a fost dezvăluit de Radu D. Rosetti [97] într-un ziar foarte răspândit în lumea literară), fiind de mirare că documentele sale nu au trezit interesul eminescologilor. Singurul care îi răspunde lui Radu D. Rosetti este C. Botez, atrăgându-se încă de atunci atenția asupra unor chestiuni juridice de finețe (faptul că avocatul T. Maiorescu dicta acte ce erau de competența judecătorului sau a grefierului).

[96] ”*Adevărul Literar și Artistic*”, nr.100 din 22.10.1922.
[97] Idem, 17.09.1922

Invocarea excepțiilor de nulitate

O altă cale de atac pe care ar fi putut să o utilizeze un apărător, fie el și din oficiu, într-un Dosar de interdicție, este aceea a invocării unor *nulități absolute.*

Astfel, conform Art. 735 C. Proc. Civ. ”*se va considera nul orice act de procedură făcut cu încălcarea prevederilor acestui Cod.”*

Ce căi de atac ar fi existat împotriva unei eventuale hotărâri a instanței în Dosarul Eminescu ?

Conform dreptului comun, orice sentință poate fi atacată pe căi ordinare de atac (apel sau recurs) cât și pe cale extraordinară.

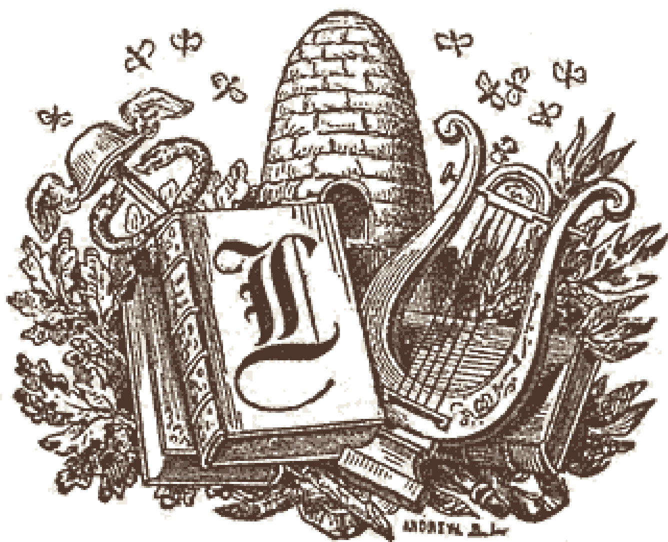
Dintre căile extraordinare de atac, legea prevede: *reformarea, revizuirea sau casarea sentinței.*

Trebuie făcută însă precizarea că aceste căi extraordinare de atac sunt doar cele precis stabilite de lege. Nu ne îndoim că, în speța concretă, avocatul ar fi găsit motive pentru obținerea unei sentințe favorabile, prin folosirea unor căi extraordinare de atac, fiindcă încălcările codului de procedură au fost flagrante.

Obligațiile parchetului în cazul Dosarului de interdicție

Principala obligație a reprezentantului parchetului era aceea de a fi prezent la dezbaterile cauzei. Conform Art. 81, Cod Procedură Civilă, prezența procurorului este obligatorie *în cazurile unde se judecă cazuri cu minori sau interziși,* Ministerul Public fiind considerat ca ”*parte alăturată*.”

Se puteau desfășura dezbaterile Dosarului Eminescu în ședință secretă ?

Răspunsul este pozitiv. Conform Art. 99 Cod. Proc. Civ., procesul se poate desfășura în ședință secretă în orice cauză în care ordinea sau moralitatea publică sunt interesate, la cererea uneia dintre părți, sau a procurorului sau din oficiu de către tribunale.

Starea de recidivă

Față de aceste repetate confruntări cu justiția, putem să punem în discuție cum califică legea situația lui Eminescu.

Prima întrebare: Care a fost *calitatea procesuală* avută de Eminescu în aceste dosare de ordin penal ?

Deoarece dosarele amintite nu au ajuns în instanță, stingându-se în faza de urmărire penală, Mihai Eminescu a avut doar calitatea de *suspect.*

Principiul unanim cunoscut al *prezumției de nevinovăție* îl apără pe Eminescu de orice altă încadrare juridică (acuzat, inculpat, vinovat, condamnat).

A doua întrebare: Poate fi apreciată ca *stare de recidivă* existența numelui Eminescu în două dosare penale succesive?

Evident, prezența sa în cele două dosare de urmărire penală nu conferă acestuia calitatea de recidivist, fiindcă Eminescu nu a fost condamnat definitiv de către o instanță de judecată la o pedeapsă privativă de liberatate.

Avea Matei Eminescu posibilitatea să depună mărturie în favoarea fratelui său ? Era posibilă audierea ca martor a lui Mihai Eminescu ?

Conform Art. 101 Cod Proc. Civilă nu pot fi ascultați ca martori: rudele în linie dreaptă, frați, surori, unchi, nepoți, cuscri sau soțul/soția, chiar divorțați fiind.

Prin urmare, depoziția lui Matei Eminescu ar fi fost nulă, neputând fi luată în discuție de către judecător.

În schimb, depoziția lui Mihai Eminescu, chiar dacă se presupune, *ab initio,* că aparține unei persoane fără discernământ, este luată în discuție, fiindcă legea obligă luarea unui asemenea interogatoriu celui în cauză.

Conform precizărilor Secțiunii V din Cod Proc. Civ. *Interogatoriul părților* [98], lui Eminescu i se putea lua un interogatoriu, dar numai în prezența judecătorului, grefierului și a procurorului. [99].

În această situație, declarația lui Eminescu trebuia subscrisă de președinte[100], grefier și partea însăși (Eminescu), exceptând cazul în care partea refuză să semneze. In această situație, se face mențiune pe documentul de interogatoriu că partea nu voiește sau nu poate semna.

---

[98] Art. 227 – 236

[99] Art. 235 C.Proc. Civ.

[100] Art. 232 C.Proc. Civ.

Această mențiune lipsește, și nici semnătura Poetului nu există, deci Interogatoriul luat lui Eminescu nu este act juridic valabil, în sensul cerut de Codul de Procedură.

De altfel, conform Art. 645 Cod Proc. Civilă, mai înainte de începerea interogatoriului, act procesual considerat *sine qua non* în dosare de interdicție, lui Eminescu trebuia să i se aducă la cunoștință o copie după petiție, copii după părerea medicilor și a Consiliului de Familie.

Or, din actele de la dosar nu rezultă că au fost îndeplinite aceste condiții de valabilitate.

Deci, procedura este contestabilă și duce la nulitatea actului denumit *Interogatoriu.*

Internarea în Institutul dr. Sutzu

Analizând documentele aflate la Arhivele Naționale [101] și punând în discuție legislația în vigoare în acea perioadă, constatăm lipsa unei cazuistici precum și a unor norme precise.

Internarea medicală a unei persoane este o măsură de siguranță, menită să o protejeze pe ea, dar și pe membrii societății.

De aceea, date fiind interesele societății, chestiunea a fost tratată de Codul Penal. Pentru a se dispune măsura de siguranță a internării medicale este necesar a fi îndeplinite condițiile prevăzute de art. 114 C.P. si art.111 C.P. (făptuitorul să fie bolnav mintal, să se afle într-o stare care prezintă pericol pentru societate, iar prin această măsură să se preîntâmpine săvârșirea faptelor prevăzute de legea penală).

Calea de atac ce se poate exercita împotriva unei hotărâri prin care s-a dispus aceasta măsură de siguranță este *apelul.*

---

[101] Arhivele Naționale ale României, *"Mihai Eminescu în documente de arhivă – catalog –"*, Editura Ministerului de Interne, București, 2001; "*Dosarul Eminescu*", deschis în 1883, este înregistrat la Arhivele Naționale cu nr. D.A.N.I.C., col. Manuscrise, nr.1568, (f.16-21), fiind conexat cu Dosarul 645/1889 (f.1-15), având ca obiect situația lui Mihai Eminescu din 1889 ("*Mihail Eminescu. Interdicție*"). A fost depus la Arhivele Statului la 30 Oct.1923, de Ministerul Justiției, cu adresa nr.60041. Conform certificării din 22 Dec.1922, are 21 file, scrise și nescrise, prezente și acum în acest dosar.

Trebuie să spunem că, în cazul Eminescu, acesta a mai avut parte de o internare forțată, ce a precedat momentul 1889: izolarea sa la azilul Mânâstirii Neamț (1886).

Deși pare absurd, pedepsirea lui Eminescu, prin izolarea sa la ospiciul de la Mânăstirea Neamț, poate fi asimilată cu o pedeapsa mai gravă, prevăzută de Art. 20 Cod Penal, prin care condamnații (osândiții) primeau pedeapsa numită *detențiune*: ”*se vor închide într-una din monastirile ce se vor determina anume prin regulamentele de administrație publică. Ei vor fi liberi a comunica atât cu persoanele dinăuntru, cât și cu orice alte persoane din afară, în timpul și conform regulamentelor de poliție întărite printr-un decret domnesc. Asemenea, osândiții la detențiune nu vor purta costumul de închisoare și-și vor putea procura prin propriile lor mijloace orice îndulcire în locuință și nutriment, compatibilă cu regimul închisorii. Ei nu vor fi supuși la nici un fel de muncă*.”

Deși regimul de tip penitenciar era același, deosebire între *detenție* (la mânăstiri anume desemnate) și *izolarea* într-un ospiciu mânăstiresc era aceea a duratei: în primul caz pedeapsa era între 3 și 10 ani, în al doilea era pe viață sau până la însănătoșire.

În asemenea situații, importanța cea mai mare într-un astfel de dosar de internare medicală o are *expertiza medico-legală psihiatrică*: aceasta trebuie să determine dacă subiectul suferă de o boală psihică,

dacă are discernământul afectat, neputând aprecia caracterul, conținutul și consecințele faptelor sale.

Deci, ordinea procesuală în cazuri de punere sub interdicție judecătorească este următoarea: mai întâi expertiza medico-legală, apoi internarea într-un stabiliment medical de specialitate și apoi procesul propriu-zis. Așa s-a întâmplat cu Eminescu la Iași, în noiembrie 1886, în schimb, la București, atât în 1883, cât și în 1889, nu s-a respectat legislația.

Deși nu au calitatea de documente oficiale, prin conținutul lor, actele medicale de mai jos pot ajuta la lămurirea multora dintre aspectele nebuloase aflate la dosarul lui Eminescu.

Următorul document apocrif, intitulat *Raport de Autopsie a lui Eminescu* (pe care prof. N. Barbu îl atribuie indiscutabil doctorului Al. A. Sutzu, ca și Călin N. Cernăianu, în timp ce N. Georgescu îl neagă, pe bună dreptate) ne determină să îl analizăm cu atenție.

Dar, iată textul:

”Autopsia făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul spitalului Brâncoveanu, de domnii profesorii Alexianu şi Sutzu şi în faţa primului procuror [al] Trib. Ilfov, d-lui Inspector al Poliţiei, d-lui Secretar general al Ministerului Instrucţiunii publice, mai multor amici, ziarişti, doctori şi studenţi a venit să confirme diagnosa făcută în timpul vieţii, punând sub ochii asistenţilor toate lesiunile anatomo-patologice ale periencefalitei difuse cronice.”

Așadar, se afirmă că, la 16 iunie 1889, din dispoziția lui T. Maiorescu, la morga Spitalului Brâncovenesc (unde funcționa și W. Kremnitz, medic primar) s-a făcut autopsia cadavrului lui M. Eminescu. Cei care au efectuat autopsia au fost profesorii Al. A. Sutzu și Gr. Alexianu, la ea participând și *"mai mulți amici, ziariști, doctori și studenți."*

În ce calitate au participat aceștia la efectuarea autopsiei ? Aveau cei doi doctori calitatea oficială de a efectua o asemenea operație, astfel încât actul lor să fie legalmente valabil ?

Cine erau ceilalți participanți, și în ce calitate luau parte la această necropsie ? Era o lecție de anatomie, un ritual, o procedură generată de simple curiozități de ordin științific sau o procedură juridică cerută de legile îm vigoare….

G. Alexianu (domiciliat în str. Colței nr. 62) era, în anul 1889, Director General al *Direcției Generale a Serviciului Sanitar* din cadrul Ministerului de Interne și membru al *Consiliului Sanitar Superior*.

In același timp, el era și medic legist în cadrul parchetului de pe lângă Tribunalul Ilfov. În cadrul facultății de Medicină București dr. G. Alexianu era profesor de patologie medicală. Este normal ca el să ia parte la această procedură.

Dr. Al. A. Sutzu era medic primar al Ospiciului de alienați Mărcuța, dar avea și conducerea Institutului Caritatea (cu domiciliul în Str. Plantelor nr.6). Cei doi profesori figurează în anul 1891 drept membri ai *Consiliului Sanitar Superior*.

Profesorul N. Sutzu, deși avea ca specialitate psihiatria, avea pregătirea profesională și autorizarea de a efectua o asemenea operație, deoarece, începând cu anul 1879, îndeplinea funcția de profesor de medicină legală la Universitatea din București. Din rațiuni de ordin moral,

dr. Sutzu trebuia să se abțină, pentru a nu trezi suspiciuni cu privire la onestitatea concluziilor sale, dat fiind faptul că Eminescu a fost pacient tratat chiar în clinica sa.

Să vedem cine erau ceilalți ”*spectatori*”. În anul 1889, prim procuror al Tribunalului Ilfov era magistratul G. Boldur – Voinescu (Str. Aureliu nr. 2)**,** iar Ștefan C. Mihăilescu era secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice.

Nu este menționat numele reprezentantului poliției. Presupunem că, în calitate de inspector al poliției puteau fi următorii : Sc. Al. Orescu sau C. Dristorian, ambii comisari inspectori clasa I, respectiv Em. Florescu, C. Grant[102] sau G. Cretu, toți trei comisari inspector clasa II.

Doar acești 5 funcționari din Prefectura Poliției Capitalei aveau în mod oficial calitatea de inspector de poliție.

Dată fiind componența acestei echipe care a asistat la disecția corpului lui Eminescu, era firesc ca necropsia să se finalizeze într-un document juridic, cu valoare probantă de *expertiză medico-legală*. Unde

---

[102] Numele comisarului C. Grant este prezent în și în memoriile evocând momentul internării lui Eminescu din 1889

este acest act oficial ? De ce lipsește un asemenea document capital de la Dosarul lui Eminescu ?

Eminescu - confruntări cu metehnele Poliției

În paginile următoare vom aborda un subiect mai puțin analizat în literatura de specialitate, și anume relațiile tensionate dintre Eminescu și autoritățile polițienești ale timpului său.

Sunt momente răzlețe, aparent fără nici o legătură între ele dar, puse cap la cap, pot lumina contextul general în care s-a produs ”*întunecimea*” minții lui Eminescu.

Am văzut mai sus că Eminescu nu putea fi arestat prin aplicarea unor sancțiuni de Drept Penal, pentru *delicte de presă* (*calomnie* de exemplu).

Acesta, însă, putea fi arestat, judecat și condamnat dacă ar fi săvârșit fapte penale, prevăzute de Codul Penal, Cartea a III-a, numite *Contravențiuni polițienești*, ale căror pedepse, numite *pedepse polițienești,* erau:[103]

1. Inchisoarea
2. Amenda
3. Confiscarea[104]

---

[103] Art. 381 Cod Penal.

[104] Prin similitudine, putem considera lista de peste 20 de poziții, din *Procesul Verbal* al comisarului C.N. Nicolescu, precum și punerea sigiliului pe ușa camerii lui Eminescu din locuința lui Slavici din Piața Amzei, ca fiind o confiscare, sau ca pedeapsă polițienească.

sau, eventual, pentru săvârșirea de *abateri polițienești*, caz în care închisoarea va fi de la o zi până la maxim 15.[105]

În concluzie, Eminescu putea fi reținut, dacă s-ar fi constatat săvârșirea de asemenea infracțiuni. Dar Eminescu nu a încălcat în nici un fel legea.....

[105] Art. 382 Cod Penal; vezi supra, p. 99

Locuri de recluziune pentru ”*reținutul*” Mihai Eminescu

Știm cu precizie că, în vara anului 1883, Eminescu a fost internat la azilul din str. Plantelor. Nu același lucru se poate afirma despre locul unde a fost izolat acesta în prima parte a anului 1889.

Potrivit unor surse memorialistice, în perioada 13 ianuarie – 3 februarie 1889, autoritățile nu au mai procedat la stratagema folosită la Baia Mitrasevski. Au acționat direct, foarte dur.

Totuși, nu știm cum și unde a fost ”*capturat*” Eminescu, cine l-a condus pe Eminescu la locul de recluziune[106] și, mai ales, unde a fost ”*găzduit”* de către organele de poliție: a fost dus la secția de poliție sau, eventual, trimis în arestul închisorii Văcărești, acolo unde erau direcționate persoanele cu tulburări psihice grave ? (a se vedea Raportul medico-legal, din 5 iunie 1878, întocmit de G. Alexianu, Al.Sutzu și Petrini Paul, asupra numitului Stefan Logotetopulo, acuzat de omor, aflat la Penitenciarul Văcărești; cf. Constantin Barbu, *Codul invers Arhiva inebunirii și a*

[106] I.N. Roman ”Figura poetului”, 1903, susține că Eminescu *” înnebunind a fost dus de Brăneanu la Șutzu”,* (în ”*Mărturii despre Eminescu Povestea unei vieți spuse de contemporani”*, volum editat de Constantin Cioabă, București, Humanitas). Dr. Vineş spune că *„toate aceste acte au determinat pe prietenii săi să-l interneze în Institutul Caritatea.”* În schimb, într-un raport medical anonim, atribuit de G. Potra doctorului Tomescu, se afirmă că *„La 3 februarie Eminescu fu adus prin ordinul poliţiei capitalei la Institutul Caritatea, unde fu supus supravegherii şi tratamentului medical”.*

uciderii nihilistului Mihai Eminescu, Vol I, Editura Sitech, Craiova, 2008, p.428.)

În *Raportul medico-legal,* semnat de doctorii A. Suțu și Zaharia Petrescu, la data de 23 martie 1889, prin care, la cererea primului-procuror al Tribunalului Ilfov, G.A. Mavrus, medicii mai sus numiți erau solicitați a comunica starea facultăților mintale ale lui M. Eminescu, aceștia precizează că: *"….întrunindu-ne astăzi 23 martie la Institutul Caritatea,* ***unde se află de aproape două luni*** *(s.n.)….*[107]*"*

Aceasta înseamnă că Eminescu se afla deja la clinica dr. Sutzu în lunile ianuarie-februarie !

În acest context, se adaugă și actul din data de 8 aprilie 1889, prin care G. A. Mavrus, prim-procuror de pe lângă Tribunalul Ilfov, înainta prim-președintelui Tribunalului Ilfov raportul medico-legal cu nr. 6033/89 privitor la alienatul Mihail Eminescu, *"care se află acum la casa de sănătate a dr. Sutzu, din str. Plantelor, nr. 1."*[108].

În acest document revelator apare o frază cheie, care ar putea deschide un nou câmp de cercetare:

„….. De atunci a mers urmându-se debilitatea crescând, ***până acum două luni*** *(s.n.), când făcând acte impulsive și scandaluri, au provocat reașezarea sa* ***într-un arest special*** *(s.n.)*."[109]

---

[107]Cf. Augustin Z.N. Pop, *"Întregiri documentare la biografia lui Eminescu*", Editura Eminescu, București, 1983, p. 199.Orig. D.A.N.I.C.,Col. Manuscrise, nr. 1568, f. 13-14.

[108] Idem, p. 198. .Orig. D.A.N.I.C.,Col.Manuscrise, nr. 1568, f. 2.

[109] Idem, p. 2oo

Deducem de aici că ”**acum două luni**” (probabil în luna ianuarie/februarie,1889) autoritățile au luat măsuri de **reținere a sa într-un arest special**. (s.n.)

În general, autorii acestui raport medico-legal cunosc semnificația termenilor juridici folosiți. Ei nu confundă acțiunea de *internare și tratament* (așa cum au precizează de două ori în raportul medico legal[110]) cu *actul procedural de arestar*e. Și, apoi, ce să însemne *arest special ?*

N. Georgescu observă această dilemă[111] (*arestare* sau *internare*) și prezintă cele două variante documentare, privind prezența lui Eminescu în Institutul dr. Suțu. Varianta dr. V. Vineș; *” Toate aceste acte au determinat pe prietenii săi **să-l interneze** (s.n.) în institutul Caritatea al regretatului Prof. dr. Al. Sutzu, unde, în martie 1889, l-am primit în biroul administrativ[112]”* și varianta din *Raportul Anonim*[113]: ”*La 3 februarie Eminescu **fu adus prin ordin al poliției***

---

[110] ” *De asemenea aflăm că sînt 6 ani de cînd a fost izbit de o manie acută ca aceasta, pentru care a fost **internat și căutat** și aici, și în străinătate*...”, și, în continuare: Ca medici, aceștia recomandă *”șederea sa într-un **institut,** atât spre **îngrijire și căutare** cît și spre liniștirea publicului.”,* ibidem, p.200

[111] N. Georgescu, ” *Boala și Moartea lui Eminescu*”, Ediția a 2-a revăzută și adăugită, Editura Babel, 2012, p.19-39

[112] Dr. V. Vineș, op. cit. p. 162

[113] Raport medical anonim, este atribuit de G. Potra medicului prof. N.C.Tomescu, care funcționa, în 1889, în calitate de doctor în institutul din str. Plantelor, nr.1. (vezi G. Potra, *”Mihail Eminescu, Cauzele morții sale*”, Studiu, Editura Cultura Poporului, București, 1934, 16 pag.)

G. Potra afirmă că manuscrisul face parte din documentele poetei Cornelia din Moldova.

capitalei *(s.n.) la institutul Caritatea, unde fu supus supravegherii și tratamentului medical.”.*

N. Georgescu este de părere că Eminescu a fost recuperat de dr. Sutzu în sanatoriul său, preluându-l din stabilimentul de stat unde fusese dus de poliție [114].

Apreciem că nici Sanatoriul Mărcuța și nici Institutul din str. Plantelor nu puteau îndeplini rolul unui **arest special**. În acest sens ne putem acum dumiri de ce Veronica Micle scrie în 1889 unei prietene a sale din Iași că nu știe unde se află Eminescu: la Mărcuța sau sub îngrijirea dr. Suțu, în strada Plantelor.

[114] N. Georgescu, op. cit. p.35.

Ce instituție se ocupa de internarea pacienților în stabilimentele de sănătate ?

În lipsa membrilor de familie, a rudelor sau a celor interesați, acest serviciu cădea în sarcina Prefecturii Capitalei, prin organul de Poliție.

În dosarul internării lui Eminescu, petrecută în luna Iunie 1883, se află Procesul Verbal întocmit de comisarul C. N. Nicolescu, la Circa 18 poliție București.

Procesul Verbal menționează o condiție legală obligatorie: precizări privind situația familială și înștiințarea membrilor de familie (” *Numitul Eminescu are familia în Botoșani. Vom dispune să fie încunoștințați.”*). Această situație familială a determinat intervenția organului de poliție.

Procedura administrativ-polițienească în cazuri de tulburare a ordinii publice

În urma unui așa zis comportament scandalos, Poetul a fost supus unei proceduri de privare de libertate, fiind internat la Mânăsirea Neamț (9 noiembrie 1886). Atunci, Parchetul din Iași a adresat epitropiei Mânăstirii Neamț o adresă și, în baza unui Certificat Medical, prin care se atestă că pacientul Mihail Eminescu suferă de alienație mintală, se cerea internarea acestuia în ospiciu.

Prezentăm conținutul acestei *constatări medicale* (care, iarăși suntem obligați să o spunem, nu este un *raport de expertiză medico-legală*, cum ar fi fost necesar):*”Subsemnații doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc., în urma requisițiunii D-lui Prim Procuror din 5 noiembrie 1886 de a constatat starea mintală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul comisiei desp. 1 unde se află pacientul, din interogatoriul și conversația avută cu Eminescu, am putut constatat că el suferă de o alienație mintală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creer și exacerbate din alcoholism; starea lui este periculoasă atât pentru societate cât și pentru el însuși și este neapărată nevoie a fi internat în o casă specială spre căutare și observare pe un timp limitat, după socotința medicului curant. Dr. Iuliano, Dr. Bogdan Iassy 1886, Noiembrie 6”*

Într-un articol scris de I. N. Roman (*O pagină inedită din viața lui Eminescu – Amintirile poetului I.N.*

Roman [115]) se afirmă că ”*G. Morțun, prefectul Poliției Iași, se văzu dispus să dispuie arestarea lui Eminescu, astfel că Eminescu a fost dus într-o cameră mică la Comisariatul Despărțirii I. Acolo dormea pe o canapea veche și i se aducea de mâncare. După trei zile m-am dus să îl văd.”*

[115] ”*Adevăraul Literar și Artistic*”, nr. 535, 8 martie 1931

A fost comisarul C.N.Nicolescu acasă la T.Maiorescu în dimineața zilei de 28 Iunie 1883 ?

În *"Însemnări Zilnice",* jurnalul lui Maiorescu, atât de invocat de către eminescologi, există un pasaj obscur, prea ușor trecut cu vederea de către biografii lui Eminescu, referitor la momentul sosirii poetului, la ora 10 a.m., în locuința mentorului *Junimii*, din str. Mercur nr. 1:

"Pe la 10 veni cu trăsura la mine Eminescu, binecuvântă, cu privirea fixă, pe soția mea și pe Ilie Nicolescu, care tocmai pleca, mă îmbrățișă tremurînd. "

Cine este acest Ilie Nicolescu [116]? Ce căuta în casa criticului ? Nu este cumva una și aceeași persoană

---

[116] În volumul II al "*Însemnărilor Zilnice*" (acoperind perioada 1881-1886), I. Rădulescu Pogoneanu, îngrijitorul jurnalului maiorescian, presupune că acest Ilie Nicolescu este, de fapt, Nicolescu-Dorobanțu, un client al lui T. Maiorescu, "*venit probabil pentru un proces*", amintit de două ori: în însemnările de jurnal din 4 mai 1882 și 20 ianuarie 1883. Numai că patronimicul Dorobanțu este adăugat ulterior, "*spre preciziune*". Este adevărat că Iorgu Nicolescu a avut un fiu, Ilie, cunoscut de toată lumea sub numele Nicol. Ilie Nicolescu-Dorobanțu (1873-1943) se căsătorește în anul 1900 cu Tațiana (1870-1940), fiica lui Ion C. Brătianu și moare la 8 noiembrie 1943. Dorobanțu era o poreclă fiindcă tatăl său, Iorgu, fusese în tinerețe căpitan de dorobanți. De la începutul veacului al XX-lea şi până în 1941, Ilie Nicolescu Dorobanţu a condus organizaţia ilfoveană a Partidului Liberal, a fost chiar prefect de Ilfov, în câteva rânduri, şi director timp de aproape trei decenii și jumătate al Băncii Ilfov. Credem că I.Rădulescu-Pogoneanu face o confuzie, crezând că Ilie Nicolescu este unul și același cu Ilie Nicolescu-Dorobanțu. Ilie Nicolescu nu putea să fie,

cu comisarul Nicolescu, polițistul care l-a arestat câteva ore mai târziu pe bietul poet ? Dacă ar fi așa, multe aspecte cu privire la complotul împotriva lui Eminescu ar putea fi elucidate.

S-ar putea obiecta că pe comisar îl chema în acte C. N. Nicolescu, în timp ce T. Maiorescu îl știe de Ilie Nicolescu.

Oare, nu același comisar Nicolescu este botezat de Matei Eminescu cu prenumele Câță Nicolescu ?

În continuarea acestei dileme, aducem în discuție un straniu document, pus în circuitul științific de către George Muntean[117], despre care eminentul cercetător crede că ar putea fi chiar scris de comisarul[118] care l-a reținut pe Eminescu în 1883.[119]

Documentul este o telegramă ”*încifrată*”, trimisă din Rm. Sărat, adresată lui Titu Maiorescu, la data de 29.06.1889, de un anume K. Nicolescu, în care autorul misivei deplânge moartea lui Mihai Eminescu.

Acest Nicolescu afirmă că *”a rămas adânc consternat”* aflând de moartea lui Eminescu *”cel mai intreprid și valoros apărător al românismului”.* În continuare, misteriosul autor îl compară pe Eminescu cu nemuritorul Mureșanu, *”care a murit în chinuri și*

---

clientul marelui avocat Titu Maiorescu, la vârsta de 9 ani, câți avea în 1882 !

[117] George Muntean, *Eminescu 100 de documente noi*, Editura Eminescu, București, 2000, p.144

[118] Ibidem, *”Ar putea fi Câță-Eminescu de care amintește Matei, fratele lui Eminescu, în scrisoarea către Titu Maiorescu”.*

[119] Despre identitatea reală a lui C. K. Nicolescu sau I. Nicolescu, vezi N.Georgescu, ”*Eminescu–ultima zi la Timpul (12)”,* Cultura, nr. 353 din 08.12.2011, Cap. ”*Maiorescu și familia poetului*”.

dureri.” Fiindcă Eminescu, ”*aquila poeziei române*”, ar fi tras un semnal de alarmă, afirmând ” *vegheați asupra seminției semitice, care se zvârcolește ca un șarpe și tinde a ne copleși*”, ” *a avut aceeași soartă*.”

Telegrama se încheie cu un mesaj sibilinic, de avertizare: *” Signum temporis et nunc erudimini.*[120]*”,* prin care expeditorul îi atrage atenția deputatului Titu Maiorescu să își ia măsuri de precauție.

Dar, tot atât de bine, acest ultim rând al telegramei ar putea să fie și unul de amenințare voalată: ”*ia aminte și învață din ceea ce i s-a întâmplat lui Eminescu.”*

Dacă identificarea propusă de George Munteanu este corectă, K. Nicolescu fiind același cu C. N. Nicolescu, atunci înseamnă că Maiorescu și comisarul Câță Nicolescu au fost implicați, într-un anumit fel, în cabala împotriva lui Eminescu, iar telegrama este un semnal că numitul Nicolescu, care eventual semnează cu un pseudonim, a înțeles care este cauza morții lui Eminescu.

---

[120]”*Signum temporis*” (*Semn al vremurilor,* Matei, 16.2-3); ”*Et nunc erudimini*” este o formă prescurtată din *Cartea Psalmilor* (2.10)"*Et nunc, reges, intelligite; erudimini qui iudicatis terram*" (*Şi acum, regilor, înţelegeţi; învăţaţi, voi care judecaţi lumea*), având sensul de a atrage luarea aminte din experienţa altora, mai ales când de hotărârea noastră depinde destinul unor semeni.

Cine a chemat Poliția la Baia Mitrasevski ?

Am arătat într-un capitol anterior că prezența poliției la Baia Mitrasevski nu-și avea rostul, în lipsa unei reclamații venite din partea proprietarului, ori a vreunuia dintre clienții stabilimentului, deranjat eventual de comportarea violentă sau imorală a lui Eminescu.

Această lipsă a plângerii prealabile determină ilegalitatea acțiunii organului de poliție.

La peste un sfert de secol de la momentul 28 Iunie 1883, Al. Ciurcu relatata episodul înebunirii lui Eminescu, în varianta Gr. Ventura: ”*Ajungând la Cotroceni, Ventura se prefăcu că ia informaţii şi îi spuse lui Eminescu că regele a plecat de acolo de un sfert de oră. La înapoiere, venind pe Splaiul Dâmboviţei, şi trecând pe dinaintea băilor Mitraşevski, îi veni lui Ventura ideea că o baie i-ar face bine lui Eminescu şi-l duse acolo, cerând o baie de putină. // După ce-l instală în baie, Ventura se duse să înştiinţeze pe prefectul Poliţiei”*[121].

Așadar, din această istorie rezultă că Ventura ”*l-a informat”* pe prefectul Polițel, iar acesta a reacționat, trimițându-l pe comisarul Nicolescu la baia Mitrasevski.

Deducem că reclamația împotriva lui Eminescu s-a produs imediat după instalarea acestuia în sala de baie, fără să se precizeze care au fost motivele pentru

---

[121] ”*Din amintirile mele”,* în ”*Adevărul*” din 17.oct.1911

care a fost trimisă poliția aici. Probabil, pentru a ancheta așa zisul incident de la Capșa.

În schimb, în *Jurnalul de Însemnări* al lui Maiorescu nu există episodul numit Baia Mitrasevski: ” *Astăzi, Marţi, la ora 6 dimineaţa, o carte [de vizită] de la d-na Slavici, la care locueşte Eminescu, cu aceste rânduri scrise: «Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el că foarte reu». Curând după aceea Simţion la mine, întâia oară. M'am dus cu el la Dr. Şuţu şi am pus să se pregătească în a sa «Casă de sănătate» o cameră pentru Eminescu; am luat asupra mea nota de plată pentru aceasta, 300 de lei pe lună; apoi am venit acasă, am înştiinţat încă pe Th. Rosetti despre aceasta. Pe la 10 veni cu trăsura la mine Eminescu, binecuvântă, cu privirea fixă, pe soţia mea şi pe Ilie Nicolescu care tocmai pleca, mă îmbrăţişă tremurând. Eu îi arătaiu pe Hermes şi pe Venus din Melos, la care el zise, cu privirea în extaz: «Lasă, că va reînvia arta antică!». Potrivit înţelegerei [ce avusesem cu Simţion], i-am spus că trebue să se ducă la Simţion, pentru societatea «Carpaţii». Mi-a cerut să-i dau 5 lei pentru trăsură şi a plecat cu trăsura acolo [la Simţion]. De acolo e vorba să fie dus la Dr. Şuţu. Numai, de s'ar face asta fără greutate!”*[122]

Cum relatările contradictorii abundă (de exemplu, episodul Capșa nici măcar nu este amintit în unele memorii), Călin N. Cernăianu lansează următoarea ipoteză: *Faptul că „internarea” din 28 iunie este anunţată de ziare abia la 1 iulie, precum şi*

[122] T. Maiorescu, *”Însemnări zilnice”*, 1939, p. 190–191.

lipsa oricăror detalii privind acest eveniment neaşteptat arată că, pur şi simplu, la 28 iunie Eminescu a dispărut în mod misterios (realitate care justifică ipoteza răpirii şi, în consecinţă, a sechestrării lui).[123]

În concluzie, momentul 28 iunie 1883 ascunde taine nedezlegate încă. O întrebare pe care o putem pune este însă legată de identitatea acelor persoane care ar fi avut interesul arestării lui Eminescu. Să fi fost ele din rândul conducerii prefecturii de poliție a Capitalei sau a Ministerului de Interne ? Ce interes ar fi avut acestea să îl reducă la tăcere pe Eminescu ?

Să încercăm să vedem cine au fost personajele din rândul poliției, care puteau să manifeste resentimente față de scrierile acide ale lui Eminescu[124].

Edificată după model francez, Prefectura Poliției își leagă numele de reformele lui Al.I.Cuza. Însă titulatura este adoptată în anul 1856, când, printr-un "*ofis domnesc",* şeful Poliţiei Capitalei îşi schimbă denumirea în "*Prefectul Poliţiei*", iar în 1868 în acela de "*Prefectul Poliţiei Capitalei".*

Având în frunte un inspector, acesta veghea asupra liniștii orașului, în cele cinci sectoare, numite „*vopsele*" (culori): roşu, albastru, galben, verde şi negru. Aceste sectoare erau conduse la început de un comisar, având în subordine o comisie.

---

105 Fragment din "*Conjurația Anti-Eminescu", nr. 10-12*

124 Marian Nencescu, *Personalități care au ilustrat Prefectura Poliției Capitalei*, Repere Cultural-Educative în Poliția Română, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2010, p. 21-33.

Această comisie era compusă din ”*despărţituri*”, un fel de subsecții, câte una în fiecare mahala[125].

Printre cei mai cunoscuți șefi ai Poliției Capitalei s-a numărat maiorul Radu Mihai[126].

Lui i-a urmat în funcție locotenent-colonelul Alexandru Candiano-Popescu, personaj remarcat în timpul mişcării antidinastice de la Ploieşti, din august 1870, cunoscută în istoriografia epocii şi sub denumirea de *„Republica de la Ploieşti”.*

Ulterior, Candiano-Popescu a fost, timp de 12 ani, adjutantul regelui Carol I, fiind înaintat la gradul de general.

În anul 1882, prin Legea privind organizarea Poliţiei Municipiului Bucureşti, şeful poliţiei capătă titlul de comisar-inspector, cele 55 de secţii ale capitalei având în frunte toți atâția comisari.

Al treilea personaj aflat în fruntea Poliției Capitalei, în vremea lui Eminescu[127], a fost colonelul Ion Algiu, absolvent al primei promoţii a Şcolii Militare din Bucureşti şi veteran al Războiului de Independenţă.

Pe doi dintre acești prefecți ai poliției, și anume Candiano-Popescu, respectiv Radu Mihai, Eminescu îi detesta.

Astfel, la 17/ 29 noiembrie 1882 – în timp ce Eminescu se află la şedinţa Junimii, la apariția colonelului Al. Candiano-Popescu, poetul pleacă în

---

[125] Capitala avea în vremea lui Eminescu 82 de mahalale.

[126] Prefect de poliție în perioada 13 mai 1877 – 27 martie 1879, iulie 1879 – martie 1885

[127] 1888-1891 şi 1899-1900

mod ostentativ, pentru a-și manifesta astfel disprețul față de conduita sa politică.

Personajul atât de contestat de Eminescu complotase pentru răsturnarea lui Cuza şi, culmea tupeului, se angajase și în mișcarea antidinastică din 1870, pentru detronarea lui Carol I.[128]

Primind decorația Bene Merenti, Al. Candiano-Popescu este luat în condei astfel:

”D-lui colonel Candiano - Popescu s-a conferit medalia Bene-merenti clasa I, pentru scrierile sale poetice - militare (?!). În adevăr că şi merita; ne mirăm numai cum de nu a primit această medalie mai înainte. Săracă ţară!... [„D-LUI COLONEL CANDIANO - POPESCU ...”][18 septembrie 1882]

În decembrie 1882, Al. Candiano-Popescu capătă funcția de adjutant al lui Carol I, prilejuind lui Eminescu acest comentariu[129]:

---

[128] Există însă o mărturie care contrariază, devenind ușor suspectă, și anume prezența lui Eminescu la dezvelirea Statuii Libertăţii, ridicată în cinstea „libertăţilor publice” la Ploieşti. Cu această ocazie s-ar fi fotografiat împreună cu I. Slavici şi Candiano-Popescu, iniţiatorul *Republicii de la Ploieşti*, după cum reiese dintr-o scrisoare a lui Slavici, trimisă în luna Mai 1909 către Valeria Micle-Sturza, fiica cea mare a Veronicăi Micle. *„Mărturisesc şi nu mă dau înapoi că am primit (…) de la sora dvs*.(Virginia Micle – Gruber, fiica mezină a Veronicăi Micle, n.n.), *un număr de cinci fotografii care mă leagă de M. Eminescu (…). Având şi astăzi aceste daruri preţioase, îmi fac datoria să le amintesc: o fotografie din 1881, în care mă aflu eu, Candiano-Popescu şi Eminescu la Ploieşti, un bust Eminescu tânăr, un alt bust Eminescu* (*din 1878), o fotografie din 1888 a mamei dvs. cu Eminescu la Botoşani şi ultima poză l-a prins pe Eminescu cu dr. Iachimovici (recte Iahimovici), la Odesa, în anul 1885”*

[129] Timpul, 9 decembrie 1880

„Când un om ce, după propria sa mărturisire, soldat fiind, a luat parte la răsturnarea suveranului său şi care, după ştiinţa tuturor, a proclamat răsturnarea domnitorului la Ploieşti, devine sub domnul Brătianu adjutant domnesc, ataşat ca om de încredere pe lângă suveranul pe care a voit să-l răstoarne, domnul Brătianu va permite tuturor rebelilor libertatea de-a conchide că impunitatea unui atentat la siguranţa statului şi a formei de guvernamânt e, sub domnia sa, un titlu de recomandaţie pentru aînainta pe scara ierarhiei sociale."

.... ”decât la banchet alături cu gheşeftari ca Carada, cu eroi ca Candiano, cu oameni de onestitatea lui S. Mihăilescu. Mai bine rob în ţara drepţilor decât om mare în ţara în care malonestitatea, trădarea nocturnă, vicleşugul şi pehlivănia sunt merite şi titluri de înaintare. Toată mândria noastră de rasă, tot sângele strămoşilor, toată vigoarea şi înţelepciunea lor, naivă şi tânără, buna lor credinţă şi dreptatea lor neclintită protestează în contra pângăririi istoriei noastre naţionale de către un asemenea venetic (n.n. C.A. Rosetti)”.[„«ROMÂNUL», PROMIŢÂNDU-NE PROGRAMUL NOU"][10 februarie 1882]

Putea un ambițios și orgolios arivist, precum Al. Candiano-Popescu, să-l ierte pe Eminescu pentru aceste afronturi personale ?

Pe de altă parte, critica lui Eminescu la adresa poliției atinge cele mai diverse aspecte:

Leafa unui polițist este mai mare decât a unui profesor:

– ”*leafa unui profesor de gimnaziu de astăzi e de trei ori mai mică decât a unui* ***inspector de poliţie*****.**” (s.n.) [”Timpul”, „D. VASILE BOERESCU A DEPUS..." [23 martie 1882];

Trucarea alegerilor cu ajutorul agenților de poliție:

- ”*trebuie creat un aparat electoral care să-i dea guvernului pururea o majoritate servilă şi înjosită, aleasă de către* ***subcomisari de poliţie*** *(s.n.); voturile proprietăţii istorice şi ale inteliginţii trebuiesc aruncate şi stinse în mulţimea celor ce se obţin printr-un cinzec de vin şi, odată declarându-se formal printr-un tratat că ţara aceasta e o slugă, să fie şi în realitate compusă din slugi ale slugilor străinătăţii; drept care s-a şi hotărât ieri citirea a treia a propunerii de revizuire. [„VA SĂ ZICĂ...”] [3 martie 1883]*

Puteau mai marii Poliției să uite vehemența ziaristului Eminescu în texte fulminante, apărute în presă, din care redăm doar câteva exemple ?

”E sătulă ţara de vorbe, de îmbogăţirea peste noapte a geşeftarilor prin răscumpărări şi cumul de corăbii pe uscat şi de canaluri între Cernavoda Chiustenge, de imoralitatea erijată în titlu de merit pentru a guverna România; sătulă de îmbunătăţiri rele, cari nu au de scop decât perpetuarea la putere a unui partid de feneanţi şi de samsari ai intereselor publice....De aceea facem apel încă o dată la colegiul I şi al II-lea pentru Senat. Patres conscripti ! Părinţi

înscrişi în analele şi documentele domneşti ale acestor ţări, părinţi ai patriei, aveţi îndurare de ţara voastră! Nu lăsaţi ca demagogia compusă din venetici şi din cavaleri de industrie să strivească cea din urmă rămăşiţă de libertate şi de neatârnare a acestui popor; nu lăsaţi ca un popor, azi încă liber, să nu mai fie mâni decât o ***turmă necuvântătoare mânată de poliţie şi de funcţionari*** *(s.n.); scăpaţi ceea ce mai este de scăpat: dreptul vostru de-a controla această companie anonimă de bandiţi care a pus mâna pe ţara voastră.* [„E SĂTULĂ ŢARA DE VORBE...”], *29 aprilie 1883, Eminescu, Publicistică, vol XIII,Bucuresti, 1985, p.192-193*

Un alt prefect al poliției Capitalei, Radu Mihail, devine și acesta ținta veninoaselor săgeți venite în mod constant din partea redactorului de la ”Timpul”.

Vexat de atacurile din presă, acesta va plăti, ulterior, cu vârf și îndesat. Astfel, Radu Mihail a șters din bugetul comunei Botoşani subvenția hotărâtă ca ajutor pentru poet. De aceea, la data de 2 martie 1888, în Şedinţa Camerei Deputaţilor, parlamentarul I. Negruzzi va depune o petiţie, cerând o pensie viageră pentru Mihail Eminescu.

Să ne aducem aminte că o primă campanie de presă împotriva Poliției este declanșată de redactorul ziarului conservator în urma tentativei de atentat comis de trei criminali împotriva lui Brătianu (1880).[130]

[130] La 03.12.1880, Ioan Cârlova și G. Pietraru (profesor) încearcă asasinarea lui I. C. Brătianu (acesta capătă răni ușoare de cuțit, la ieşirea din Camera Deputaţilor). La 9 martie 1881 procesul Pietraru ajunge

Deși făptașii fuseseră arestați, poliția voia să îi facă scăpați, însă campania lui Eminescu din ”Timpul” a obligat autoritățile să își facă datoria.

Eminescu își simte viața în pericol, fiindcă la 15 mai 1883 cei trei criminali - Cârlova, Diaconu și Pietraru, grațiați de Regele Carol I, devin liberi. De aceea, el poartă asupra sa un pistol ca să își apere viața.

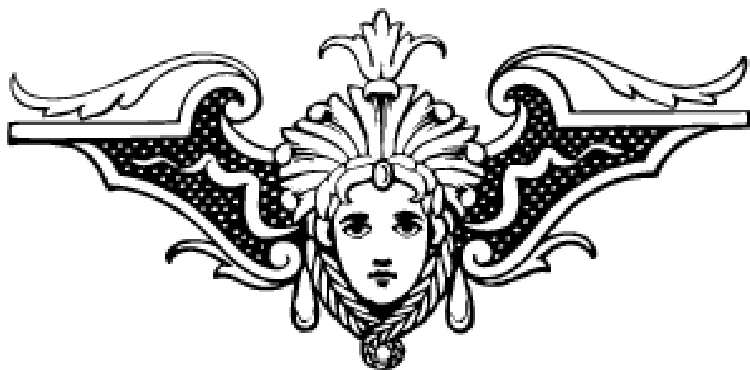
Un al moment semnificativ al împrejurărilor tenebroase care au precedat momentul 28 iunie 1883 este acela al dezvelirii monumentului lui Ștefan cel Mare, la Iași (6 iunie 1883) în prezența Suveranului. Atunci au fost rostite cuvântări înflăcărate, unele cu accente iredentiste (Petre Grădișteanu**).** Eminescu trebuia să citească poezia ”Doina”, dar a renunțat: *„nu mă simţeam bine şi eram chinuit de temerea ca nu cumva să zic ori să fac ceva nepotrivit cu împrejurările, încât lumea să râdă de mine".*

La Iași, considerând că destui adversari au motive şi vor încerca să-l omoare, Mihai ar fi avut la el faimosul pistol, arătându-i-l lui Creangă. Un motiv plauzibil este și articolul următor, scris de Eminescu și dedicat acestui eveniment, care dezvăluie mașinațiunile autorităților, ce doreau confiscarea ceremoniilor în nume propriu, dezvăluind că în jurul monumentului lui Ștefan cel Mare se aflau *vreo trei sute de oficiali şi oameni ai poliţiei bucureştene, aduşi pe socoteala statului.”*

înaintea *Curţii cu Juraţi* şi se încheie prin condamnarea lui Pietraru la 20 de ani muncă silnică şi a lui Cârlova la nouă ani de recluziune.

În luna Iunie 1883, Al. Candiano-Popescu este din nou evocat de Eminescu:

*”Ce fericire pentru toţi de-a se vedea cetăţenii unui stat în care **fidelitatea fevruaristă** se decorează, în care se pun semne de onoare pe piepturile celor ieşiţi cu succes din academia Văcăreştilor!” [„SERBAREA GUVERNAMENTALĂ...”] [18 iunie 1883]*

Mărturii medicale și nu numai privind starea psihică a lui Eminescu

Pentru a reconstitui istoria acestei epopei tragice, trebuiesc analizate toate mărturiile: declarațiile medicilor, rapoartele medicale, memorii ale unor martori oculari, consemnările din ziarele acelei epoci, respectiv actele de natură juridică, privind cazul Eminescu, aflate la Arhivele Naționale.

Din păcate, concluziile medicale sunt contradictorii: Dr. Al. Sutzu (1883) considera că Eminescu suferea de *”alienațiune mintală”*, sub formă de ”*manie acută*”.

Dr. Obersteiner (1884) declară că Eminescu suferea de o psihoză maniacală, endogenă, fără substrat organic, de natură metabolică (după Kraeplin).

Dr. Iulian Bogdan (1886): Eminescu este atins de alienație mentală, produse probabil de gome sifilitice pe creier și exacerbate de alcool.

Dr. Iszac (1887): Eminescu suferea de sifilis, având gome pe creier.

Dr. V. Vineș: Eminescu a murit din cauza unei boli cardiace, ”endocardită”. Acesta mărturisește că, în Martie 1889, l-a consultat pe Eminescu în interiorul clinicei particulare a dr. Șuțu, la Caritatea[131].

Dr. Tomescu: Eminescu a murit din cauze cardiace.

---

[131] Dr. V. Vineș, *”Câteva date asupra ultimelor zile ale poetului Mihail Eminescu",* în *România Medicală*, IX (1931), nr. 11, 1 iunie, p. 162-163

Dr. I. Nica (1972) Eminescu a murit din cauza unei embolii.

Dr. Ovidiu Vuia (1987) Eminescu nu a avut PGP (paralizie generală progresivă) ci o psihoză maniaco-depresivă, fără substrat anatomic.

O părere aparte, deși nu provine de la un medic, se referă însă la cele petrecute în institutul dr. A. Sutzu, provenind de la D. Dumitru Cosmănescu (1926): Eminescu a fost lovit brutal de un pacient din Institutul Caritatea.

În aceste condiții, recenta lucrare a unui colectiv de eminenți medici spacialiști contemporani încearcă să exprime pnctul de vedere al medicinii moderne față de dilema ce încă mai planează asupra cauzelor morții lui Eminescu.

Mărturii de presă

Ținând seama de dorința noastră de a apela la mărturii de epocă, redăm în continuare ecourile din presa anului 1889: o versiune credibilă privind internarea poetului *” la Spitalul dr. Șuțu*”, apare în ziarul *”Epoca*” din 5/17 februarie 1889, informație preluată de mai toate ziarele acelor vremuri[132].

În luna Aprilie 1889, ”*Epoca*”, își informează cititorii că starea de sănătate a poetului *”aflat la spitalul dr. Al. Șuțu”*, s-a înrăutățit[133].

În prima parte a lunii februarie, ziarul ”*Românul*” preciza că starea de sănătate a poetului, ”*internat la ospiciul Mărcuța*[134] ” s-a îmbunătățit, veste preluată și de alte jurnale românești.

Peste aproape o săptămână, ”*Epoca*”[135] anunță onor cititorii săi că Ospiciul Mărcuța nu-l mai poate ține pe Eminescu, internat aici, fiindcă nimeni nu i-a plătit întreținerea.

Același ziar anunța că s-a cerut medicilor Al. Suțu, Nikita și Alexiu[136] un raport privind starea de

---

[132] Se știe că ziarele obișnuiau să antedateze materialele publicate, astfel că este de presupus că data de 5 februarie 1889 trebuie să corespundă zilei de 4 sau 3 februarie. De altfel, cercetătorii contemporani preiau data de 3 februarie drept dată certă a internării lui Eminescu la ospiciul Mărcuța.

[133] *”Epoca”,* 2/14 aprilie 1889

[134] ”*Românul*”, 10/22 februarie 1889

[135] *”Epoca”,* 8/20 aprilie 1889

[136] Este vorba, probabil de dr. G. Alexianu, medic legist al Capitalei, profesor la Facultatea de Medicină.

sănătate a Poetului, pentru a se putea institui formele legale de curatelă.

Știrea însă este preluată doar de câteva cotidiene bucureștene, precum și de către ziarul botoșenean ”*Curierul român*”.

Iată comentariile acestui organ de presă din urbea natală a Poetului:

„Direcţiunea Ospiciului Mărcuţa, din Bucureşti, ne spune Epoca, a făcut cunoscut zilele acestea Parchetului din capitală că nu mai poate ţine-n căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu, pentru motivul că ospiciul nu poate hrăni decât pe bolnavii a căror întreţinere e plătită de primăria capitalei. Primul procuror, faţă cu această invitaţiune puţin umanitară a direcţiunii de alienaţi, a cerut de la o comisiune medicală un raport asupra stării poetului Eminescu. Acest raport fiind depus, dintr-însul se constată că boala crudă care a lovit pe ilustrul cugetător se agravează din zi în zi. În urma acesteia, primul procuror a cerut de la primul preşedinte al tribunalului Ilfov să instituie o curatelă asupra averii bolnavului, adică asupra modestei pensii de 250 lei, pe care i-a acordat-o nu de mult Camera. Pe de altă parte, e vorba de a se readuce nenorocitul bolnav la Botoşani, unde se făcuse deja o dată bine, subt cura veteranului şi-nvăţatului nostru medic d. dr. Isaac. În acest scop, sora poetului va pleca zilele acestea la Bucureşti.”

Referiri la prezența lui Eminescu în clinica dr. Al. Sutzu, în luna martie 1889, apar în câteva ziare ale vremii: …..”*…doctorii au semnat, în stabilimentul d.*

Suţu, actul prin care se constată din nou …” (”*Familia*”, care preia informații din ”*Epoca”,” Români*nul” etc).

Însă, un important articol de presă, din primăvara anului 1889, pe care îl reproducem mai jos, atestă că Eminescu nu a fost niciodată internat la Mărcuța:

O vizită la ospiciul Mărcuța[137]

”M'am dus cu gândul de a vedea pe Eminescu. Știam că nefericitul Poet fusese, când a fost lovit de ultimul atac, internat la casa de sănătate a doctorului Șuțu. Nu fără care oare-care surprindere am citit apoi acum câteva zile că ospicial Mărcuța adresase Primăriei o plângere, că nu-l mai poate ține, deoarece nu plătește nimeni pensiunea necesară întreținerii lui. Mi-am închipuit că lucrurile ar fi așa dupe cum le spusese alți confrați, și iată-mă în drum înspre Mărcuța, închipuitul azil al bietului Eminescu.

Reu mi-a părut că m-am încrezut prea mult în exactitatea informațiilor date.

Eminescu nu este și nici nu a fost vreodată în Mărcuța.

Cercetând în urmă am aflat cum stau lucrurile în privința lui. Poetul se află tot la casa doctorului Șuțu.

Poate că una din hârtiile relative la formele de îndeplinit pentru servirea pensiei lui Eminescu a fost văzută de reporterul care a răspândit știrea că Eminescu e la Mărcuța și că direcția cere bani pentru a-l mai putea ține, știre care m-a făcut să iau drumul spre Ospiciu.

Mărturisesc că, la început când am aflat că nu se află în ospiciu nici picior de Eminescu, m-a apucat un fel de ciudă contra unora din reporterii care s-apucă să

---

137 ”*România Liberă*”, p. 2, XIII, 3487, din 6/18 mai 1889.

scrie așa, cai verzi pe pereți, care scriu ziua cam ceea ce au visat noaptea. M-am hotărât însă a face bon coeur contre mauvais fortune[138] *și m-am apucat să vizitez așezământul în toate amănuntele.*

Prima impresie ce o întâmpini când intri pe poarta ospiciului este îngrijirea.

Mai vizitasem Mărcuța acum vre-o trei ani, când mă dusesem, împins de curiositatea de a vedea diferitele cazuri de demență.

Trebuie să mărturisesc, spre onoarea domnului intendent al ospiciului, că o mare schimbare-n bine se poate constata, atât din punctul de vedere al îngrijirii bolnavilor, cât și al întreținerii stabilimentului.

Mai ales grădina din fața spitalului e o capodoperă de îngrijire și de alcătuire.

Această grădină e foarte spațioasă și e străbătută de numeroase poteci, mărginite de brazde pline de trandafiri și o mulțime de alte flori plăcute la vedere și împrăștietoare de un parfum foarte agreabil.

Printrânsa se plimbă bolnavii, când e vreme bună; de dimineață bărbații, iar după amiază femeile.Și e un spectacol tot de-odată ciudat și înduioșător să văd pe acești nenorociți, cum unii crezându-se regi sau împărați, se plimbă printre brazdele de flori, cu aer triumfător și cu zâmbetul trufaș pe buze; iar alții, cei mai mulți, cu mania persecuțiilor, melancolici și pururea nemulțumiți, îi vezi retrași cu privirea încruntată și gata de gâlceavă.

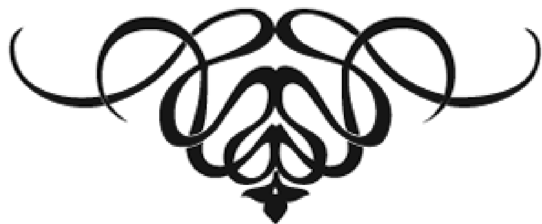
[138] Expresie în limba franceză, cu sensul: ”*A nu se lăsa descurajat de dificultăți”.*

Sunt unii care la primul moment numai nebuni nu crezi că sunt: au aerul destul de blajin, le lipsește plimbarea aceia continuă și sacadată, ce se observă la cei mai mulți și la primele vorbe te înțelegi cu dânșii de minune; dar apoi odata te pomenești că o ia alături cu drumul, și începe a-ți vorbi de regi, de împărați, or de persecutori, de draci, de sfinți și câte alte bazaconii toate.

Mi-a fost dat să văz, pe când eram acolo, și un acces teribil al unui furios. După o luptă desperată cu guardienii, nenorocitul a scapat din mâinele lor, și a luat'o prin spatele ospiciulut, trecând d'a dreptul, îmbrăcat cum era, apa Colintinei. A fost prins apoi cu multă greutate.

În general, impresia ce ți-o lasă starea bolnavilor din Mărcuța face onoare celor cărora le e încredințată direcția ospiciului.

Tratamentul lor este dat în sarcina d-lui dr. secundar Demetrescu, un tânăr inteligent și amabil ; cât despre modal cum ei sunt îngrijiți, nu putem decât felicita pe d. intendent Ștefan Vlădăianu, al căruia zel și activitate rară face din d-sa un funcționar unic în îndeplinirea acestei sarcini. V. S. ”

Contribuții și completări la ”*Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*” (Sec. XIX)

Nici o altă personalitate românească, cu excepția lui Eminescu, nu a ocazionat un efort de interpretare și analiză atât de copleșitor, nici un alt geniu al poporului nostru nu a prilejuit atâtea laborioase studii, articole, comentarii, cronici, recenzii, note, tipărite într-un imens număr de cărți sau articole, precum Luceafărul.

Operele dedicate lui Eminescu formează un corpus impresionant, ele fiind mărturii ale procesului de receptare în timp a reperelor valorice esențiale ale universului eminescian și de marcare a jaloanelor definitorii ale operei și biografiei acestei personalități inegalabile a culturii noastre.

Efortul de inventariere și ordonare tematică a lucrărilor de exegeză, dedicate personalității lui Eminescu, se constituie ca un demers teoretic dar și pragmatic, de utilitate indiscutabilă, menite a completa multe pete albe din domeniul vast al istoriei literaturii române.

Mai puțin analizat de către eminescologi este însă domeniul contribuțiilor publicistice, găzduite în consacrate dar și efemere ziare și reviste, provenind din epoci diferite și răspândite în arii geografice diverse. De aceea, redescoperirea tezaurului de informații păstrate în cerneala jurnalelor contemporane poetului, necesită prezența stăruitoare

a cercetătorului în sălile de studiu ale marilor biblioteci.

În acest context, pentru a veni în ajutorul eminescologilor, Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară ”*G.Călinescu*”, împreună cu Editura Saeculum I.O., au inițiat în anul 2002 o operă monumentală, de pionierat, constând în editarea uriașului tezaur de notații, privind viața și opera lui Eminescu, multe cu caracter efemer, aflate în diverse tipărituri, mai ales în periodicele vremii, prin care acoperă o arie de cercetare încă nedesțelenită până atunci.

Această exemplară ediție critică, intitulată**”***Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu***”,** este rodul unor cercetări laborioase, pe alocuri cu sacrificii de nespus, aparținând unor oameni de litere dedicați cercetării într-o manieră obiectivă a universului eminescian: I. Oprișan și Teodor Vârgolici.

Ei au făcut posibil acest act de real devotament pentru cultul eminescian, dar și de mare noblețe intelectuală, concepând un plan coerent, bazat pe criterii cronologice, urmărind o structură logică a ediției, conducând la atenta selectare și stabilire a textelor, respectiv indicarea în aparatul critic a unor elemente bibliografice esențiale, cu precădere localizarea acestor texte (locul, data și numele ziarului).

Noutatea ediției, după cum sublinia I. Oprișan, este aceea că adună la un loc material critic și informativ dar mai ales faptul de a pune în circulație și

studiu, pentru prima dată, numeroase texte necunoscute sau indezirabile despre opera și personalitatea lui M. Eminescu.

În prefața scrisă la această ediție, I. Oprișan menționează obiectivul avut în vedere la redactarea numeroaselor volume ale acestui corpus: *”Fără îndoială, ideal ar fi dacă s-ar putea publica într-o serie – indiferent cât de amplă ar deveni – absolut tot ce s-a scris despre Eminescu direct, iar pentru timpul vieții sale – toate materialele în care numele său figurează.”*[139] Iată ce spune, mai departe, autorul: ”*Neavând, pe de o parte, forța omenească să căutăm toate textele împrăștiate în presa secolului XIX, iar pe de altă parte nici mijloacele de a publica o asemenea selecție exhaustivă, a trebuit să operăm o selecție, lăsând generațiilor viitoare sarcini de a publica totul”*[140]*.*

Într-adevăr, a aduna laolaltă ”*absolut tot ce s-a scris despre Eminescu*”, de la data debutului său literar și până în zilele noastre, presupune o muncă titanică, sforțări și sacrificii de Sisif !

Spre deosebire de opinia celor doi editori amintiți mai sus, care au enunțat un adevăr ineluctabil (existența unui volum de muncă uriaș, atunci când este vorba de Eminescu, în integralitatea sa), ne despărțim cordial de opinia acestora, cel puțin în privința editării textelor de presă, apărute în timpul

---

[139] I. Oprișan, *Trepte spre nemurire (Prefață)* în *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu, Sec. XIX, vol. I (1866 – 1889)*, Editura SAECULUM I.O, București, 2002, p. 8.
[140] Idem, loc. citat.

vieții marelui poet și ziarist. Considerăm că identificarea, selecția și reunirea textelor apărute în presa română în perioada 1866-1889 nu trebuie lăsate pe umerii generațiiilor viitoare, acum fiind momentul favorabil începerii acestui proiect îndrăzneț.

În esență, apreciem că va trebui supus cercetării bibliologice un sfert de secol de publicistică românească, nu atât de bogată ca volum de informații, pe cât s-ar bănui inițial, și nu atât de dificil de interpretat: să nu uităm că ne aflăm într-o perioadă incipientă, în care presa româneasacă nu era așa de diversificată iar, mai mult decât atât, faima lui Eminescu abia începea să urce pe firmamentul culturii române.

În acest proiect, deschis ca un generos șantier de lucru pentru tinerii cercetători, și dezvoltând inițiativa celor doi editori, propunem completarea corpusului amintit mai sus, mai ales lărgirea bazei de date a ceea ce am putea numi *pandecte eminesciene*[141].

Ziarele contemporane lui Eminescu, cu coloratura lor foarte diversă (fapt ce le face, astăzi, vulnerabile în privința unei evaluări corecte, motiv care, probabil, le estompează, aprioric, presupusa imparțialitate), ne oferă surprinzătoare detalii, permițând să cunoaștem ce *se scria* și mai ales cum *se descria* situația Poetului, începând cu momentele de vârf ale carierei acestuia, până la colapsul său din 1889.

---

[141] Din gr. *Pandektes,* atotcuprinzător.

Ele dezvăluie prezența Poetului în plan mediatic, precum și percepția contemporanilor *vis à vis* de mitul ce avea să devină Eminescu.

Cu aceste observații, conștient de numeroasele lacune (perfect scuzabile) existente în inventarierea tuturor textelor răspândite în periodicele de sfârșit de secol XIX, am decis să fac un prim pas, un demers de analiză sectorială în presa contemporană lui Eminescu (cu referire la Revista ”*Familia*”, precum și jurnalul ”*România Liberă*”).

Evident, articolele publicate de revista ”*Familia*” au beneficiat de atenția mai multor cercetători (printre ei și editorii acestui corpus), încât nu vom face decât fugare referiri la această publicație de peste munți.

Astfel, debutul din 1866 al lui Eminescu are loc în revista lui Iosif Vulcan, cu poezia *De-aș avea (Familia*, II, nr. 6, 25 februarie/9 martie 1866, p.68), aici găsind loc consemnarea celebră: *”Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre, acestui june de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trimise nouă ne-a surprins plăcut.”*[142]

Pentru anul 1866 mai sunt semnalate încă 6 apariții în paginile revistei *Familia* (numerele 6,8,10,17,25 și 34), care acoperă perioada februarie – octombrie a acelui an. Un enigmatic mesaj, trimis de Iosif Vulcan lui Eminescu, publicat în *Familia*, VI, nr. 49,

---

[142] Ridică un semn de întrebare folosirea formei de plural în sintagma următoare: ...” *primele sale **încercări poetice** (s.n.) trimise nouă...”.* Se referea Iosif Vulcan la o singură poezie sau la mai multe, eventual, anterioare poeziei *De-aș avea* ?

1870, p. 588 poartă titlul: *Viena, D-lui M.E*. Pe cât de laconic este textul, pe atât de misterios: *”Primit-ai scrisoarea noastră ? Așteptăm cu nerăbdare răspunsul cerut”.*

Abia în anul 1882, Revista *Famili*a reia seria de notițe referitoare la Eminescu, tipărind în numărul 25 din 1882 un articol al lui I. T. Mera, intitulat *”Scriitorii de la Junimea”.*

Începând cu a doua parte a anului 1883, în numerele 15, 29, 35, 44, 49 și 52 ale revistei *Familia* apar în mod frecvent note și relatări privind situația Poetului. De altfel, în anii următori, revista lui Iosif Vulcan rezervă lui Eminescu o atenție specială.

Astfel, în anul 1884, numele poetului este menționat în numerele 5 și 8 ale revistei *Familia;* în anul următor, 1885, redacția dedică lui Eminescu spații în numerele 1, 23 și 35.

Ne vom îndrepta atenția asupra anului 1887, moment de răscruce în viața Luceafărului. Este perioada premergătorare colapsului eminescian și mărturiile cuprinse în paginile acestei reviste sunt edificatoare. Deși sunt *știri de presă*, concise și foarte sărace în informații, nefiind articole de comentarii, relatările amintite sunt obiective, nepărtinitoare, veridice.

Atragem atenția asupra faptului că aceste relatări de presă nu pot fi folosite ca argumente ”*pro domo*” nici de cei care susțin că Eminescu a suferit o cădere psihică, un sindrom maniaco-depresiv, tulburare afectivă bipolară etc, cu atât mai vârtos de

cei care afirmă că Eminescu era sănătos, și ar fi putut să mai trăiască, dacă nu cădea victima unui asasinat, îndeplinit la porunca unor conspiratori din umbră.

Așadar, vom prezenta mai jos relatările acestei reviste ardelene, care acoperă un interval de câteva luni, începând de la mijlocul anului 1887. Astfel, în zece numere consecutive[143], dintr-un total de patrusprezece apariții, *Revista ”Familia*”, va aborda cu consecvență subiectul stării de sănătate a lui Eminescu.

Iată ce scria redacția revistei ”*Familia”,* la începutul serialului său de articole dedicat fișei medicale a lui Eminescu.[144]

Poetul Mihail Eminescu a primit, spune »Liberalul,« din banii adunați prin listele poporane de către elevii și elevele școlei de pictură din Iași, doue sute de lei ce i s'au trimis pe adresa surorei sale dșóra Henrietta Eminescu, sub a căreia ingrijire se găsesce in Botoșani. Dsóra respundênd de primirea banilor, scrie și aceea, că Eminescu de altmintrelea se află bine, și că a făcut trei poesii: dar sufere de rănile dela picióre. Medicul inse a spus că i garantéză că se va indreptá cu totul décă se va duce la Lacul-Sărat. Inse după cum este sciut că-i lipsesc spesele, apoi in interesul de a puté merge la băi, sînt rugate tóte persónele, la cari s'au incredințat liste să binevoéscă a trimite banii cât de puțin au incasat până acum, păstrând listele până la completarea lor.

Prin urmare, preluând informațiile transmise de redactorii ziarului ”*Liberalul*”, revista de la Oradea informa, în doar câteva rânduri, despre demersurile privind realizarea unei subscripții publice, inițiate de

143 *”Familia”*, nr. 22, 23, 24, 25, 26, 27 , 28, 29, 30 și 31.
144 *”Familia”,* nr. 22 (31 mai/12 iunie 1887)*, p. 263.*

către elevii școlii de pictură de la Iași, că s-au trimis 200 de lei pe adresa surorii lui Eminescu, la Botoșani, unde se afla în îngrijire Poetul. Henriette adeverește că Eminescu se simțea bine, *că a scris trei poezii*, dar suferea de rănile de la picioare. Medicul curant garanta că boala se va ameliora, dacă Poetul se va duce la Lacul-Sărat[145], dar pentru asta era, firește, nevoie de bani. De aceea, ziarul *"Liberalul*" insista ca persoanele cărora li s-au înmânat liste de subscripție să trimită de urgență banii, cât de puțin sau mulți vor fi fost, păstrând listele până la completarea lor.

În numărul următor al Revistei *"Familia*", la rubrica "*Ce e nou* ?", apar iarăși câteva amănunte semnificative, sub titlul "*Știri personale*": *Poetul Eminescu, despre care abia în numărul trecut anunțarăm cu bucurie că se află bine, este greu bolnav în Botoșani: de o săpătămână întreagă nu vorbește, nu umblă, nu mănâncă: cu toate îngrijirile ce i se dau, nu mai e nici o speranță să se însănătoșească*."[146]

Emilia Humpel relatează aceleași vești în scrisoarea adresată de la Iași lui Titu Maiorescu (2 iunie 1887, dar trimisă la 3 iunie). Deplângând maniera în care Henriette alarmează toată lumea prin telegrame

---

145 Toate aceste detalii sunt cuprinse în scrisoarea adresată de Hariette Eminescu domnișoarei Cornelia Emilian, la data de 12/24 mai 1887, vezi *Eminescu în corespondență*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 1999, p. 129-130. Credem că amănuntele privind starea de sănătate a lui Eminescu, comunicate ziarului *"Liberalul*", ori altor organe de presă din Botoșani, de unde au fost preluate de *"Familia*", provin din scrisorile trimise de Hariette Eminescu. Deci, informațiile de presă au o sursă de prim rang.

146 Idem, nr. 23 (7 /19 iunie 1887), p. 275-276)

exaltate despre soarta lui Eminescu, sora lui Titu Maiorescu admite fără echivoc că Eminescu *”nu-i vorbă, e bolnav, e o recrudescență a boalei; o recidivă nu se poate numi, nu numai fiindcă el nu a fost sănătos în toți acești ani, ci și pentru că starea lui de acum nu se aseamănă cu izbucnirea boalei de acum patru ani.”* [147], însă, spre deosebire de cele scrise în revistă, Emilia Humpel crede că, deși ”*starea sa pare a fi destul de disperată, totuși medicii nu-l consideră ca pierdut*.”

În aceeași tonalitate sumbră, revista preia relatările unui ziar din Botoșani, conform cărora starea poetului nu manifestă încă nici o schimbare în bine, împlinindu-se două săptămâni de când Eminescu și-a pierdut complet cunoștința, nevorbind și nemâncând, fiind hrănit mai cu de-a sila, cu lapte și zeamă. Eminescu a fost internat, în urmă cu 5 zile, mai spune Iosif Vulcan, la *Spitalul Eforiei Sf. Spiridon* din Botoșani[148], oferiindu-i-se o cameră cu totul separată și acordându-i-se o îngrijire specială. Aflăm, cu această ocazie, numele a trei medici botoșăneni (dr. Iorgandopol, medicul spitalului, precum și doctorii Palauz și Calischer, care vizitează *iubitul bolnav*, zilnic, de câte două, trei ori) . De fapt, pe lângă doctorii menționați mai sus, trebuie să îi adăugăm și pe medicii Iszak, Hyneck și Urzică, așa cum rezultă dintr-o scrisoare a Henriettei Eminovici, datată 11 iunie

---

[147] *Scrisoare Emilia Humpel către Titu Maiorescu*, publicată de Aug. Z. N. Pop*, Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, Editura Academiei, 1962, p. 472

[148] Internarea lui Eminescu la Spitalul Sf. Spiridon din Iași, începând cu 29 mai 1887, s-a făcut cu ajutorul lui Miron Pompiliu și A.C. Cuza.

1887.[149] Cu toate acestea, starea lui Eminescu nu dă semne de ameliorare.[150]

Starea sânětății poetului Eminescu. Un ḑiar din Botoșani ne spune, că starea poetului n'a luat ăncă nici o schimbare spre bine. Se 'mplinesc tocmai doue sěptěmâni astăḑi, de când nenorocitul bard e lipsit aprópe de ori-ce cunoșciință. Nu vorbeșce nimic și nu mânâncă decât lapte și zémă, introduse ș'aceste 'n gură mai mult cu de-a sila. De cinci ḑile, el se aflà internat in spitalul Eforiei Sf. Spiridon din Botoșani, avênd o cameră cu totul separată și dându-i-se o ingrijire din cele mai delicate și mai omenóse. Pe lângă medicul spitalului, dl dr. Iorgandopol, iubitul bolnav este visitat ḑilnic, de câte doue-trei ori, de-către alți doi medici, domnii doctori Palauz și Calischer, cari ii acordă o nobilă solicitudine, fără inse ca, până aḑi, tóte aceste generóse ingrijiri, să fi putut ameliorá, intr'un mod mai simțitor, starea ilustrului de odinióră cugetător ! . . .

Știrile rele alternează, sinusoidal, cu cele bune. Astfel, din numărul următor al revistei aflăm că *”Poetul Eminescu e puțin mai bine: fizionomia sa adormită și fără expresie a început să reînvie, pare conștient de tot ce-l înconjoară, mănâncă și răspunde la unele întrebări*”. [151]

O veste pozitivă, venită dinspre urbea natală a Poetului, este prompt consemnată în paginile revistei ”*Familia*” unde, la rubrica deja cunoscută – ”*Ce e nou ?”,* redactorul își informează cititorii că ”*Poetului Eminescu, fiul județului Botoșani, care se află puțin mai*

---

[149] Cf.*Eminescu în corespondență*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 1999, p.118-119

[150] Idem, nr. 24 (14/26 iunie/1887), p. 287

[151] Idem*,* nr. 25 (21 iunie/ 3 iulie 1887), p. 298

bine, i s-a votat o subzistență de 120 de lei pe lună, cu începere de la 1 Iunie, de către consiliul general al județului."[152]

De fapt, pensia (instituită din inițiativa prefectului județului, Theodor Boldur-Lățescu) a fost considerată prea împovărătoare pentru bugetul sărac al orașului, încât a fost redusă la 100 de lei, și numai pentru perioada Iulie 1887-Aprilie 1888. Să nu se înțeleagă de aici, cum greșit a interpretat G. Călinescu, că locuitorii orașului Botoșani sau Iași au asistat impasibili la agonia și chinurile lui Eminescu. În acel fatidic an 1887, un incendiu mistuitor a transformat în ruine o bună parte a orașului, încât bugetul era în mare suferință, dată fiind situația disperată a celor rămași fără locuință[153].

Cu toate acestea, așa cum arată cercetătorul Nicolae Iousb ("*Mihai Eminescu la Botoșani*", Cap. *" Un an de suferință la Botoșani")*, cetățenii din Botoșani, asemenea și cei din Iași, au organizat acțiuni de sprijinire a Poetului, încât se adunaseră 2000 de lei în contul deschis la *Casa de Economii din Botoșani,* sumă însă insuficientă pentru cumpărarea unei locuințe, așa cum intenționa Henriette Eminescu[154].

---

[152] Idem, nr.26 (26 iunie/10 iulie 1887), p. 310

[153] Sinistrul s-a produs în data de 3 iunie 1887, durând aproape 12 ore. Au dispărut 310 locuințe, peste 200 de prăvălii, astfel încât circa două mii de familii (adică zece mii de suflete) au rămas sub cerul liber. In incendiu a fost afectată și Biserica Uspenia, dezastrul abia ocolind casa lui Eminescu.

[154] Intr-o scrisoare trimisă de Emilia Humpel lui Titu Maiorescu (datată 20 iunie 1887), aflăm că "*lui Eminescu îi este mai bine*", că în urma seratei oferite la Iași, în beneficiul lui Eminescu, se strânseseră 825 franci, plus

Spre deosebire de părerile nu tocmai măgulitoare exprimate în zilele noastre, referitoare la tratamentul și îngrijirea pe care bătrânul dr. Iszac din Botoșani le-a acordat lui Eminescu, Revista ”*Familia”* relatează: *”Poetul Eminescu se află mai bine, mulțumită îngrijirilor serioase ce i le dă d-rul Isac,*[155] *care l-a luat în căutarea sa, cum și ale surorii sale, d-ra Eminescu: după hotărârea bătrânului medic, poetul va pleca zilele acestea, însoțit de sora sa, la băile de la Lacul-Sărat.”* [156]

Revista de la Oradea mai are și alte merite. După cum se știe, pentru a menține treaz interesul cititorilor față de personalitatea lui Eminescu, Iosif Vulcan și-a făcut un adevărat program din tipărirea creației acestuia.

De altfel, după revenirea Poetului de la Oberdöbling [157], Iosif Vulcan a publicat în revista pe care o conducea următoarele poezii eminesciene:

---

alți 60 de la familia Rosetti-Tețcanu care, deși nu era în seara aceea în localitate, a trimis acești bani ulterior, că printre artiști s-a numărat și soția ”*consulului german, care cântă foarte bine și este o persoană atât de simpatică, încât toată lumea este încântată de ea”.* Ferindu-se de ”*faimoasa Henriette și de dl Eminovici*”, Emilia Humpel a trimis la Botoșani doar 200 franci iar restul i-a depus la Casa de Economie, pe numele lui Eminescu. (cf. *Eminescu în corespondență*...., p. 117-120)

[155] Un fapt mai puțin cunoscut: Mult hulitul doctor Iszak adresa ministrului liberal de finanțe, Constantin Nacu, o cerere prin care se propunea acordarea unei pensii pentru Eminescu, însă motivându-se lipsa fondurilor, suplica este respinsă. La rândul ei, Hariette adresa 3 petiții către Ministerul de Finanțe, Prefectura Botoșani și Regina Carmen Sylva, în octombrie 1887, toate soldate cu un răspuns negativ.

[156] Idem, nr.27 (5/17 iulie, 1887), p. 322

[157] Sunt 7 poezii tipărite în perioada 1884 -1887

Veneția, Iar când voi fi..., Luceafărul (1884), Epigonii (1885), La steaua (1886), De ce nu-mi vii, Kamadeva (1887).

În acest sens, revista ”*Familia*” tipărea [158] o creație eminesciană, cea mai recentă poezie a sa, Kamadeva, de fapt ultima, pe care o preia din numărul apărut la 1 Iulie 1887 al ”*Convorbirilor Literare*”. Într-un anumit fel, se poate conchide că nu numai prima poezie semnată de Eminescu are importanță, ci și ultima[159].

Legende apocrife încearcă să ofere titlul suprem de*”ultima poezie*” a lui Eminescu unor versuri ușor dubioase.

Din rândul legendelor trebuie consemnată și relatarea istorisită ulterior de C. Meissner, care afirmă că tinerii din Iași, veniți să aducă banii strânși pentru îngrijirea lui Eminescu, au găsit o hârtie mototolită în locuința de la Botoșani, unde Poetul era îngrijit de sora sa, Henriette. Au ridicat-o de pe podea, au luat-o cu ei: era poezia *”Dintre sute de catarge”.*

Pe lângă aceste semne de prețuire a operei poetice eminesciene, revista atrage atenția asupra unui alt aspect important, și anume lipsa de reacție a celor ce aveau datoria de suflet în a-i sări în ajutor Poetului în asemenea momente grave.

Să reamintim că același inimos Iosif Vulcan, cărturar ce va deveni chiar membru al Academiei

---

[158] Idem, nr. 28, (12-24 iulie,1887), p.328

[159] În noaptea când poetul a murit, i s-au găsit în buzunarul halatului manuscrisele poeziilor: *„Viaţa”* şi *„Stele la cer”.*

Române, și-a ridicat cu curaj glasul (printre primii, dacă nu chiar primul) în sprijinul lui Eminescu, reproșând pe bună dreptate faptul că nici un membru al înaltului for nu a propus acordarea unui premiu, dacă nu de consolare, măcar în semn de solidaritate, de compasiune față de soarta marelui suferind. Reproducem mai jos, fără alte comentarii [160], acest strigăt de revoltă, din păcate neauzit de cei ce trebuiau să acționeze.

Eminescu, unul din cei mai buni poeţi români, zace bolnav de mai mult timp. Cum sûntem informaţi, duce chiar şi lipsă. Judeţul seu natal i-a vinit intru ajutor şi i-a votat o sumuliţă pentru intreţinere. Dar publicul român? Dar aceia toţi, câţi s'au inspirat de lira lui Eminescu şi sûnt incântaţi de geniul lui, de ce nu-şi fac datoría? La alte naţiuni de mult s'ar fi iniţiat o colectă şi s'ar fi adunat sume frumóse. Noi ne mulţămim a lăudá pe poeţii şi bărbaţii noştri de litere, dar nu jertfim o lăscae frântă pentru ei şi-i lăsăm să móră de fóme. Dar Academía Română? De ce nu i-a acordat încă nici un premiu? Pentru că Eminescu nu ş-a presintat la concurs colecţia de poesii? Dar conform statutelor, fiecare membru al Academíei are dreptul d'a recomandá orice carte ce-i pare meritorie in literatura română. Inse nici unul nu ş-a adus aminte de Eminescu!

Scurt, telegrafic sau, probabil, în lipsa unor detalii suplimentare, cu sufletul la gură, urmărind cu atenție situația lui Eminescu, atentă la ceea ce se întâmplă cu sănătatea poetului, redacția *”Familiei”*

[160] Revista ”*Familia*”, nr.29 (19 /31 iulie 1887), p. 345

anunță o veste dătătoare de speranță: *”Poetul Eminescu a plecat la Viena, ca să-și caute de sănătate”.* [161]

În același serial de știri, în luna August 1887, Revista *”Familia*” semnala părăsirea Vienei de către Eminescu[162], subliinind că Poetul s-a îndreptat spre băile de la Hall. Totodată, este amintită generozitatea profesoarei Cornelia S. Emilian, care strânsese suma de 2367 lei, bani oferiți celor ce-l îngrijeau pe Eminescu, pentru a-i fi de folos în consultul medical efectuat în străinătate[163]. Însoțitorul său în acest drum a fost doctorandul Gr. Focșa [164].

---

[161] Idem, nr.30 (26 iulie/7 august, 1887), p. 359

[162] La Viena, Eminescu a fost consultat de o comisie de medici, formată din doctorii Neuman, Nathnagel și Meinert. Despre suferințele lui Eminescu, a se vedea studiul nostru: ”*Eminescu si Diplomația*”, Editura Universitară, București, 2009;

[163] Însoțit de Gr. Focșa, Eminescu pleacă spre Viena, la 15 iulie 1887. Se întoarce de la Hall la începutul toamnei, sosind la Botoșani la 1 septembrie 1887.

[164] ”*Familia*”, nr. 31(2/14 august 1887), p. 369.

Poetul Eminescu, in urma consultului, ce i s'a făcut de către medicii speciali din Viena, s'a dus la băile Hall din Austria. In legătură cu notiţa nóstră din nr. penultim, adăugăm aici, că la Iaşi s'a institut un comitet spre a adună ofrande in folosul poetului Eminescu: acest comitet, despre care mai vorbirăm, format de elevii şi elevele şcólei artelor frumóse, a adunat o sumă frumoşică. Dra Cornelia S. Emilian, cassiera comitetului, a arătat in şedinţa din urmă, că mai remân bani disponibili 2,367 lei, 35 bani. Suma acésta s'a şi pus la dispoziţia poetului, care din Iaşi a plecat la Viena insoţit de dl doctorand Grigorie Focşa.

Fără să uite esențialul, și anume lupta lui Eminescu cu severa maladie, Iosif Vulcan este atent, totodată, la tot ceea ce privește soarta operei marelui scriitor, el consemnând conștiincios chiar și apariția în librării a compoziției pentru voce și pian, creație a lui Carol Decker, pe versurile poeziei *”De ce nu-mi vii*”, apărute în Editura lui V. Cosma, romanță dedicată ca omagiu marelui poet[165].

Însă, așa cum am arătat mai sus, starea de sănătate a Poetului reprezenta o prioritate, revista ținând să își informeze corect și prompt proprii cititori, chiar dacă știrile sunt alarmante. Îngrijorat, pe bună dreptate, Iosif Vulcan anunță cu durere *că ”Poetul Eminescu se află tot în agonia morții; ochii lui s-au*

---

[165] Idem, nr. 36 (6-18 sept./1887), p. 430-431

păinginat cu totul, nu mai cunoaște pe nimeni, nu vorbește nimic și zace neștiind nimica de sine."[166]

Desigur, redacția nu urmărea obținerea compasiunii publicului sau sporirea tirajului pe seama stării de sănătate a Poetului, dovadă fiind, în acest context, publicarea unor informații de factură diversă, de ultim moment, cum ar fi aceea care înștiința pe cititorii Revistei *"Familia*" că ministrul cultelor și instrucțiunii publice, D. Sturza*, a făcut o pensie pe viață de 100 de lei pe lună pentru poetul Eminescu, care a primit ajutoare și din Bucovina*." [167]

Într-un ultim articol, publicat la 25 Decembrie 1887 de către Revista *"Familia"*[168]*,* aflăm că un grup de cetățeni de frunte ai Iașului au solicitat Camerei Deputaților acordarea unei pensii pentru Eminescu. Iată textul acelei petiții: ,,*Domnule preşedinte, domnilor deputaţi! Poetul Mihail Eminescu suferind de mai mulţi ani de o boală grea care-l pune în imposibilitate de a-şi procura mijloacele de asistinţă, subsemnaţii venim a vă ruga să binevoiţi a-i acorda o*

---

[166] Idem, nr. 39 (27 sept./8 oct. 1887), p. 466

[167] Idem, nr. 46 (15/27 noiembrie 1887), p. 549. Nu analizăm cât de reală este această informație, poate era un simplu zvon, știind că, abia la 2 martie 1888, Iacob Negruzzi depunea în plenul Camerei Deputaților o petiție, sprijinită cu căldură și de M. Kogălniceanu, cerând pentru Mihai Eminescu un ajutor viager (având în vedere că fostul ministru de interne, Radu Mihail, anulase din bugetul orașului Botoșani suma de care am vorbit mai sus). Camera va aproba, la 2 aprilie 1888, o pensie de 250 de lei pe lună, pentru Eminescu, decizie ce va fi adoptată și de Senat, la 23 noiembrie 1888, și semnată de Carol I abia la 12 februarie 1889. Era prea târziu, însă.

[168] Revista *"Familia",* nr.50 (25 dec.1887), p. 598

pensie viageră ca semn de recunoştinţă din partea ţării pentru meritele sale literare".

Petiția l-a avut ca inițiator pe poetul A.C. Cuza, care – spune redacția aceleiași reviste – a donat suma de 400 de lei, din vânzarea volumului său de poezii, pentru îngrijirea lui Eminescu (bani trimiși prin Cornelia Emilian).

Și în anul următor, 1888, revista "*Familia*" se arată interesată de soarta lui Eminescu, inserând știri în nu mai puțin de 5 numere: nr. 11 ("*Pentru Eminescu*" -liste de subscriere), nr.18-19 ("*Poetul Eminescu*"- "*Poetul Eminescu a petrecut zilele acestea la București, starea sănătății sale este satisfăcătoare*"), nr. 34 ("*Dl Mihai Eminescu*" – " *Dl. M. Eminescu, poetul mult temut,dar deplin restaurat al nostru, a scris o piesă teatrală în versuri, care se speră că se va reprezenta în stagiunea următoare*"), nr.43 ("*Proza lui Eminescu*" – anunță ediția de proză eminesciană, ediția V.G. Morțun) și nr.52 ("*O broșură despre Eminescu*" – anunță broșura lui Ștefan Sturdza din Bârlad, dedicată activității poetice a lui Eminescu).

În anul 1889, revista *Familia* publică 14 note și relatări privind situația lui Eminescu: nr.5 ("*Despre Eminescu"*), nr.7 ("*Eminescu iarăși bolnav*"),nr.15 ("*Săracul Eminescu*"), nr. 22 ("*Poetul Eminescu*"),nr. 23 ("*Starea sănătății lui Eminescu*"), nr. 30 ("*Monumentul lui Eminescu*"), nr. 31 ("*Numele lui Eminescu*"), nr. 38 ("*Pentru statuia lui Eminescu*"),nr. 43 ("*Operile lui Eminescu*"), nr. 46 *("Monument lui Eminescu*"), nr.46 ("*Maiorescu despre Eminescu*"), nr. 47 ("*Eminescu și*

Maiorescu”),nr. 49 (”*Bustul lui Eminescu la Botoșani*”) și nr. 50 (”*M.Eminescu, Ediția a IV-a”*).

În ediția academică sunt prezentate în ordine cronologică și alte publicații care au inserat informații, note, comentarii, recenzii privindu-l pe Eminescu[169], pentru perioada debut-trecerea în nemurire, adică 1866-1899:

1870 – *Convorbiri Literare, Secolul,*

1871 – *Convorbiri Literare,*

1873 – *Revista Contimporană, Convorbiri Literare*

1878 – *Pres*a

1880 – *Literatorul*

1882 – *Telegraful, Literatorul, Convorbiri Literare*

1883- *Dacia Viitoare, Românul, Literatorul, LˈIndepéndence Roumaine, Timpul, Legalitatea, Contemporanul, Cimpoiul, România Liberă*[170]*, Educatorul.*

1884 – *Convorbiri Literare, Contemporanul*

1885 – *L ˈÉtoile Roumaine*

1886 – *Literatorul*

1887 *Lupta, Contemporanul, Liberalul, Literatorul, Românul, Cercetări Literare, Curierul Român*

1888 – *Revista Olteană, România*

1889 – *Revista Olteană, Revista Nouă, Constituționalul, Adevărul, Curierul Român, Fântâna Blanduziei, Biserica și Școala, Amicul Familiei.*

---

[169] Aici nu sunt menționate tratatele, manualele, lucrările filologice (cărți, cursuri universitare), conferințe sau discursuri.

[170] Ediția academică ignoră numerele anterioare din ziarul ”*România Liberă”*, unde apare numele lui Eminescu.

Aproape 30 de titluri de reviste și ziare – acesta este arealul publicistic în care poate fi regăsit numele lui Eminescu (cu note scrise în stil laudativ, altele în postură critică iar cele mai multe cu rol de informație de presă).

X X
X

În continuarea acestui studiu vom analiza conținutul unei publicații de anvergură din acele vremi (”*România Liberă”*, 1877-1889), ignorată aproape total de ediția academică, deși în acest ziar se regăsesc texte de o inestimabilă valoare, unele inedite, altele indezirabile cu adevărat.

Trebuie amintit faptul că nou apăruta *”România Liberă”* trezea interesul lui Eminescu încă de la primele numere ale acestei publicații: *”România Liberă este numele unui nou ziar bucureştean al cărui cel dendâi număr a apărut la 15 mai c. Preţul de abonament e pe un an 24 l.n. pentru Bucureşti, 30 pentru judeţe ; direcţia este în mânele d-lui August Laurian. Almintrelea noua metamorfoză a ,,Alegătorului liber" şi a ,,Unirii democratice " are ,,o stângă moderată în corpurile*
legiuitoare, o tinerime gata de-a lupta contra relelor prezinte şi viitoare." Un articol al noului ziar începe cu fraza ,,Bătrânii se duc !" şi se mântuie cu acelaş refren „Bătrânii se duc! Să fim gata a le urma". Oameni suntem şi pricepem de cuvânt şi ne bucurăm nevoie

mare văzând ce uşor se arată la noi cei gata de-a urma... la ministeriu."[171]

La rândul său, Titu Maiorescu[172], un critic extrem de sever în ceea ce privește acuratețea limbajului de presă, vrând să dea exemple de ,,*stil bun",* citează ,,*unele ziare din Bucureşti, România Liberă (s.n.), şi articolele d-lui Eminescu din «Timpul»" .*

Aceasta, în pofida faptului că redactorii acestui ziar nu împărtășeau la început ideile literare ale lui T. Maiorescu, dar au sfârșit prin a le îmbrățișa, realitatea recunoscută public chiar de către Eminescu[173]:

"D. Maiorescu este într-adevăr un prozator bun şi cu judecată, ale cărui idei literare le împărtăşesc astăzi însuşi contrarii săi politici (vezi de ex. ,,România Liberă" şi noul curent în Academie)"

Mihai Eminescu este amintit în *România Liberă*[174] în cadrul rubricii intitulate *Notițe Literare* : *"vom cita școala lul Heliade, care a mijlocit înălțarea la treapta meritată a lui Bolintineanu, Alexandrescu și alții; și mai încoa Eminescu s'a făcut mai bine cunoscut prin criticele lui Maiorescu."*

Tot la rubrica *Notițe Literare*, [175] ziarul *România Liberă* publică sumarul revistei *Convorbiri Literare*, numărul pe luna octombrie 1879, anunțând cititorii că Eminescu este prezent printre colaboratorii sus

---

[171] *"Timpul"*, 18 mai 1877.
[172] T. Maiorescu, *"Neologismele"* (1881).
[173] *"Scornirile «Telegrafului» din București"*, Timpul, 21 Octombrie, 1877.
[174] *"Legenda Aur și Aură"* de M. Botez, în *România Liberă*, anul III, nr. 595, 19 Mai, 1879, p.3
[175] *Notițe Literare*, *România Liberă*, anul III, nr. 725, 24 Oct. 1879, p. 3

amintitei reviste, cu poeziile*: Sonete, Freamăt de codru, Revedere ; Foaea Veștedă, Despărțire.*

Cu două săptămâni înainte de moartea lui Eminescu, la rubrica intitulată *Corespondența ”României Libere”,* din ziua de joi, *1/13 iunie 1889,* apărea un energic protest venit din partea lui Petru Th. Missir[176] împotriva acelora care, deși în aparență compătimeau pe Eminescu, în realitate aruncau săgeți otrăvite la adresa prietenilor săi de la *Junimea*. Cuvintele lui Missir sunt pline de indignare, aspre și drepte. Doar el este cel care s-a interesat îndeaproape de soarta lui Eminescu la Viena, a strâns fonduri pentru a ușura existența acestuia, s-a preocupat să-i găsească o locuință poetului.[177]

”D-le redactor, „Naționalul” de Duminică, 28 Mai, publică un articol asupra lui Eminescu, semnat de A. B. Anonimul autor jelește pe nenorocitul nostru prieten. Care nu mi-a fost insă mirarea, cand am vezut că toată jelănia ce l-a pălit, nu era decât un mijloc pentru a ajunge la o ocară în contra junimiștilor.

---

176 Petru Th. Missir(1856-1929), armean de origine, embru de onoare al Academiei Române, figură marcantă a ”*Junimii*”, jurist, critic literar, publicist român, doctor în drept al Universității din Berlin (1879), protectorul lui Eminescu, în ultima parte a vieții poetului (între 1880-1884 a fost magistrat la Iași, apoi profesor universitar la București). Missir a fost unul dintre apropiații lui Titu Maiorescu și P.P. Carp, prieten cu I.L. Caragiale, după cum aflăm și din celebrul catren: ” "*Missiraş sunt în Iaşi/ Sau în Ieşi/ Dacă ieşi de la slujbă/ Vin la Cujbă/ Al matale/ Caragiale".*

177 I.E. Torouțiu, *”Studii și Documente Literare*”, vol.IV, Institutul de Arte Grafice ”*Bucovina*”, București, 1933, p.180-184; vezi și ”*Eminescu în corespondență*”, vol. IV, (*Scrisori și acte oficiale despre M. Eminescu*), Ediția Lucian Chișu, Editura MLR, București,1999, p.80-81, *Scrisoarea lui P. Missir către T. Maiorescu*, datată 28 Sept.1883.

Prietenii poetului l'ar fi aruncat fără milă într'o casă de nebuni, unde nu se mai îngrijesc de densul, bucure'ndu-se că au scăpat de un rival neîntrecut. Morala fabulei ar fi ”o ciudată observație” ce -i vine în minte d-lui A. B. că pe când geniul literar al ”Junimei" își sfârșește astfel zilele în mizerie, piticii și secăturile aceleași societăți literare au ajuns oameni mari' . . . Citind aceste rânduri am înțeles de ce ascunde numele acel ce le- a scris în dosul a două litere. Un om care este în stare să arunce cu noroi asupra celui mai nobil devotament cu care prietenii aü înconjurat pe nenorocitul Eminescu numai pentru a varia banalitățile meschinărielor politice – acel om face bine că'și ascunde numele. Are cel puțin această superioritate asupra d-lui Macedonski. Dar dacă ar fi avut un pic de milă pentru nenorocirea lui Eminescu și de admirație sinceră pentru talentul seu, s'ar fi simțit jenat să insulte pe acei ce au făcut pentru Eminescu mai mult decăt un articol la Naționalul. În pesimismul seu Eminescu n'a uitat să descrie pe acel mititel ce vine în fruntea convoiului de înmormîntare a cugetătorului genial și cum ”deasupra tuturora va vorbi vr-un mititel/ Nu slăvindu-te pe tine lustruindu-se pe el/ Sub a numelui tău umbre .....”

Ei bine, lui Eminescu i se întâmplă mai reu decât atât ! Un mititel îi slăvește numele, pentru ca să poată ponegri pe amicii săi, pe Junimiști, că doar va putea lustrui astfel la umbra numelui seu partidul politic pe care Junimișii îl combat. N'u relevez aceasta manoperă pentru a dovedi că Junimea și-a făcut datoria față cu Eminescu. Ar fi nedemn din partea unor prieteni sinceri

și devotați să-și laude singuri faptele lor cunoscute. *Dar o relevez pentru a aminti mitelulul A. B. că dacă d-l Șuțu găsește că Eminescu este victima unei frământări intelectuale, noi n'am spus nici odată că acea frământare a culminat în mintea poetului în anii în care redacția gazetei, Timpul, îi dădea ocasiunea să întrețină o zilnică polemică cu acei adversari din care el - omul pasionat cu imaginația s a fertilă și-a creat tipurile artistice de ființe urâte și desgustătoare, ce le întâlnim în Satira a III-*a.

N'am spus că în același timp pe când clocotea în pasiunea lui Eminescu ura în contra adversarilor ce 'i procura ”Timpul", administrația acestei gazete pe care el trebuea să o alimenteze zilnic, era tocmai atât de bogată pe cât trebuea pentru ca nefericitul Eminescu să ducă existența cea mai miseră.

In fine n'a spus nimene dintre Junimiști, în polemica lor cu conservatorii, că abea s'a închis gazeta ”Timpul", și Eminescu a înebunit. *Toate aceste lucruri nu le-aù invocat junimiștii în contra couservătorilor, probabil findcă au alte multe mijloace, mult mai bune și mai demne de a-i combate.*

Printr'aceasta însă desigur că au dovedit mai mult respect și înclinare sinceră pentru nefericitul Eminescu, decît toți mititeii ”Naționalului". Primiți ve rog încredințarea deosebitei mele stime. Petru Th. Missir. Iași 29 Maiu 1889.

Cine să fie A.B. ? Pornim de la un indiciu: articolul denigrator apăruse în ziarul ”*Naționalul*”, fondat de V. Boerescu, în anul 1857.

"Naționalul", *"Românul"* sunt doar două dintre organele de presă cu care Eminescu a polemizat. Discursurile lui V. Boerescu apăreau și în suplimentul ziarului "Românul", politician despre care Eminescu spune: *" dl. Boerescu însuși e un supliment cam târziu și de prisos al partidului roșu"*[178] .

În *Dicționarul de pseudonime* al lui V. Straje, Editura Minerva, București 1973, în dreptul literelor A.B. apar mai multe nume, dintre care două identități ne-au atras atenția în mod special:

1) **Augustin Bunea** (1857-1909) istoric. Acesta a publicat în *Convorbiri Literare*, *Tribuna*, *Unirea* ș.a., sub pseudonimul A.B., fiind considerat unul dintre adepții *curentului antieminescianist*[179] din Transilvania (în corul denigrator dirijat de Alexandru Grama, alături de Ioan Gherman și.....Vasile Lucaciu[180].)

2) **Anton C. Bacalbașa** (1865-1899), scriitor și ziarist, militant de stânga, a semnat A.B. în ziarele ultimului deceniu al secolului XIX. În 1889 semnează articole și pamflete în ziarele "*Naționalul*", " *Epoca*" și "*Gutenberg*". După conținutul articolului din "*Naționalul*", înclinăm să credem că Anton C. Bacalbașa este autorul articolului ce a stârnit reacția lui Petru Th. Missir din "*România Liberă".*

---

[178] M. Eminescu " *În sfârșit, după zece zile*...", "Timpul", 27.februarie 1882.

[179] Septimiu Pop, *Curentul antieminescian în Ardeal*, în vol. *Caravanele Ardealului*, Cluj, 1938, pp. 65-70

[180] George Vulturescu, *O pagină antieminesciană, uitată, a lui Vasile Lucaciu*, în *România Literară*, nr.8/2015

Sfârșit